

Vergaderjaar 2010–2011

32 500 XIII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (XIII) voor het jaar 2011

Nr. 157

VERSLAG VAN EEN WETGEVINGSOVERLEG

Vastgesteld 8 december 2010

De vaste commissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie¹ heeft op 6 december 2010 overleg gevoerd met minister Verhagen van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie over **de begroting van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (XIII), onderdeel Energie**.

Van het overleg brengt de commissie bijgaand stenografisch verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,
Van der Ham

De griffier van de vaste commissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,
Franke

¹ Samenstelling:

Leden: Dijkzma (PvdA), Snijder-Hazelhoff (VVD), Verburg (CDA), Koopmans (CDA), Van der Ham (D66), voorzitter, Smeets (PvdA), Samsom (PvdA), Jansen (SP), ondervoorzitter, Jacobi (PvdA), Koppejan (CDA), Graus (PVV), Thieme (PvdD), Gesthuizen (SP), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Van Tongeren (GroenLinks), Ziengs (VVD), Braakhuis (GroenLinks), Gerbrands (PVV), Lodders (VVD), Van Vliet (PVV), Dijkgraaf (SGP), Schaart (VVD) en Verhoeven (D66).
Plv. leden: Jadnanansing (PvdA), Elias (VVD), Ormel (CDA), Blanksma-van der Heuvel (PvdA), Koolmees (D66), Van der Veen (PvdA), Klijnsma (PvdA), Irrgang (SP), Groot (PvdA), Bijleveld-Schouten (CDA), Tony van Dijk (PVV), Ouwehand (PvdD), Van Gerven (SP), Ortega-Martijn (ChristenUnie), Klaver (GroenLinks), Leegte (VVD), Grashoff (GroenLinks), De Mos (PVV), Taverne (VVD), Van Bommel (PVV), Van der Staaij (SGP), Houwers (VVD) en Van Veldhoven (D66).

Stenografisch verslag van een wetgevingsoverleg van de vaste commissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie

Maandag 6 december 2010
Aanvang 19.00 uur

Voorzitter: Van der Ham

Aanwezig zijn 9 leden der Kamer, te weten:

Dijkgraaf, Grashoff, Jansen, Leegte, Samsom, Van der Ham, Van Veldhoven, Van Vliet en Verburg,

en minister Verhagen van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie.

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Jaarverslag en slotwet Ministerie van Economische Zaken 2009 (32 360 XIII);**
- **het jaarverslag van Economische Zaken (32 360 XIII, nr. 1);**
- **het Rapport bij het jaarverslag van Economische Zaken 2009 (32 360 XIII, nr. 2);**
- **de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 5 oktober 2010 met een lijst van vragen en antwoorden over het Jaarverslag 2009 (32 360 XIII, nr. 6);**
- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (XIII) voor het jaar 2011 (32 500 XIII);**
- **de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 5 oktober 2010 met een lijst van vragen en antwoorden over de begroting EZ (XIII) voor het jaar 2011 (32 500 XIII, nr. 4);**
- **de brief van de president van de Algemene Rekenkamer d.d. 4 oktober 2010 met een factsheet beschikbaarheid beleidsinformatie in begroting 2011 en flyer over rapport bij het jaarverslag 2010 van het Ministerie van EZ (32 500 XIII, nr. 14);**
- **de brief van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 1 november 2010 met een nota van wijziging (32 500 XIII, nr. 9);**
- **de brief van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 22 november 2010 inzake departementale herindeling en begrotingsartikelen (32 500 XIII, nr. 74);**
- **de brief van de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer d.d. 11 juni 2010 inzake de toezending van de MER-richtlijnen Tweede Kerncentrale Borssele (31 510, nr. 41);**
- **de brief van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 28 oktober 2010 inzake beantwoording vragen commissie VROM over de MER-richtlijnen tweede kerncentrale Borssele (31 510, nr. 42);**
- **de brief van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 6 december 2010 met antwoorden op vragen gesteld van de commissie van VROM over MER-richtlijnen tweede kerncentrale Borssele (2010Z18568);**
- **de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 13 oktober 2010 inzake de resultaten 2009 Meerjarenafspraken Energie-Efficiëntie (32 500 XIII, nr. 7);**
- **de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 21 juni 2010 inzake de aanbieding van het Nationaal Actieplan Hernieuwbare Energie (31 209, nr. 119);**

- de brief van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 4 november 2010 inzake CO₂-opslagprojecten (28 982, nr. 113);
- de brief van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 12 november 2010 met de uitwerking van de afspraken in het regeerakkoord voor de individuele CO₂-opslag- en afvangprojecten (28 982, nr. 114);
- de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 13 juli 2010 inzake planning CO₂-opslag Barendrecht (28 982, nr. 109);
- de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 24 juni 2010 inzake het Bouwstenenadvies EBN en Gasunie en CCS in Noord-Nederland (31 209, nr. 121);
- de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 10 september 2010 met antwoorden op vragen van de commissie voor EZ over het CO₂-opslagproject Barendrecht en de procedure voor een CO₂-opslagproject in Noord-Nederland (28 982, nr. 110);
- de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 28 september 2010 met een reactie op het verzoek van de vaste commissie voor Economische Zaken inzake CO₂-opslag Barendrecht (28 982, nr. 112);
- de brief van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 11 november 2010 met een reactie op het verzoek van de commissie over de invulling van de SDE+ regeling (Stimuleringsregeling Duurzame Energie) in 2011 (31 239, nr. 103);
- de brief van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 30 november 2010 inzake stimulering van duurzame energie (SDE+) na 1 januari 2011 (31 239, nr. 103);
- de brief van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 8 november 2010 met een reactie op het verzoek van de commissie over het voornemen van het sluiten of verkopen door Nuon van de Helianthos zonnecelfabriek in Arnhem (30 196, nr. 116);
- de brief van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 19 november 2010 met een toelichting op de ministeriële regeling meettarieven elektriciteit en gas (32 374, nr. 11);
- de brief van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 2 november 2010 inzake het International Framework for Nuclear Energy Cooperation (25 422, nr. 86);
- de brief van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 24 november 2010 inzake toezegging AO VTE-Raad met betrekking tot brief Oettinger over productiegas (31 209, nr. 143).

De **voorzitter**: Goedenavond. Het is een paar minuten over zeven. Welkom bij het wetgevingsoverleg van de vaste commissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. We bespreken vandaag het onderdeel energie. Wij verwelkomen de minister van ELI, zijn ambtenaren, iedereen op de publieke tribune en onszelf, de Kamer. Er zijn veel sprekers vanavond. We houden de volgorde aan waarin iedereen hier zit. Alle sprekers hebben een spreektijd van 10 minuten. In principe stemmen we morgen over de ingediende moties. Dit is een principeafspraken, uiteindelijk gaat de Kamer er natuurlijk zelf over. Wij gaan niet slechts proberen om om 23.00 uur klaar te zijn, maar daar zelfs voor zorgen. Op het moment dat ik op de klok zie dat dit niet gaat lukken, word ik gewoon nog strenger en onaangenamer. Volgens mij zijn we echter allemaal mans en vrouws genoeg om ervoor te zorgen dat we het

eindtijdstop halen. Ik verzoek iedereen om niet te scheutig te zijn met interrupties en de interrupties die er zijn zo kort mogelijk te houden. Als eerste is het woord aan de heer Samsom van de Partij van de Arbeid.

De heer **Samsom** (PvdA): Dank u wel, voorzitter. De afgelopen jaren hebben politieke partijen in de Tweede Kamer allemaal vanuit hun eigen beginselen en overtuigingen het Nederlandse energiebeleid mede vormgegeven. Allemaal, maar eigenlijk nooit samen. De politieke verschillen van inzicht waren daarvoor iedere keer te groot en de wil om ze te overbruggen was telkens te klein. Daarmee is meteen hét probleem van het Nederlandse energiebeleid geschetst, want doordat energiepolitiek ons al decennialang verdeeld houdt, wordt het energiebeleid bij iedere nieuwe krachtsverhouding in het parlement meteen gewijzigd en bij iedere wijziging neemt de investeringszekerheid af en stagneert de vooruitgang. Belastingvoordelen voor duurzame energie in de jaren negentig werden geschrapt bij het aantreden van het eerste kabinet-Balkenende. De door het tweede kabinet-Balkenende ingestelde subsidies werden op de valreep van het derde kabinet-Balkenende meteen weer gestaakt, waarna het vierde kabinet-Balkenende met horten en stoten – ook dat beleid was verre van ideaal – het weer enig nieuw leven inblies. Net op het moment dat er enige continuïteit lonkt, schrapt het eerste kabinet-Rutte de stimulering van zon-, wind- en biomassa-bijstook en last een gedwongen pauze in van meer dan een halfjaar voor alle overige bronnen van duurzame energie. Ziedaar vijftien jaar Nederlands energiebeleid.

De situatie is inmiddels urgent. Want terwijl ons beleid zwabbert, worden de problemen iedere dag groter. Klimaatverandering dreigt onze generatie, en zeker volgende generaties, voor omvangrijke problemen te plaatsen. Wereldwijd worden energievoorraden schaarser en de daaruit voortvloeiende hogere prijzen of stagnatie in de beschikbaarheid zetten onze welvaart op het spel. Bovendien lopen we groei en werkgelegenheid mis met het missen van kansen op een koploperspositie in nieuwe technieken zoals offshore of biobased energiewinning.

We staan nu dus echt voor de fundamentele keuze: houden we vast aan eigen dogma's en programma's en veroordelen we Nederland tot een vastgelopen energiebeleid omdat het iedere vier jaar, of frequenter, wijzigt onder invloed van steeds wisselende coalities? Of durven we elkaar de hand te reiken om te komen tot voorstellen waarmee we onze energievoorziening veiligstellen en kansen grijpen voor onze economie?

De Partij van de Arbeid kiest voor het laatste. Wij hebben dus een energienota gemaakt waarin we vijf concrete voorstellen doen om het beleid voor duurzame energie te bestendigen. Voorstellen die stuk voor stuk langjarige zekerheid bieden aan investeerders over de richting van ons energiebeleid. Voorstellen die ook rekening houden met de weinig florissante situatie van de overheidsfinanciën en die dus geen begrotingsgeld vragen. En voorstellen die geen confrontatie aangaan met het huidige energiebeleid, maar een aanvulling zijn op de maatregelen die nu zijn aangekondigd. Geen beleidswijzigingen meer, wel flinke versterkingen.

Met deze voorstellen wisselt het beleid dus niet meer bij iedere verkiezing en ontstaat het duurzame beleid dat duurzame energie zo hard nodig heeft. Ik wil deze nota graag laten uitdelen aan de collega's en de minister.

De **voorzitter**: Ik neem aan dat er geen bezwaar tegen bestaat dat dit stuk ter inzage wordt gelegd bij het Centraal Informatiepunt van de Kamer.

(Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.)

De heer **Samsom** (PvdA): Ik geef natuurlijk een korte samenvattende opsomming van onze voorstellen. Allereerst is er een leveranciersverplichting voor duurzame elektriciteit. Subsidies kunnen duurzame energie niet eeuwig voorttrekken en leveren niet de gewenste investeringszekerheid. Een systeem waarin energieleveranciers worden verplicht om een groeiend deel van hun stroom uit duurzame bronnen te betrekken, kan die nadelen ondervangen. In combinatie met de voorstellen die ik zo meteen nog zal doen en een voortgezette SDE-plusregeling levert dit optimale investeringszekerheid zonder dat de kosten uit de hand lopen. De verplichting is al in 2003 in wetgeving verankerd en via het amendement-Samsom in de Elektriciteitswet opgenomen en kan dus heel snel in besluiten worden uitgewerkt. Op die manier krijgen grote investeringsprogramma's in bijvoorbeeld offshore wind op tijd de benodigde zekerheid en blijft de doelstelling – wat die ook moge zijn – in beeld.

Voorstel 2: Kolencentrales moeten een verplicht aandeel biomassa bij stoken, oplopend tot 35% in 2020. Dit zorgt voor meer duurzame energie en minder uitstoot van kolencentrales.

Voorstel 3: Net op zee. Met een eenvoudige aanpassing van de Elektriciteitswet wordt TenneT net als op land ook op zee verantwoordelijk voor de aansluiting van nieuwe centrales (offshore windparken). Door de kosten van de aanleg te spreiden over alle gebruikers blijft de stijging van de elektriciteitsprijzen beperkt tot minder dan 0,2 cent per kWh. Deze maatregel zorgt voor een kosteneffectieve aanleg van een elektriciteitsnet en voor zo min mogelijk natuurschade omdat door betere planning de kabels gebundeld kunnen worden. In tegenstelling tot de situatie waarin iedere ontwikkelaar zijn eigen kabel aanlegt, houden wij hiermee ook de duinen schoon.

Voorstel 4: Belastingvrijstelling voor zelflevering. Dit voorstel is vorige week ook al bij de begroting IM ingediend. Particulieren die zelf investeren in duurzame energie hoeven geen belasting te betalen over de stroom die zij van hun windmolen of zonne-energiesysteem afnemen. Dat stimuleert participatie, vergroot het draagvlak voor met name windmolens en levert meer duurzame energie op.

Voorstel 5: Een verplichting tot het bijmengen van groen gas in het gasnet. In plaats van subsidieregelingen creëert dit dezelfde investeringszekerheid die ook bij een verplichting voor duurzame elektriciteit optreedt. Zo wordt optimaal gebruikgemaakt van de enorme potentie die Nederland heeft.

Voorzitter. Ik hoor uiteraard graag een concrete reactie van de minister op mijn voorstellen. Ik geef nu als tegenprestatie een reactie op zijn voorstellen.

De heer **Leegte** (VVD): Voorzitter. Ik wil de heer Samsom een vraag stellen maar niet voordat ik hem een enorm compliment heb gemaakt voor de voorbereiding en om dit zo te doen. Ik was daar aangenaam door getroffen en dacht: dat is een idee voor een volgende keer. Ik deel zijn analyse dat het energiebeleid wisselend geweest is de laatste vijftien jaar, maar dat komt volgens mij doordat er steeds voor andere technieken is gekozen. Ik lees uit het voorstel van de PvdA dat er weer op een aantal technieken ingestoken wordt. De consistentie waaraan de markt behoefte heeft, is volgens mij dat er een norm komt, bijvoorbeeld voor CO₂-uitstoot. Duurzame energie heeft 60% of minder CO₂-uitstoot ten opzichte van fossiele energie. Met zo'n norm kan de sector zelf uitzoeken welke technieken daarvoor worden ingezet en kan er veel meer zekerheid aan de sector geboden worden dan door te zeggen: je moet zoveel procent op techniek A inzetten en zoveel procent op techniek B. Daarmee beïnvloeden wij de markt en volgens mij moet de overheid dat niet doen.

De heer **Samsom** (PvdA): Voorzitter. Het energiebeleid is vooral gewisseld omdat er instrumenten zijn gewisseld. Belastingvrijstelling werd een subsidie op alleen de onrendabele top. Nu gaat het een SDE-plus worden, waarvan wij nog niet precies weten wat dat is. De analyse is dat vooral de instrumenten gewisseld zijn. Ik ben het grotendeels met de heer Leegte eens dat het instrument van een eenvormige verplichting het beste zou zijn, namelijk een leveranciersverplichting voor duurzame energie. De heer Leegte noemt het een norm, maar dat is ongeveer hetzelfde. Ik maak daarbij één uitzondering voor biomassa bijstook. Wij hebben in Nederland namelijk de uitzonderlijke situatie van een hoop kolencentrales met veel potentie en veel kostenvoordelen. Die kolencentrales willen niet voor niets hier allemaal staan. Als je twaalf verdiepingen kolencentrales zou kunnen bouwen, zou men er op de Maasvlakte een hebben gebouwd. Zo voordelig zijn zij daar. Van dat voordeel vragen wij namens de maatschappij een stuk terug in de vorm van duurzame energie biomassa bijstook. Ik heb niet voor niets voor een mix gekozen. Ook in het buitenland blijkt dat het uiteindelijk niet één instrument wordt. Ik verwijs naar Engeland.

De **voorzitter**: Gaat u door met uw verhaal, mijnheer Samsom, tenminste als de heer Leegte geen vervolgvraag heeft.

De heer **Leegte** (VVD): Ik krijg zo weinig interrupties dat ik die maar even spaar.

De **voorzitter**: Ik heb ze nog niet gerantsoeneerd, maar ik vind het een goed argument. Houden zo!

De heer **Samsom** (PvdA): Ik kom op mijn reactie op de voorstellen van de minister en allereerst op het doel: 14% duurzame energie in 2020. Dat is een forse verlaging van de doelstelling van het vorige kabinet. Daar kunnen we natuurlijk de staf over breken, maar dat ritueel hebben we nu wel weer achter de rug. Nadat de woede is gezakt, constateer ik blijmoedig dat het hier gaat om een Europese definitie van 14% en door ingewikkelde definitiekwesties ligt dat percentage in Nederland dan weer op 17. Dat hadden de VVD en de PVV zich vast niet gerealiseerd. Winst is dat dit percentage in de vorige periode door de VVD volstrekt onhaalbaar werd genoemd, maar nu dus realistisch heet. Prima, dat is het ook, maar alleen dan als de minister naast zijn eigen beleid ook onze voorstellen implementeert.

Wat betreft SDE+ spreek ik tegelijkertijd bewondering uit en houd ik mijn hart vast voor wat de minister nu weer heeft verzonnen. Het ziet er creatief uit en – laten we eerlijk zijn – met de beschikbare middelen is er ook niet veel beters van te maken. Maar het overboord zetten van zon en offshorewind is doodzonde en er zijn levensgrote risico's voor biovergistingsprojecten. We komen nog uitgebreid te spreken over die risico's, maar de minister kan zichzelf heel veel leed besparen door onze voorstellen over te nemen. Daarmee speelt hij namelijk heel veel geld en ruimte vrij om echt gericht te kunnen stimuleren met het geld dat hij dan nog in de SDE over heeft. Dat is best veel, uiteindelijk 1,4 mld. Daarmee kunnen gericht innovatieve technieken als waterkracht maar ook een belangrijke techniek als wkk worden opgenomen in SDE-plus en iets toevoegen op het gebied van warmte, bijvoorbeeld geothermie.

Ik heb nog een heel prangende vraag die aan de orde moet komen voordat we de regeling in detail bespreken, want anders is het te laat: waarom pas per 1 juli aanstaande? Dat kan echt eerder, gezien de beperkte hoeveelheid wijzigingen die de minister nu doorvoert. Hij hoeft geen algemene maatregel van bestuur te wijzigen, alleen ministeriële regelingen. Dan zou het dus ook al in februari hier kunnen liggen.

Ik kom op de CO₂-opslag, door de coalitie in een bizarre gordiaanse knop van nucleaire logica gelegd. CO₂-opslag komt pas aan de orde na verlening van een vergunning aan een kerncentrale, zo staat er. Als wij dat letterlijk nemen – waarom zouden we dat eigenlijk niet doen? – komt het dus helemaal niet aan de orde. De brief van de minister van 12 november zoekt een muizengaatje door de formulering «ruimte bieden aan een project in het Noorden». Maar ja, gegeven de logica van het regeerakkoord is ook dat pas aan de orde na een vergunningverlening aan een kerncentrale. Hoe dan ook, de minister heeft natuurlijk recht op de positiebepaling van de PvdA in dezen. En die is onveranderd: wij zien CO₂-opslag als een noodzakelijk kwaad in de strijd tegen klimaatverandering. Met CO₂-opslag kopen we tijd om de verduurzaming van onze energievoorziening zo snel mogelijk af te ronden. Maar dat betekent dus ook dat het alleen zinvol is in het kader van een ambitieus duurzaam energiebeleid, want anders koop je tijd voor niets. Geen ambitieus duurzaam energiebeleid, dan ook geen steun van onze fractie voor CO₂-opslag. Het duurzame energiebeleid van Balkenende IV – het vorige kabinet – was voor onze fractie de bottom line en dan echt nog maar net. Dit kabinet verlaagt die ambities, verlaagt ook de inspanningen en haalt die ladders vooralsnog niet. Dat kan nog veranderen, bijvoorbeeld door omarming van de voorstellen uit onze initiatiefnota.

De heer **Leegte** (VVD): Volgens mij is de tekst uit het regeerakkoord heel duidelijk: eerst kernenergie en dan CO₂-opslag. Dat is ook logisch, omdat dit kabinet volgens mij de ambitie heeft om echt werk te maken van de CO₂-reductie. De beste oplossing daarvoor is naar mijn mening het inzetten van kernenergie, omdat dat geen CO₂ uitstoot geeft. Er zijn twee aanvragen en ik zie dan ook niet voor me waarom er dan geen vergunning zou komen voor een nieuwe kerncentrale, waarna je kunt praten over de CO₂-opslag.

De heer **Samsom** (PvdA): Maar die logica beschreef ik ook. U wil eerst een vergunning geven aan een kerncentrale en dan pas komt de CO₂-opslag aan de orde. Dan zetten we dit maar even een tijdje in de ijskast met zijn allen, want ik verzeker u dat die vergunning voor een kerncentrale nog een hele kluit is. Sterker nog, ambtelijke notities daarover praten over 2014. Zelfs als dit kabinet de hele periode uitzit, zitten we tegen die tijd alweer tegen verkiezingen aan voordat over CCS wordt begonnen. Dan zijn we het ook eens en is mijn analyse ook juist: omdat het in deze nucleaire logica past, komt het dus voorlopig niet aan de orde.

De heer **Leegte** (VVD): Ik concludeer dan toch dat er steun is van de PvdA voor het bouwen van kerncentrales, dat wij samen de uitgestoken hand aanpakken en dus vaart gaan maken met kernenergie. Met de heer Samsom ben ik namelijk van mening dat dit een belangrijk probleem is, niet alleen voor de CO₂ maar ook voor de energiemixoplossing. Ik kijk dus uit naar onze initiatieven om die kernenergie met volle kracht vooruit te brengen.

De heer **Samsom** (PvdA): Nee, ik constateer slechts dat u eerst een kerncentrale een vergunning wil verlenen. Daar gaat deze Kamer nauwelijks nog over en wij wachten dat dus in spanning af. Vervolgens wil de heer Leegte pas over CO₂-opslag praten. Dat mag van mij, want ik heb al gezegd dat wij CO₂-opslag pas steunen in het kader van een zeer duurzaam energiebeleid. Dat hebben wij nog niet gezien. Het mag van mij, maar ik constateer feitelijk dat dit in de eerste drie of vier jaar op geen enkele manier aan de orde komt. Dat is voor sommige mensen in dit land best jammer.

De **voorzitter**: De heer Samsom vervolgt en rondt af.

De heer **Samsom** (PvdA): Ik ga afronden, want mijn tien minuten zijn inderdaad voorbij. Ik zou nog uren willen doorgaan, maar ik rond af met een hartenkreet.

Mijn fractie heeft met concrete voorstellen de minister de helpende hand toegestoken om een impasse in ons energiebeleid af te wenden. De eerste reflex van de minister zou natuurlijk kunnen zijn om straks de vloer aan te vegen met die voorstellen en te betogen dat hij die helemaal niet nodig heeft om het energievraagstuk te lijf te gaan. Mijn dringende advies is: geef niet toe aan die reflex. U hebt ons wel nodig, minister, net zoals ik u nodig heb. Het vastlopen van ons energiebeleid is namelijk niet alleen de schuld van Rutte 1. Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Het lostrekken is dus eveneens onze gezamenlijke verantwoordelijkheid. Dit debat kan het begin zijn van een paar jaar wapengekletter tussen oppositie en coalitie, waaraan beide partijen heus een hoop lol gaan beleven, maar waarmee niets wordt opgelost. Het kan ook een begin zijn van een gezamenlijke uitweg uit de dreigende energiecrisis, waarbij beide partijen bereid moeten zijn om over hun eigen schaduw te springen. Ik hoop dus vurig op het laatste.

De heer **Leegte** (VVD): Voorzitter. Voor de VVD is het duidelijk dat de Nederlandse energievoorziening een optimum moet vinden tussen de driehoek schoon-duurzaam-betaalbaar en betrouwbaar. Onze zorg gaat vooral uit naar het stuk schoon en duurzaam. Voordat ik daarover meer ga vertellen, is het goed om naar de feiten te kijken.

Van de totale 3 300 petajoule energie in Nederland gaat maar 400 petajoule naar elektriciteit. Dat is ongeveer 12%. Van de gehele energiebehoefte komt 94% uit fossiele bronnen; 34% uit olie, 10% uit kolen en 50% uit gas. Van dat geheel aan energie gaat ongeveer 18% naar de chemische industrie, 43% naar verhitte/verwarming, 12% naar de eerder genoemde elektriciteit en 15% naar transport. 12% van onze energiebehoefte verdwijnt in de zogenaamde laagwaardige warmte waarvoor wij nog geen toepassing hebben. Dat betekent dat ons vandaag enige bescheidenheid past, omdat wij het in de Elektriciteitswet vooral ook hebben over die 12% van het totaal.

Ik zit midden in mijn inwerkperiode en heb dus alle tijd om veel mensen te spreken en veel te lezen. Opvallend is dat in alle informatie die ik krijg, de conclusie eigenlijk in een richting wijst. Die is dat er nog een tijd olie is, dat er nog veel gas is en dat er nog veel meer kolen is en dat het ongeveer 100 of 200 jaar kan duren voordat het opraakt, althans voor zover het de fysieke voorraad betreft. Voor iedereen die mij informatie geeft, is ook duidelijk dat zich steeds meer gegadigden aandienen voor de voorraad die er is; China, Oost-Azië en straks Afrika. Wij weten ook dat gas en olie steeds moeilijker te vinden zullen zijn en tegen steeds grotere risico's. Dan denk ik natuurlijk met velen in deze zaal onmiddellijk ook aan de Golf van Mexico. Met andere woorden: er is misschien nog lang voorraad, maar de prijs zal stijgen en de afhankelijkheid van olie en gas zal toenemen. De vraag is of je dat wilt. Alle mensen die mij vertellen dat de voorraad nog zo lang strekt, zeggen mij in hetzelfde gesprek dat het ongeveer 40 jaar duurt voordat een energiebron zich ontwikkelt van idee tot een significante bijdrage aan de energiebehoefte. Ik kan dus niet anders dan de conclusie trekken dat de urgentie hoog is en dat er snel iets moeten doen. Zoals ik zei, ongeveer 18% van onze energiebehoefte gaat naar de chemische industrie. Dat is zo'n 600 petajoule. Het gaat die chemische industrie vooral om het koolstofatoom, dat zo'n fantastisch atoom is om prachtige dingen mee te maken. Ik denk aan iPhones en bumpers van elektrische auto's, maar ook – nog veel belangrijker – camera's voor de televisie om de slimmigheden van de politici op te nemen en lcd-schermen voor de burgers om te zien welke slimme dingen wij

allemaal zeggen. Als die fossiele bronnen zijn opgedroogd, is er ook geen kostenfantoom meer om dat te kunnen doen.

Daarom wil de VVD insteken op de bio-based economy waarover in het begrotingsdebat een motie is ingediend. Ik geloof dat wij toe moeten naar een duurzame economie die voor een belangrijk deel weer gebaseerd is op dat bio-based. Voor dit alles zo ver is, hebben wij natuurlijk nog vele discussies en lopen wij tegen vele problemen aan, maar de trend en de richting zijn duidelijk. Het zal en moet die kant op gaan. Daarmee kom ik tot een aantal conclusies uit mijn inleidend college. Een: wij moeten alternatieven vinden voor de fossiele brandstoffen. Misschien raken ze niet op, maar ze worden wel duurder en wij worden afhankelijk van een aantal landen. Twee: de zoektocht naar alternatieven duurt lang en wij kunnen dus op voorhand geen alternatief afwijzen. Voor die alternatieven geldt dat ze pas op de lange termijn significant een bijdrage leveren. Dat betekent dat wij in de tussentijd, voor de komende 40 tot 50 jaar, een oplossing moeten vinden. Dat noem ik de middellange termijn. Voor de korte termijn moeten wij ons voorbereiden op die toekomst door kostenbewust slimme keuzen te maken. Uitgangspunt daarbij is voor de VVD-fractie dat geld kan opraken. Ook geld is schaars. Wij kijken dus niet tegen een geringe opgave aan. Daarmee kom ik tot de concrete punten van deze agenda.

De **voorzitter**: Maar eerst heeft de heer Jansen een vraag.

De heer **Jansen** (SP): Ik kan de analyse van de heer Leegte in heel grote mate volgen. Alleen zegt hij dat het geld kan opraken. Wat is dan zijn verklaring dat een staatskapitalistisch land als China in een enorm tempo niet alleen kolencentrales, maar ook duurzame energie uitrolt? Waarom lukt hun wel wat ons niet lukt?

De heer **Leegte** (VVD): Het verschil tussen China en ons is, dat het een geleide economie is, die de heer Jansen als voorbeeld meer aanspreekt dan liberalen. Maar de achterstand in China is vele malen groter dan bij ons. De verwachting is dat de komende tien jaar 300 miljoen Chinezen van het platteland naar de stad gaan. Al die mensen gaan voor bijna 700 watt energie gebruiken. Voor hen moeten dus voorzieningen worden getroffen. De Chinese overheid zoekt niet uit een soort goedheid voor de wereld naar alternatieve bronnen. Nee, die ziet de noodzaak omdat 300 miljoen Chinezen de stad intrekken en daar een voorziening moeten hebben omdat zij ook televisie willen kijken.

De heer **Jansen** (SP): Mijn vraag is concreter. China haalt nu al vijf jaar lang achter elkaar een verdubbeling van bijvoorbeeld de hoeveelheid windenergie. Nederland is al blij met 15% groei per jaar. Dan wordt gezegd dat de bodem van de portemonnee in zicht raakt. Hoe is het mogelijk dat het hun lukt, terwijl wij dat niet voor elkaar krijgen?

De heer **Leegte** (VVD): Het antwoord is duidelijk. De achterstand van die Chinezen is zoveel groter. Van nul verdubbelen kun je een paar jaar achter elkaar doen. Het gaat natuurlijk niet door. Ik denk aan de fabel van het schaakbord met het graankorreltje op het eerste vak. Op het eerste vakje leg je één graankorrel, op het tweede twee, dan vier, dan acht. Dat gaat zo door. Dan ben je heel snel uitgespeeld. De Nederlandse elektriciteitsbehoefte is volmaakt. Wij hebben een balans. Wij hebben een klein overschot aan productie. Als je dan iets gaat toevoegen, moet er iets anders af. In China daarentegen voldoet de productie nog niet aan de vraag. Die situatie is totaal anders.

De heer **Jansen** (SP): Een laatste poging. Volgens mij is China op dit moment, ook in absolute aantallen, de grootste producent van

windenergie. Het zet dit jaar waarschijnlijk evenveel windvermogen bij als de rest van de wereld. Kortom, als je het in kilowatturen bekijkt, is er van die achterstand weinig meer te merken.

De heer **Leegte** (VVD): Tegelijkertijd bouwt China iedere week een nieuwe kolencentrale. Van de 53 kerncentrales die er in wereld gepland zijn, zijn er 30 in China gepland. Wat mij betreft heeft China een goede mix omdat het op al die verschillende technieken en middelen inzet.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): De heer Leegte zei net: de energievoorziening in Nederland is in balans. Als je iets gaat toevoegen, moet er iets anders af. Toch steunt hij de plannen van het kabinet om één of twee kerncentrales toe te voegen. Wat mag er wat hem betreft dan af en gaat dat niet ten koste van de ontwikkeling van hernieuwbare energie in Nederland?

De heer **Leegte** (VVD): Er hoeft niet zozeer iets af. Je zou je ook kunnen voorstellen dat Nederland een exporteur wordt van energie. Op sommige momenten zijn wij dat al. Nederland is een handelsland. Wij zijn goed gepositioneerd met de ligging in Noordwest-Europa, dat door alle interlandelijke kabels een eenheid in markt aan het worden is. Nederland zou best een exporteur van energie kunnen worden. Daarvan zou ik een voorstander zijn.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Dus de heer Leegte vindt dat wij hier kernenergie moeten produceren, het afval hier moeten opslaan en de risico's hier moeten nemen ten behoeve van het buitenland? Dat is de positie van de VVD-fractie?

De heer **Leegte** (VVD): Het is mij niet helemaal duidelijk wat mevrouw Van Veldhoven bedoelt met risico's.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): De risico's die verbonden kunnen zijn aan kernenergie, waarom verzekeringsmaatschappijen dit soort centrales niet kunnen verzekeren en waarom de overheid dus om garanties wordt gevraagd. Dat soort risico's.

De heer **Leegte** (VVD): Dat soort risico's is mij niet bekend. Ik denk dat het goed is om nieuwe kerncentrales te bouwen. Er staat er één extra op stapel en misschien dat het er twee of drie worden. Ik toon hier iets meer dan het afval dat een huishouden per jaar uitstoot als wij overgaan op kernenergie. (toont voorwerpje van enkele centimeters) Het lijkt mij een prachtige oplossing om in te zetten op kernenergie gegeven het feit dat CO₂-uitstoot ook afval is.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Dat heel kleine dingetje is natuurlijk een beetje flauw, want dat is het afval per huishouden per jaar. Als de heer Leegte de hoeveelheid afval zou zien van alle huishoudens over alle jaren dat de kerncentrale draait, is dat natuurlijk een heel andere hoeveelheid. Er zijn wel degelijk alternatieven voor kernenergie om de CO₂-uitstoot te verminderen. Dit is een bewuste keuze en de heer Leegte maakt die keuze terwijl hij weet dat hij de energie zal exporteren. Dat lijkt mij een feit.

De heer **Leegte** (VVD): Ik heb die voorraad toevallig vanochtend gezien. Ik was in Borssele, dat was een uitermate gunstige timing gelet op dit debat. Dan zie je dat het afvalprobleem een non-issue is in Nederland. Daarmee kom ik op de SDE-plusregeling. Dit is een belangrijke stap voor de korte termijn. In de woorden van de minister richt deze regeling zich op het maken van meters. Mijn fractie ondersteunt dit van harte. De huidige regeling is een enorme verbetering ten opzichte van de oude die is

opgesteld in de tijd van het paniekvotbal. Toen dachten wij dat het geld niet zou opraken en dat de doelstelling alleen kon worden behaald door er veel geld achter te zetten. Deze regeling laat kleinschalige zonne-energie en offshorewind buiten de boot vallen. Dat is een goede keuze, want dat is immers veel voor weinig.

Ik heb natuurlijk wel een aantal vragen. Ik maak mij zorgen over de voorspelbaarheid van de uitkomst van deze regeling. Hoe zal dit uitpakken, vraag ik de minister. Mij bereiken signalen dat wij meer geld zullen uitgeven, maar uiteindelijk minder duurzame energie krijgen. Ik hoor graag van de minister of deze stelling hout snijdt.

Waarom bevat de regeling nog subsidie voor windarme gebieden? In gebieden waar het niet waait moet je naar mijn mening geen molen neerzetten. Kunnen wij dit niet gewoon schrappen?

Waarom wordt gekozen voor een focus op biogas? Dat is duur terwijl biogas een relatief geringe potentie heeft. Kunnen wij dit geld niet beter op andere manieren inzetten?

Waarom valt de bijstook van biomassa buiten de regeling? Biomassa is een relatief goedkope manier om snel volume groene stroom te verkrijgen. Kunnen wij niet met een soort overgangsregeling komen? Dit is een punt van zorg, vooral ook omdat mijn fractie het noodzakelijk acht dat de stromen biomassa hiernaartoe komen voor het starten van een biobased economy. Hier ligt een enorme kans met Wageningen, een bedrijf als DSM en de haven van Rotterdam als asset in Nederland. Ik krijg hierop graag een reactie van de minister.

Ik heb nog een specifieke vraag over de MEP-subsidie voor een biomassa-centrale in Delfzijl die op de rol staat. De subsidie is echter zo ingericht dat die eerder moet ingaan dan de centrale is gebouwd. Daardoor loopt de centrale drie jaar subsidie mis. Is dit een administratieve onhandigheid die kan worden opgelost? Als die subsidie is toegekend – en dat signaal heb ik gekregen – dan moet die toch ook kunnen worden toegewend voor dat doel.

Ik hoor graag de visie van de minister op de warmtekrachtkoppeling en de rol die deze speelt in de energiediscussie.

Op de SDE-plusregeling is veel kritiek geuit zowel van de milieubeweging en de Partij van de Arbeid die van mening zijn dat er te weinig geld is, als elektriciteitsproducenten die er een verkeerde sturing in zien, als wetenschappers die zeggen dat de regeling duurder wordt en minder zal opleveren. Hoe dan ook, in die subsidiebudgetten zijn techniekkeuzen gemaakt en mijn fractie maakt zich zorgen dat sommige keuzen buiten de boot vallen terwijl andere er juist binnen blijven. De keuzen die buiten de boot vallen zoals de bijstook van biomassa kunnen dan niet meer concurreren en worden stopgezet. Met andere woorden, dit is een lang verhaal maar mijn fractie is van mening dat subsidies verstorend werken. Daarom vraag ik of de minister een voorstel wil doen voor een soort leveranciersakkoord of een verplichting voor mijn part, waardoor het hele subsidiesysteem kan worden afgeschaft en wordt toegewerkt naar een leveranciersakkoord. De sector kan dan zelf de optimale mix samenstellen. De overheid stelt de norm: een duurzame energiebron mag niet meer dan zo veel CO₂ uitstoten, en vervolgens kan de sector zelf ervoor zorgen dat dit lukt en hoeven wij onze vingers er niet aan te branden. Daarmee ligt de verantwoordelijkheid dus bij de mensen die dat kunnen. Volgens mij wordt het optimum zo goedkoper bereikt dan wanneer de overheid daarin stuurt. De consument zal dan misschien hogere kosten aantreffen op zijn energierekening, maar ik ben ervan overtuigd dat hij goedkoper uit is doordat de belasting lager wordt. Ik krijg hierop graag een reactie van de minister.

De heer **Samsom** (PvdA): De heer Leegte steunt dus de oproep voor een leveranciersverplichting waarvoor dank. Zoals hij het nu echter vormgeeft, zegt hij in feite dat het niet uitmaakt welke optie het wordt en dat de

bedrijven dat zelf mogen kiezen. In Engeland heeft men dat een tijdje geprobeerd en toen kwam men er heel snel achter dat de prijs voor duurzame energie dan bepaald wordt door de prijs van de allerduurste optie. Het zal dus offshore wind worden – in de ogen van de heer Leegte een veel te dure optie – want op geen andere manier halen wij de doelstellingen. Dat zou een enorme windfall profit opleveren voor bedrijven die bijvoorbeeld biomassa bijstook leveren. Dat is dus geen slim systeem. Volgens mij is het zaak om het voorstel van de heer Leegte iets intelligenter vorm te geven en het vervolgens in Nederland in praktijk te brengen.

De heer **Leegte** (VVD): Een hond kan vlooiën en luizen tegelijkertijd hebben. Als een consument zowel hogere belasting krijgt, omdat hij subsidies moet betalen, als een hogere energierekening, doen wij iets verkeerd. Volgens mij kan de sector de verantwoordelijkheid aan om zelf de optimale mix te krijgen. De logica van de markt zegt dat als wind op zee hartstikke duur is, de sector iets anders zal vinden, zodat het ene energiebedrijf een goedkopere propositie voor de consument heeft dan het andere. Daarmee komt de optimale mix tot stand. Voor de aanloopfase, waarin sprake is van verstoringen door subsidies, zullen wij een oplossing moeten vinden. Vandaar mijn vraag aan de minister of hij kan bezien hoe dit kan worden opgelost. Wij moeten echter niet twee systemen tegelijkertijd in de markt houden, want geld kan opraken.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik heb de heer Leegte goed gevolgd. Uit zijn verhaal spreekt een enorm gevoel van urgentie voor het gaan naar duurzame energie. Als ik hem was, zou ik behoorlijk teleurgesteld zijn in de brief van de minister, want met die brief en het daarin aangegeven instrumentarium halen wij de Europese doelen bij lange na niet, terwijl die toch al vrij minimaal zijn. Wij halen slechts 9% in 2020. Daar hoor ik de heer Leegte niet of nauwelijks over. Dat vind ik vreemd. Kan hij mij dat uitleggen?

De heer **Leegte** (VVD): Natuurlijk kan ik dat uitleggen. De 9%-doelstelling heb ik nergens gezien. Volgens mij is het de ambitie van het kabinet om 14% te halen. Dat willen wij halen en ik maak mij er geen zorgen over dat wij dit niet zullen doen. Ik heb aangegeven dat het gaat om een kortetermijnmaatregel die meters maakt. Wij hebben een achterstand die moet worden ingelopen. De oude regeling was slecht, gemaakt in de tijd dat er paniekvoetbal werd gespeeld. Nu komt er een slimmere regeling, die op korte termijn meters kan maken. Subsidies zijn echter niet goed voor de lange termijn, want die verstoren de markt en dat lost niets op. Om die reden hebben wij gevraagd het systeem om te zetten naar een systeem dat uitgaat van een akkoord of een verplichting.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): De heer Leegte is het dus met mij eens dat wat de minister nu heeft voorgelegd zwaar onvoldoende is. Die 9% heb ik niet bedacht, maar komt van het PBL, dat een en ander heeft uitgerekend. Het lijkt mij dus vrij helder dat wat nu voorligt onvoldoende is. Ik begrijp dat de heer Leegte zegt dat het niet gaat om wat nu voorligt, maar dat werk moet worden gemaakt van de leveranciersverplichting, die stevig moet worden opgetuigd. Klopt dat?

De heer **Leegte** (VVD): Nee, dat klopt niet. Ik vind het een goed voorstel voor de korte termijn. Naar mijn mening moeten wij die meters ook maken. Alleen moeten wij zien te voorkomen dat wij twee systemen, zowel subsidie als leveranciersverplichting, tegelijkertijd in de lucht houden. Dat zal niet werken. Vandaar mijn vraag om met een oplossing te komen.

Het lijkt wel of er geen oplossingen zijn. Kennelijk is er geen haarlemmerolie voor het energieprobleem. In geval van kernenergie is de basislast te vergelijken met de kosten voor het huishoudelijk afval van een jaar, dus het valt best mee. Ik kan mij niet voorstellen dat er mensen zijn die serieus bezorgd zijn over het klimaatprobleem, maar die toch zeggen geen kernenergie te willen. Naar onze mening is het van tweeën een. Om die reden vragen wij de minister of er niet gekeken kan worden naar de mogelijkheid van een derde of misschien wel een vierde centrale. Ten slotte een opmerking over windmolens. Er staan veel windmolenprojecten op stapel. Volgens KEMA zal de introductie van veel windmolens de marktprijzen onder druk zetten. Nader onderzoek naar de gevolgen voor marktpartijen en een onderzoek naar de optimale samenstelling van een windpark wordt door KEMA aanbevolen. Gaat de minister dit ook onderzoeken? Als de minister dat doet, kan hij dan een overzicht geven van alle projecten en de daaraan gekoppelde subsidieaanvragen? Kan hij tevens aangeven wat het zou kosten als wij die projecten stoppen? Bij die kosten moet hij natuurlijk het geld voor het zogenaamde stopcontact op zee meenemen. Ik geef een voorbeeld: het windmolenpark op zee kost 4 mld. aan subsidie. Mijn informatie is dat het nog eens 4 mld. kost om daar een kabel naartoe te leggen. Wij spreken dan over 8 mld. voor nog geen 1% van de behoefte. Volgens mij kunnen we van dat geld heel andere slimme dingen doen. Ik zou dan ook benieuwd zijn naar de alternatieve aanwending van dat geld bij het meters maken voor alternatieve energie.

Als ondernemer weet ik maar al te goed dat je niet al te lang goed geld naar slecht geld kunt gooien. Een rechtsvoorganger van deze minister, de heer Wijers, heeft ooit met pijn in het hart besloten om de subsidie voor Fokker stop te zetten, omdat daar steeds maar geld bij moest terwijl er niks uit kwam. Dat zijn ook de wetten van de economische logica, misschien moeten we zo iets ook doen bij een aantal windprojecten die nu op stapel staan.

De heer **Samsom** (PvdA): Voorzitter. Op het gevaar af dat het wat technisch wordt, toch wat vragen. De heer Leegte steunt logischerwijs de doelstelling van het kabinet; hij is immers onderdeel van een van de partijen die dat – zoals dat zo mooi heet – schraagt. Dat betekent 14% duurzame energie, voor elektriciteit betekent dat grosso modo 30% à 35%, dus 35 à 40 terawattuur aan duurzame, groene stroom. De heer Leegte wil offshore wind schrappen, maar eigenlijk ook onshore wind. Hij maakte een opmerking over biovergisting, die maar een heel beperkte potentie heeft en veel te duur is. En zon vindt hij sowieso veel te duur. Daarmee heeft hij alleen nog maar bijstook om die 35 terawattuur te halen. Dat wordt een hele klus: de kolencentrales in Nederland produceren bij elkaar niet eens die 35 terawattuur. Hoe gaat hij in vredesnaam dit sommetje rondmaken?

De heer **Leegte** (VVD): Ik begrijp het: het is een ingewikkelde rekensom. Het liefst hadden we gehad dat kernenergie onder de duurzame energie viel. Dat is het geval in Frankrijk, omdat zij geen CO₂ uitstoot. In Nederland is dat helaas niet het geval, maar dat zou wel het mooist zijn. Nogmaals, ik heb geen keuze gemaakt voor een techniek. Ik heb gezegd dat we die keuze juist moeten overlaten aan de markt, die dat kan. Het enige wat ik zeg is dat je geen molens moet bouwen waar geen wind is, zeker niet als je een regeling opstelt waarin je die windarme gebieden extra subsidie moet geven; daarmee span je het paard achter de wagen.

De heer **Jansen** (SP): Voorzitter. Van de bijdrage van mijn buurman heb ik vanavond in ieder geval geleerd dat kernenergie geen techniek is. Energievoorziening is het fundament van de Nederlandse economie: als de elektriciteit uitvalt, ligt Nederland binnen een seconde plat. Alleen al

dat argument rechtvaardigt een stevige overheidsbemoedening, deels via regulering en, wat ons betreft, ook deels via publiek eigendom. Er zijn nog financieel-economische redenen waarom de regering energie moet steken in energie. Op dit moment bestaat ongeveer 10% van de inkomsten van de rijksbegroting uit opbrengsten die samenhangen met de winning van aardolie en aardgas. In het huidige tempo is ons gas over 25 tot 30 jaar op. Dat zal Nederland een macro-economisch probleem opleveren waarmee vergeleken de vergrijzingsproblematiek kinderspel is. Ik vraag de minister waarom er nog geen «Deltacommissie Einde aardgas» is geïnstalleerd. Een derde reden om energie te steken in energie is de bijdrage aan mondiale klimaatverandering. In het licht van deze drie argumenten vindt de SP-fractie het regeerakkoord niet getuigen van een strategische visie op ons energiebeleid voor de komende decennia.

Het belangrijkste voor dit kabinet lijkt het verlagen van de kosten van de energieportefeuille van de schatkist. Er wordt wat lippendienst bewezen aan de noodzaak van innovatie, maar tegelijkertijd wordt de bijdrage aan ECN, ons belangrijkste energieonderzoeksinstituut, gekort met 27%. Hoe is dat te rijmen met de mooie woorden over de strategische waarde van het energieonderzoek? Wanneer is het aangekondigde specifieke innovatiebeleid van energie af? Kan de minister al een indicatie geven van hoeveel euro's hij gaat uittrekken voor dat beleid?

Wat is de kern van de SP-visie op een verduurzamingstrategie voor energie? De essentie is een focus op energiebesparing en energie-efficiency, met inbegrip van een veel betere benutting van de restwarmte van industriële processen en elektriciteitsproductie, evenals een snellere groei van het aanbod van duurzaam. Als overgangsbrandstof prefereren wij aardgas. Waarom? Het is naar verhouding flexibel, relatief schoon, we benutten optimaal de in ons land aanwezige expertise en bedrijvigheid en het past prima bij de ambitie van «Nederland gasrotunde». Kan de minister reageren op deze vier argumenten?

Ook in de Europese context is het helemaal niet dom dat Nederland inzet op aardgas, want – en dit zeg ik ook tegen de heer Leegte – de Europese brandstofmix bestaat al voor zeker 30% uit kernenergie. Uit het oogpunt van een gebalanceerde ontwikkeling van de Europese energieportefeuille moet je je specialiseren in waar je goed in bent, en wij zijn goed in aardgas.

Bij de groei van duurzaam is naar onze mening een brede mix het verstandigst. Wind op land kan, mits de rechtsbescherming van omwonenden beter wordt geregeld, er een structuurvisie komt waarin windturbines wel en niet geplaatst kunnen worden, er ook bindende welstandsregels komen voor nieuwe windparken en oud zeer zo snel mogelijk wordt opgeruimd. Waarom is aan deze voorwaarde nog steeds niet voldaan? Op deze manier worden de doelstellingen voor wind op land ook in deze regeerperiode niet gehaald. Waarom sluit de minister wind op zee uit voor de SDE, terwijl het potentieel op zee juist zeer groot is? Zonnestroom en zonnewarmte kunnen naar onze mening op termijn ook in Nederland een flink aandeel van de energievoorziening voor hun rekening nemen. Deze techniek mag zich in een relatief groot draagvlak verheugen. Waarom sluit de regering deze techniek de facto uit voor een snelle uitrol? Dit is het zoveelste staaltje flipperkastbeleid voor de SDE. Dat is toch dodelijk voor het draagvlak onder goedwillende burgers? De SP is optimistisch over het potentieel voor de biobased economy, maar dan anders dan nu. Het gesleep van grondstoffen over grote afstanden ondermijnt de CO₂-winst. Bij import uit de ontwikkelingslanden is het effect op het lokale landgebruik dubieus, alle certificaten voor duurzaamheid ten spijt. Nederland zou moeten inzetten op het beter benutten van regionale reststromen uit de landbouw – voor regionaal mag de minister Noordwest-Europa lezen – de agro-industrie en de natuurbeheerders. De ontwikkelingen rond groen gas zijn positief, maar bij de autobrandstoffen zit er nog steeds veel kaf onder het koren.

Onderschrijft de minister dat effectieve controle op de herkomst van biobrandstoffen alleen mogelijk is voor in Nederland geblende brandstoffen? Klopt het dat in Frankrijk op dit moment al dezelfde eis wordt gesteld? Klopt het dat bij het bij stoken van biomassa die niet gesubsidieerd wordt via de oude MEP-regeling geen eisen gesteld worden aan de duurzaamheid? En zo ja, vindt de minister dit dan ook onwenselijk, net als de SP? Hoe gaat hij daar zo snel mogelijk verandering in brengen? Extra kernenergie zit niet in de SP-brandstoffenmix. Positief is naar onze mening dat deze techniek de afgelopen 25 jaar veiliger is geworden. Ook de lage CO₂-emissie is een pluspunt. Er staat echter bij de huidige stand van de techniek ook een aantal stevige minpunten tegenover. Kerncentrales draaien altijd op vol vermogen, in basislast, en dat blokkeert een groeiend aantal duurzame energievormen. Heeft de minister kennis genomen van de recente noodkreet van de Duitse netbeheerder, die stelt dat hij door het hoge aandeel baseload in Duitsland steeds meer problemen heeft om te voldoen aan de verduurzamingsverplichting? Het is bovendien een grootschalig vermogen waarbij 50% van de opgewekte warmte de zee in verdwijnt. Het is een kapitaalintensieve techniek, die investeringsruimte wegzuigt bij structurele oplossingen. En we zitten nog steeds met het afvalprobleem, misschien niet zo veel kuub, maar wel erg gemene kuub.

De heer **Leegte** (VVD): Het Chinese verhaal wordt mij steeds duidelijker, omdat mijn collega het gevoel heeft dat wij maar ongebreideld geld hebben. Kernenergie is juist een basislastvoorziening die goedkoop is, veilig en schoon. Daarom is het slim om juist die in te zetten, zodat je daarnaast ruimte hebt voor andere energiebronnen. Op het moment dat de staat zegt dat er geen kernenergie komt omdat dit basislast is, begrijp ik niet meer goed waar de SP naartoe wil met haar duurzaamheidsbeleid.

De heer **Jansen** (SP): Ik heb de heer Leegte horen pleiten voor een oplopend aandeel duurzame energie. Misschien in een ander tempo dan wij in ons hoofd hebben, maar ook de VVD-fractie zit vast aan de 14% duurzame energie in 2020. Dit houdt in 2020 37% duurzame elektriciteit in. Het lijkt mij nogal een probleem om dit te realiseren in combinatie met heel veel kernenergie en kolencentrales, want die staan er ook en dat is ook baseload. Die twee bijten elkaar namelijk. Wat dat betreft, is het flexibel vermogen waarvoor de SP pleit een stuk beter als complementaire techniek voor duurzaam.

De heer **Leegte** (VVD): In mijn inleidend college heb ik juist aangegeven dat het probleem is dat we spreken over 12% van de energiebehoefte, namelijk elektriciteit. Als we in staat zijn om breder naar die energiemix te kijken en bijvoorbeeld ook naar het transport kijken en daar het aandeel biobrandstoffen laten stijgen, dan heb je veel meer ruimte in de elektriciteit om te doen wat slim, verstandig en kosteneffectief is en dat is meer kernenergie.

De heer **Jansen** (SP): Als we dan toch college geven, die 12% is primaire energie voor de stroom, maar het komt uit op 25%, omdat voor iedere kWh die met een kern- of kolencentrale wordt opgewekt, een kWh de Schelde of de Noordzee ingaat. Dit staat overigens haaks op wat de heer Leegte zojuist heeft gezegd over het nuttig gebruiken van restwarmte. Het grote probleem is dat bij die grootschalige centrales, of dit nu een kern- of kolencentrale is, de energie per definitie voor het grootste deel de zee in moet. Laat de heer Leegte maar een toepassing verzinnen als er 500 megawatt aan thermisch vermogen in Borssele staat en nog veel meer in de Eemshaven. Er is geen toepassing te vinden voor zo'n enorme hoeveelheid restwarmte op één locatie. Daarvoor moet je decentraal inzetten.

Voorzitter. Ik kan het groene licht voor kernenergie in het regeerakkoord dus niet rijmen met het geclaimde aandeel van 37% duurzame elektriciteit in 2020. Borsele II breidt het aandeel kernenergie in de brandstofmix uit met meer dan 10%, 1 500 megawatt. Een eventuele derde kerncentrale breidt het aandeel met nog een keer 10% uit, maar samen met de geplande bouw van vier kolencentrales en een heel groot aantal gascentrales kom ik dan nog steeds uit op een enorme groei van ouderwets vermogen. Kan de minister ons de rekensom doen toekomen – het mag ook schriftelijk – achter zijn claims van 37% duurzame elektriciteit en 14% duurzame energie in 2020?

Vindt de minister het verder een reële optie dat er in Borsele twee kerncentrales bij komen, als zelfs het provinciebestuur van Zeeland dat over de top vindt? Kan de minister verder aangeven wat één respectievelijk twee kerncentrales aan extra investeringen in het elektriciteitsnetwerk vergen? Hoe staat het met de al weer aardig beleggen aankondiging van zijn voorganger dat bij grootschalig vermogen aansluitkosten dan wel transportkosten in rekening worden gebracht om te voorkomen dat straks alle centrales op een kluitje staan door besluiten in de directiekamers in Essen en Parijs, terwijl de rekening van die besluiten wordt gepresenteerd aan de Nederlandse huishoudens?

Daarmee kom ik op de marktordening of is het de marktwanordening? Iedere regie op de locatiekeuze van elektriciteitsproducenten is na de liberalisatie weggefallen. De publieke belangen voor de energiesector zijn leveringszekerheid, veiligheid, betaalbaarheid en duurzaamheid. De concentratie van grootschalig vermogen op drie kustlocaties ondermijnt de leveringszekerheid, leidt tot maatschappelijke meerkosten en is volslagen onduurzaam. Waar blijft de aanscherping van het reguleringskader, zoals aangekondigd voor de tweede helft van 2010 door de vorige minister van Economische Zaken? Is deze minister van Energie bereid om het advies van de SP en de Energieraad te volgen om weer een sterkere publieke regie in te zetten op de samenhang van netwerk en grootschalig productievermogen?

Wat moeten wij ons voorstellen bij warmtebeleid van een overheid die toestaat dat in 2020 de warmtelozing van de elektriciteitscentrales in Vlissingen, de Maasvlakte en de Eemshaven gelijk is aan de complete warmtebehoefte van alle huishoudens in Nederland, België en Nordrhein-Westfalen bij elkaar? Luxemburg krijgt de minister dan nog van mij cadeau! Waarom komt er geen heffing op deze verspilling van warmte of een oplopende verplichting om deze restwarmte nuttig te gebruiken? Dat zou ook een flinke steun in de rug zijn van alle warmtekrachtinstallaties, installaties die nu weggedrukt worden door de conservatieve keuzes van het kabinet.

Nog zo'n staaltje anarchisme is het gebruik van onze ondergrond. Er strijden op dit moment veel partijen om die schaarse ruimte: geothermie, warmte-koudeopslag, CCS, gasopslag, olieopslag en opslag van kernafval. De lijst wordt iedere dag langer. Zelfs de veiligheid van de drinkwaterproductie dreigt in het geding te komen. Inmiddels is er samen met gemeenten en provincies een beleidsvisie voor de ondergrond opgesteld. Maar er komt toch zeker ook een ruimtelijke vertaling? Of wil de minister de locatiekeuze volledig aan de markt overlaten?

De SP-fractie vindt dat energie- en klimaatbeleid hand in hand zouden moeten gaan. Klimaatmaatregelen moeten tevens bijdragen aan het verminderen van onze afhankelijkheid van fossiele grondstoffen. CCS kost juist 25% extra fossiele energie. Het is in energetisch opzicht water naar de zee dragen. Wij zijn dan ook tevreden dat het kabinet het project in Barendrecht heeft afgeblazen. Maar waarom wordt de vergunningverlening voor ondergrondse CO₂-opslag in het Noorden afhankelijk gemaakt van de vergunningverlening voor een kerncentrale? In het Noorden gelden toch zeker grotendeels dezelfde argumenten als in Barendrecht?

Op zichzelf hebben wij geen bezwaar tegen privaat gefinancierde proefprojecten onder de Noordzee, maar wel tegen de grote hoeveelheid belastinggeld die CCS-projecten nog steeds ontvangen. Kan dat geld niet worden vrijgemaakt voor onderzoek naar duurzame energie en CO₂-toepassingen, bijvoorbeeld in de algenkweek?

Ten slotte de SDE. De SP pleit voor een hybride systeem, waarbij technieken waarvan de kostprijs al redelijk dicht bij de marktprijs ligt, via een leveranciersverplichting worden gestimuleerd. Voor technieken met veel potentie die nu nog te duur zijn, zou er een «feed-in»-tarief naar Duits model moeten komen. De SDE blijft een regeling met een budgetplafond, waardoor je een subsidiebeschikking nodig hebt om aan de slag te kunnen gaan. In Duitsland is dat niet zo.

In het regeerakkoord is een enorme bezuiniging ingeboekt op de formatie van Agentschap NL, terwijl de complexiteit van de nieuwe SDE misschien nog wel groter is dan de oude. Hoe valt dat met elkaar te rijmen? Hoe gaat de minister verder voorkomen dat de fasering van de SDE-plus leidt tot onderuitputting doordat veel projecten met een lage kostprijs in een later stadium worden afgeblazen? Gaat de minister het Nationaal Actieplan Hernieuwbare Energie aanpassen nu de uitgangspunten daarvan volledig achterhaald zijn? Gaan alle gebruikers, dus ook de grootgebruikers, naar rato van hun energieverbruik meebetalen aan de SDE? Zo nee, wat wordt de verdeelsleutel dan? Toch niet de oude platte MEP-heffing mag ik hopen.

Voorzitter. Wij wensen de minister veel succes met het realiseren van de doelstellingen leveringszekerheid, veiligheid, betaalbaarheid en duurzaamheid. Iets meer vertrouwen in de nuttige rol van de overheid zou hem daarbij kunnen helpen.

Mevrouw **Verburg** (CDA): Voorzitter. Energie is een belangrijk issue. Het is in toenemende mate, samen met voedsel en water, een geopolitiek issue aan het worden. Als wij allang uit de financiële en de eurocrisis zijn, zal dit nog steeds een belangrijk internationaal onderwerp zijn.

Ik ben me nog aan het inwerken in dit veld, maar ik vind de energiewereld fascinerend. Het aantal afspraken dat ik de afgelopen weken heb kunnen maken, is maar een klein percentage van het aantal afspraken dat men met mij had willen maken. Ik zie dat de zaal hier op maandagavond ook gevuld is, dus zijn veel mensen het met mij eens dat energie boeit. De CDA-fractie vindt dat wij in deze moeilijke economische en financiële situatie sterker uit de crisis moeten komen, ook op het gebied van energiebeleid. Daarom vinden wij dat dit kabinet moet inzetten op haalbare en afrekenbare doelen, die ondernemerschap en ook ondernemersverantwoordelijkheid bevorderen, en die, door de combinatie van innovatie en verduurzaming, ervoor zorgen dat de energietransitie naar volledig, 100% duurzame energie in 2050 is afgerond.

Ik ben het met de collega's eens dat wij de afgelopen weken een klein beetje in deze verwachtingen zijn verstoord. Door de rapporten van het Planbureau voor de Leefomgeving en de Energieraad werd de indruk gewekt dat dit kabinet de doelen voor duurzame energie, 14% in 2020, niet gaat halen. Het moet helder zijn dat de CDA-fractie staat en gaat voor die 14%. Wij nemen zomaar aan dat de minister daar ook voor staat en gaat. Ik hoor graag van hem hoe hij dat gaat realiseren.

Wij moeten beseffen dat het door de ombuigingen onmogelijk is om alles via subsidies te realiseren. Het kan anders en wat de CDA-fractie betreft moet het ook anders. Wie alleen kansen ziet als er meer geld op tafel komt, heeft anno 2010 een wat armoedige opvatting. Wat kan er dan? Wat kan er nog meer? De overheid moet zorgen dat vergunningen, regelgeving en dergelijke op orde zijn of op orde komen. Strijdige regelgeving kan weg en moet ook weggehaald worden. In het regeerakkoord staat hierover een afspraak. Als regels elkaar tegenwerken, moet er één regel worden geschrapd of misschien wel beide. Regelgeving moet dus op orde

zijn. Strijdige regelgeving moet worden weggenomen en mogelijk moet er het een en ander worden vereenvoudigd. Procedures moeten worden gestroomlijnd, vergunningen moeten sneller worden verleend. De CDA-fractie wil dat de procedures voor die energievormen waarvoor geen subsidie meer wordt verstrekt, zoals wind op zee, worden voortgezet. Als er vergunningen worden gevraagd, moeten deze ook worden verstrekt, ook al is er geen geld meer voor.

De heer **Samsom** (PvdA): Ik ben het helemaal met u eens. Sterker nog, er zijn al heel veel vergunningen verstrekt voor offshore windparken. Die liggen dus helemaal klaar. U zegt dat dit vooral moet doorgaan, ook als er geen geld meer komt. Wanneer zouden deze dan gebouwd kunnen worden?

Mevrouw **Verburg** (CDA): Dat hangt af van ondernemers, van bedrijven. Als zij de businesscase zodanig rond kunnen maken dat zij toch gebruik kunnen maken van de mogelijkheden, de aangewezen gebieden en de vergunningen, moeten zij dat doen. Wij moeten ons realiseren dat er minder subsidie beschikbaar is.

De heer **Samsom** (PvdA): Zouden we dat niet kunnen oplossen door bijvoorbeeld een leveranciersverplichting in te stellen? Hierop preludeert het regeerakkoord al; het is dus geen taboe. We zouden iets sneller kunnen beginnen en daarmee de al verleende vergunningen optimaal benutten.

Mevrouw **Verburg** (CDA): Ik ben niet zo van verplichtingen en nog meer regels, want dan gaat de overheid weer vastleggen hoe het wettelijk precies moet. Ik heb wel waardering voor uw 5 puntenplan. Dat ziet er goed uit, los van de inhoud. Die beoordeel ik hiermee nog niet.

De heer **Samsom** (PvdA): 12 puntslettertype Times New Roman, altijd mooi!

Mevrouw **Verburg** (CDA): Ik ken de heer Samsom als iemand die zijn zegeningen op het juiste moment weet te tellen. Ik wilde dit alleen maar zeggen voordat ik mijn handtekening eronder zet, want dat gaat niet gebeuren. Een van zijn voorstellen is namelijk niet het voorstel van mijn fractie. Ik ben er veel meer voorstander van dat de minister voor een energieakkoord gaat. Zoals er van tijd tot tijd sociale akkoorden worden gesloten waarin de rijksoverheid met de sociale partners afspraken over belangrijke toekomstige doelen maakt, zo ziet mijn fractie ook graag dat er met de sector een energieakkoord over de groeiontwikkeling van het aandeel duurzame energie wordt gesloten. Daarbij is het dan natuurlijk van belang dat het akkoord zodanig wordt vormgegeven dat alle leveranciers en andere spelers zich eraan houden en we freeriderschap zien te voorkomen.

De heer **Dijkgraaf** (SGP): Voorzitter. Mevrouw Verburg heeft de laatste tijd ongetwijfeld tijd gehad om de literatuur over het maken van afspraken tussen de overheid en het bedrijfsleven in de energiemarkt tot zich te nemen. Constateert zij met mij dat het vrij lastig is en dat de meeste van die afspraken niet hebben geleid tot een structurenbreuk?

Mevrouw **Verburg** (CDA): Dat is de gang van zaken tot nu toe. De borden en de pionnen worden nu verzet. Bedrijven worden in toenemende mate afgerekend op hun bijdrage aan duurzaamheid en verduurzaming. Daar koketteren energiemaatschappijen ook mee. Dat vind ik op zich goed. Ze moeten dat waarmaken. Tegelijkertijd weten we dat in het verleden heel veel afspraken zijn belegd met subsidies of bijdragen van de rijksoverheid.

De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat er nog een respectabel budget beschikbaar is, maar lang niet zo veel meer als in het verleden. Met andere woorden: iedereen moet nu aan de bak, de overheid in het voorwaarden scheppen en leveranciers en andere energiepartijen door te gaan doen wat ze met de mond belijden en zeggen te willen.

De heer **Dijkgraaf** (SGP): Voorzitter. De ervaringen met de convenanten leren toch dat het vaak juist misgaat als de overheid het voortouw neemt, omdat de bedrijven meer kennis van zaken hebben en eigenlijk een akkoord met de overheid sluiten waarbij ze hun «business as usual» het akkoord in weten te fietsen? Is het niet veel verstandiger om op afstand daarvan zelf maatregelen te nemen? Als het bedrijfsleven dan vrijwillig met een akkoord komt, is het wat anders.

Mevrouw **Verburg** (CDA): Nee, ik bedoel een akkoord tussen overheid en energiesector, waarbij het om wederzijdse verantwoordelijkheid gaat, net zoals in een sociaal akkoord. Dan maak je afspraken, hoeft het niet allemaal wettelijk dichtgetimmerd en belegd met extra subsidies te worden, maar zet je met elkaar een koers uit en ben je daar mede verantwoordelijk voor en dus aanspreekbaar op.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Voorzitter. Mevrouw Verburg zegt in een zin drie dingen. Ze is tegen extra verplichtingen, wil freeridersgedrag tegengaan en er mag geen subsidie in zitten. Dat is toch bij uitstek drie dingen in een zin noemen die niet met elkaar congruent zijn? Ik kan mij heel goed voorstellen dat zij freeridersgedrag wil tegengaan, want dat wil ik ook. Ik kan mij verder voorstellen dat zij zegt dat ze van subsidies in dit systeem af wil, maar dat is toch juist pleiten voor een duidelijke en eenvoudige wettelijke regeling? Vraagt de sector ons daar eigenlijk niet met zo veel woorden om?

Mevrouw **Verburg** (CDA): Juist als de sector zelf zegt, zo'n akkoord te willen en toezegt, iets te bieden hebben – dat zeggen ze allemaal onafhankelijk van elkaar – valt er naar mijn stellige overtuiging heel gemakkelijk een akkoord te sluiten. Als je zegt dat de overheid het oplegt, heeft de heer Samsom waarschijnlijk gelijk dat het een aantal jaar duurt voordat een en ander is uitgewerkt. Dan komt elke speler in de energiebranche weer met zijn eigen specifieke puntje, zodat we heel ingewikkelde wetgeving krijgen. Ik ben dus voor een akkoord en als de belangstelling zo groot is, moet het akkoord er binnen een halfjaar kunnen liggen.

De heer **Jansen** (SP): Ik begrijp die koudwatervrees van het CDA niet. Immers, ook de energiesector zelf is voorstander van een leveranciersverplichting. De bedrijven waar het om gaat zeggen zelf: wij willen niet het risico lopen dat er inderdaad een paar vrije jongens zijn die de zaak gaan ontduiken, de freeriders, en wij willen een level playing field. Dat moet toch als muziek in de oren klinken? Dan is eerlijke wetgeving die voor iedereen geldt, op zich toch de beste manier om daarvoor te zorgen?

Mevrouw **Verburg** (CDA): Ik ben altijd voor een gelijk speelveld. Dat zorgt voor goede, gelijke kansen. Als uit het overleg tussen de minister en de sector blijkt dat het maar op één manier kan en dat alle spelers in het veld zeggen «laten wij komen tot een verplichting», vind ik dat prima. Ik ben geen voorstander van het eenzijdig opleggen van een verplichting, ik ben voor een akkoord. In een akkoord kun je onderdelen ook gewoon wettelijk regelen voor zover ze onderdeel van het akkoord zijn.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Misschien een kleine nadere precisering op dit laatste punt. Mevrouw Verburg sprak over haalbare en afrekenbare doelen. Bij mij kwam meteen de vraag naar boven welke kosten mevrouw

Verburg bereid is te maken als het gaat om die afrekenbare doelen. Mevrouw Verburg, hoe gaat u afrekenen: in politieke zin, in financiële zin, overheid, bedrijfsleven? Hoe gaat u deze afrekening werkelijk vormgeven?

Mevrouw **Verburg** (CDA): 14% is 14%. Daar zullen wij de overheid aan houden. Daar kan een energieakkoord deel van uit maken doordat de overheid, om die 14% te halen, afspraken maakt met de sector. Daar moeten de doelen helder in staan, net als de wijze waarop de doelen worden gerealiseerd.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Dat is de ambitie. De vraag was: wat doet u als de overheid die 14% niet haalt? Waartoe is het CDA bereid als de partijen in het energieakkoord hun afspraken niet nakomen? Welke sancties bent u bereid te nemen? Hoe gaat u daadwerkelijk afrekenen?

Mevrouw **Verburg** (CDA): Wij staan aan de vooravond van, wat ik hoop, een akkoord waardoor wij geweldige, onomkeerbare stappen kunnen maken op het gebied van verduurzaming. Ik heb er ook vertrouwen in. Dan ga ik nu niet uit van het mislukken daarvan en ik ga dus ook niet in op de als-danvraag. Helder is – daar rekenen wij elkaar op af en daar rekenen wij ook de regering op af – dat 14% ook 14% is.

De heer **Leegte** (VVD): Ik hoor de woordvoerder van het CDA praten. Dat is ons uit het hart gegrepen. Misschien heb ik er in de snelheid overheen gelopen dat wij een motie op dit punt overwegen ...

De **voorzitter**: Komt u tot uw vraag.

De heer **Leegte** (VVD): Mevrouw Verburg zegt – ik hoop dat ik haar goed begrijp – dat zo'n akkoord best een verplichting op kan leveren als de sector dat wil. Ik denk dat ook het CDA bedoelt dat het aan de sector is om te zeggen «geef ons een verplichting» en dat wij dit niet moeten opleggen.

Mevrouw **Verburg** (CDA): Als wij door een energieakkoord kunnen voorkomen dat wij nog meer regels en nog meer administratieve lasten krijgen, sterker, als wij zouden kunnen bereiken dat wij juist minder regels en minder administratieve lasten realiseren en toch de doelen halen, dan is mij dat een lief ding waard. Dan zeg ik: gaan voor dat akkoord.

De **voorzitter**: Tot slot de heer Van Vliet met een interruptie en daarna gaat mevrouw Verburg weer door.

De heer **Van Vliet** (PVV): Ik was toch wel benieuwd naar het standpunt van de CDA-fractie over het subsidiëren van windenergie, temeer omdat het CDJA afgelopen dinsdag bijeenkwam voor een discussie in de Zeeuwse Bibliotheek en bij die gelegenheid windenergie een zeepbel noemde en pleitte voor de inzet van kernenergie en energie uit water. Wat is nu eigenlijk het standpunt van het CDA?

Mevrouw **Verburg** (CDA): Het CDJA is een boeiende club, een mooie jongerenorganisatie. Een jongerenorganisatie houdt de partij altijd een beetje fris en scherp bij de les. Ik kan mij echter wel vinden in de voorstellen die de minister doet in de SDE-plusbrief. Hierin geeft hij helder aan wat hij wel denkt te kunnen subsidiëren en wat niet.

De **voorzitter**: Mevrouw Verburg gaat nu verder. Zij zit op de helft van haar tijd.

Mevrouw **Verburg** (CDA): De green deal is een mooi idee. De vraag is alleen hoe deze eruit gaat zien. Ik wil de minister vragen of hij kans ziet om voor 1 januari 2011 een zogenaamd two-pagesvoorstel aan de Kamer te doen toekomen om alvast eens een idee te hebben hoe dat er uit gaat zien.

Er zijn heel veel ideeën. Ze zijn flitsend. Ik denk aan de inspirerende voorbeelden die Eneco en Essent samen met burgers en kleine ondernemers al aan het ontwikkelen zijn. Dat zijn mooie zaken. Lokale opwekking vermindert bijvoorbeeld vaak de noodzaak tot netverzwaring. Dat moet worden gestimuleerd.

Van ondernemers en burgers die kleinschalige duurzame energie willen opwekken en de restwarmte in wijken willen inzetten, hoor ik dat regelgeving dit belemmert. Is de minister daarom bereid om de regelgeving die betrekking heeft op het energiegebruik in de gebouwde omgeving te verbeteren en integraal af te stemmen, en om de drie elementen van de «trias energetica», namelijk energiebesparing, energie-efficiëntie en duurzame energieopwekking, te realiseren? Daarnaast vraag ik de minister om de volgende punten mee te nemen. Ik heb het energieakkoord met de sector al genoemd. Verder wil ik de minister vragen om te onderzoeken op welke wijze zelflevering optimaal kan worden gecombineerd met de huidige stimuleringsregeling. Daarover is eerder door de heer Samsom en mijn voorganger Liesbeth Spies een motie ingediend. Ik zou graag willen dat er een maatschappelijke kosten-batenanalyse van wordt gemaakt en dat deze voor 1 mei de Kamer bereikt. Een volgend onderdeel is de mogelijkheid te onderzoeken om consumenten en bedrijven die zelf energie opwekken CO₂-emissierechten te verstrekken en natuurlijk de strijdigheid in regelgeving op te heffen zodat kleinschalige duurzame energievoorzieningen niet worden gefrustreerd. Mijn laatste punt in dit kader betreft Rijkswaterstaat. Wij weten dat Rijkswaterstaat bezig is om 173 km aan geluidsschermen aan te besteden. Is het mogelijk om in samenspraak met bedrijven en lokale of regionale overheden techniekneutrale energiebronnen in te bouwen in deze geluidsschermen?

Voor de CDA-fractie is kernenergie onmisbaar in de transitie naar duurzaamheid. Daarbij stel ik wel een paar vragen. Hoe gaan we om met kernafval? Nu is COVRA verantwoordelijk voor de opslag gedurende 100 jaar. Het wil er bij de CDA-fractie echter niet in dat voor de verwerking van dit afval de komende decennia niet een steeds betere oplossing gevonden kan worden. De Europese Commissie heeft honderden miljoenen aan onderzoeksbudget en alle lidstaten hebben te maken met hetzelfde vraagstuk. Is het denkbaar dat Europees fors wordt ingezet op onderzoek om een oplossing te vinden voor de laatste 4% kernafval waar we op dit moment niets mee kunnen en om dat bovendien steeds meer cradle to cradle te laten maken?

Een ander punt betreft de opslag. Is het mogelijk om samen met andere Europese lidstaten te bekijken of er veel meer dan nu het geval is gezamenlijk kan worden opgetrokken in de opslag van kernafval? Hierbij hoort natuurlijk wel het principe de vervuiler betaalt. In Duitsland schijnt de overheid te moeten bijspringen bij de problemen met opslag in een zoutmijn. Dergelijke financiële beroepen op de overheid voor de opslag van kernafval kunnen in ons land toch niet aan de orde zijn? Dat hoort bij de verantwoordelijkheid van de exploitant en het gelijke speelveld van de verschillende energietechnieken. Graag een reactie.

Dan kom ik op de SDE-plusregeling. Ik heb al gezegd dat we de lijn kunnen delen. Ik heb er een paar opmerkingen over. Hoe voorkomt de minister dat er een gat valt tussen SDE en SDE-plus? Zo'n gat kan niet, wat de CDA-fractie betreft, want het ontmoedigt ondernemers. Tegelijkertijd wil mijn fractie graag aandacht voor de behandeling van technieken, zoals covergisting, die dubbele baten opleveren. Covergisting levert duurzame energie en tegelijkertijd vermindert het het mestover-

schot. In het voorstel worden niet langer verschillende subsidieplafonds voor verschillende categorieën en technieken gehanteerd waarmee het denkbaar is dat alle middelen naar bijvoorbeeld windmolens op land gaan. Dat kan ten koste gaan van technieken met dubbele baten. Wil de minister daarop reageren en aangeven dat het niet het geval zal zijn?

De **voorzitter**: U moet afronden.

Mevrouw **Verburg** (CDA): Een ander aandachtspunt is de vangnetregeling voor warmtekrachtkoppeling. Deze regeling wordt afgeschaft omdat de warmtekrachtkoppeling geen duurzame energie opwekt maar er alleen energie wordt bespaard. Het is echter wel essentieel voor de tuinbouw als concurrerende sector. Kortom, is daar een oplossing voor te vinden?

Ten slotte. Hoe voorkomt de minister dat grote ondernemingen door hun projecten vanwege de schaal efficiënter kunnen zijn en meer subsidies weten te verwerven? Minister, denk ook aan het MKB.

Schoon en Zuinig was het pakket van het vorige kabinet. De doelstellingen zijn bijgesteld door dit kabinet, maar hoe krijgt Schoon en Zuinig de komende tijd handen en voeten?

Hoe staat het met de verlaagde energiebelasting voor de tuinbouw? Het is belangrijk dat de Europese Commissie de komende tijd hier goedkeuring aan geeft.

Ik heb nog een vraag over de congestie en het congestiemanagement bij voorrang voor duurzaam. In de Eerste Kamer heeft de minister gezegd dat hij hierover gaat spreken met de Europese Commissie. Wanneer denkt hij in dezen resultaat te boeken en hoe moet dat resultaat eruit zien?

De **voorzitter**: Er zijn nog twee vragen voor mevrouw Verburg. Allereerst van de heer Grashoff.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Voorzitter. Mevrouw Verburg duidt op het probleem van kernafval. Is zij het ermee eens dat er geen nieuwe centrales moeten komen voordat het probleem met het kernafval daadwerkelijk opgelost is?

Met betrekking tot kerncentrales wordt nogal eens de verminderde afhankelijk van Nederland van het buitenland benadrukt. Vindt mevrouw Verburg niet dat die afhankelijkheid alleen wordt verschoven van kolen en olie naar de import van uranium? Dat komt namelijk niet uit de Nederlandse bodem komt.

Mevrouw **Verburg** (CDA): Het antwoord op de eerste vraag van de heer Grashoff is nee.

Wat de tweede vraag betreft, ik vind dat Nederland een internationale speler moet zijn, ook op de energiemarkt. Dan kan Nederland. Niet voor niets zijn wij in Noordwest Europa bezig om een regio te vormen. Nederland wil graag de gasrotonde worden. Volgens mij hebben wij kernenergie nodig in dat hele traject naar verduurzaming in 2050.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Voorzitter. Mevrouw Verburg gaat niet in op mijn vraag waar dat uranium vandaan komt. Het antwoord dat zij zojuist gaf, had daar niets mee te maken.

Mevrouw **Verburg** (CDA): Natuurlijk is uranium nodig. Er zijn de nodige wervingsproblemen. Op het moment dat de ondernemers een vergunning krijgen voor een kerncentrale wordt in die businesscase ook voorzien in het verkrijgen van uranium.

De heer **Samsom** (PvdA): Ik heb een vraag over de zelflevering, voorzitter. Ik dank mevrouw Verburg voor haar steun. Die was niet verrassend want haar voorgangster mevrouw Spies diende de motie samen met de PvdA

in. Toen kwam er dus die kosten-batenanalyse met als slotconclusie dat het toch te ingewikkeld en te duur is. Dat is precies de reden waarom ik een nieuw voorstel heb gedaan waarin dit erg wordt beperkt. Is dat nieuwe voorstel niet bespreekbaar voor de CDA-fractie?

Mevrouw **Verburg** (CDA): Wat de heer Samsom vraagt is creatief maar te kostbaar. Dan loopt de schatkist te veel inkomsten mis. Ik zoek naar kleine mogelijkheden die stimulerend zijn voor de regionale activiteiten. Het moet op kleine schaal, maar het moet wel zodanig stimulerend zijn dat het proces ook wordt voortgezet.

De heer **Van Vliet** (PVV): Voorzitter. Energie is een belangrijk thema, dat is duidelijk. Het aantal lobbyisten dat heeft gepoogd mij te benaderen, is zeer aanzienlijk. Een van die lobbyisten is de Partij van de Arbeid want die heeft mij dit voorstel eerst digitaal aangereikt.

Wij betreuren het dat de discussie nog steeds wordt gedomineerd door het vermeende causale verband tussen energieverbruik, CO₂-uitstoot en het veranderende klimaat.

Vorige week of de week daarvoor stond er in Brussel een demonstratie gepland tegen de opwarming van de aarde. Die werd afgelast vanwege de koude! Mijn fractie durft nog steeds vraagtekens te zetten bij de stelling dat de mens zou bijdragen aan de opwarming van de aarde door het uitstoten van CO₂. Dat achten wij geen hard feit.

In de energievoorziening en in het energiebeleid in Nederland is CO₂-uitstoot geen absolute leidraad voor mijn fractie. Wat wij wel van belang achten, is dat wij in Nederland leveringszekerheid hebben en dat we niet afhankelijk zijn of blijven van dubieuze en instabiele oliestaten. Dat is het geopolitieke argument. Daarnaast moet de energierekening in Nederland betaalbaar blijven, zowel voor huishoudens als voor bedrijven. Je kunt erover nadenken hoe je dit wil bereiken. Een van de speerpunten in de energievisie van de PVV is kernenergie. Wat dat betreft, sluit ik mij van harte aan bij de VVD en het CDA.

De heer **Jansen** (SP): Ik wil de heer Van Vliet dan toch eens vragen wat hij buiten de elektriciteitssector denkt te doen aan verduurzaming. De PVV wil het betaalbaar houden. De heer Leegte sprak zojuist over 12% primaire energie. Laten we zeggen dat het 25% is, inclusief alle warmte die de zee ingaat. Dat is ongeveer een kwart. Driekwart zit dus in andere zaken, in de benzinekosten, in het gas, en dergelijke. Wat heeft de PVV op dat punt aan haar achterban te melden?

De heer **Van Vliet** (PVV): Nieuwe technologie en dan niet afhankelijk van de subsidie van Henk en Ingrid!

De heer **Jansen** (SP): Dus u bent voor bijvoorbeeld energie-efficiency. Kunt u dan wat voorbeelden geven van vormen van energie-efficiency waaraan dit kabinet volgens u prioriteit moet geven?

De heer **Van Vliet** (PVV): Ik was nog bezig met mijn verhaal en u bent net iets te snel met uw vraag.

De **voorzitter**: Dan gaat de heer Van Vliet rustig door!

De heer **Van Vliet** (PVV): Ik was gebleven bij het feit dat de PVV in haar energievisie vooral inzet op kernenergie en het bouwen van meerdere nieuwe kerncentrales in Nederland. Een ander belangrijk issue in onze energievisie is energiebesparing. Als ik inderdaad antwoord geef op de vraag van collega Jansen, is voor ons een heel interessante optie het veel verder stimuleren dan nu van warmtekrachtkoppelingcentrales. Wij

vinden dat een heel mooie techniek. Ik ben zelf bij die dingen geweest en: chapeau!

De heer **Jansen** (SP): Dan kunnen we langzamerhand tot zaken komen, want ik constateer allereerst dat warmtekrachtcentrales juist de nek omgedraaid worden met het beleid van dit kabinet. Mijn vraag is dus hoe enthousiast u bent over het kabinetsbeleid op dit punt. In de tweede plaats heeft de SP twee voorstellen gedaan om die negatieve ontwikkeling te keren door ofwel een heffing op het lozen van warmte ofwel door een verplichting tot nuttig hergebruik die oploopt in de tijd. Hoe kijkt de PVV-fractie daar tegenaan?

De heer **Van Vliet** (PVV): Nogmaals antwoord gevend op de tweede vraag merk ik op dat wij interessante technologieën kunnen toejuichen, zolang zij niet weer meteen afhankelijk zijn van subsidies. Om terug te komen op de eerste vraag over de warmtekrachtkoppelingssystemen – ook wel WKC's genoemd – moet ik eerst ingaan op de SDE-plusregeling. Gaat de heer Jansen daarmee akkoord?

De heer **Jansen** (SP): U geeft geen reactie op de twee suggesties die wij gedaan hebben in onze termijn?

De heer **Van Vliet** (PVV): Ik heb straks een reactie op een andere suggestie die u deed, maar niet op deze twee.

De **voorzitter**: Dan gaat u fijn door met uw eigen verhaal!

De heer **Van Vliet** (PVV): Een kernpunt op onze visie op energie is dat wij liever niet met subsidies werken. Dat mag ook bekend worden verondersteld. Ik heb hier het kopblad van het blad Forum met een foto van de minister. Misschien kan de minister zelf nog even kijken?

De **voorzitter**: Dat is een heel knappe foto, minister! Moet u eens even kijken!

Minister **Verhagen**: Ja, ja, heel mooi!

De heer **Van Vliet** (PVV): Het spreekt me zeer aan, inderdaad. Er staat bij «ondernemer kan zonder subsidies». Mijn vraag aan de minister is waarom dat nog steeds niet geldt voor de exploitanten van windmolenparken of windmolens. Ik verzoek de minister nogmaals of er geen kosten-batenanalyse alleen voor windmolens kan komen, waarbij ook rekening wordt gehouden met de kosten van kolen- en gascentrales. Die kunnen immers niet met een knop worden uitgezet op het moment dat de energie opgewekt door windmolens op het net vloeit. Ik zou dat graag in een onderzoek, toegespitst in een kosten-batenanalyse, terugzien. Overigens staan er veel punten met betrekking tot de opslag van CO₂-opslag op de agenda voor het wetgevingsoverleg. De PVV wil daar graag helderheid over verschaffen. Voor ons geldt het adagium: geen opslag van CO₂ en gas, tenzij er sprake is van draagvlak en een gegarandeerde veiligheid. Dus niet andersom, dat wil zeggen wel opslag tenzij er geen draagvlak is. Dat lijkt misschien een subtiel verschil, maar het geeft wel helderder weer hoe de PVV-fractie hierin zit.

De heer **Dijkgraaf** (SGP): Ik zit te zoeken naar het ontkennen van de PVV van de klimaatproblematiek. Dat is haar goed recht. Zij moet het zelf weten dat zij feiten negeert.

De heer **Van Vliet** (PVV): Ik ben het niet van u gewend, mijnheer Dijkgraaf, dat u aan stemmingmakerij doet!

De heer **Dijkgraaf** (SGP): Dat neem ik van jullie over!

De **voorzitter**: De gedoogpartners zitten elkaar in de haren! Ik voel het kabinet naast mij sidderen.

De heer **Dijkgraaf** (SGP): Ik vind het wel prettig om het scherp te hebben. De PVV onderschrijft de andere redenen om aan duurzame energie te doen. Als je dan het klimaatprobleem ontkent, waarom zou je dan überhaupt ooit iets doen met CO₂-opslag? Dat is dan toch helemaal geen probleem? Dan kun je dat toch net zo goed zo veel mogelijk de lucht in pompen, zodat die koude dagen verdwijnen?

De heer **Van Vliet** (PVV): Daarom zeggen wij ook: geen opslag.

De heer **Dijkgraaf** (SGP): Net zei u: tenzij blijkt dat er lokaal draagvlak is en dergelijke. Nu zegt u gewoon: geen opslag, klaar?

De heer **Van Vliet** (PVV): Ja, tenzij er draagvlak is en gegarandeerde veiligheid. Er is natuurlijk CO₂.

De heer **Dijkgraaf** (SGP): Ja, maar CO₂ is mooi. Daar krijg je het warmer van als je het koud hebt.

De heer **Van Vliet** (PVV): Ja, prima, en de plantjes groeien er harder van.

De heer **Dijkgraaf** (SGP): Ik zoek even naar de relatie. Als u het klimaatprobleem ontkent, waarom zou u dan überhaupt ooit CO₂ opslaan?

De heer **Van Vliet** (PVV): Daar kunnen andere redenen voor zijn die niet met het klimaat samenhangen. Daar ga ik nu geen onderzoek naar doen. Wat wij ook een belangrijk punt vinden in de energiediscussie is voldoende capaciteit op het Nederlandse hoogspanningsnet. Hierover heb ik een vraag aan de minister, want ik mis het eigenlijk in alle stukken die ik heb gezien. Welke investeringsprikkel voorziet de minister hiervoor eigenlijk? Er zijn heel veel discussies over capaciteit op het net, maar een ding is duidelijk, zeker als wij straks tien kerncentrales hebben: er moet wel voldoende capaciteit zijn in Nederland. Het is voor mij een open vraag aan de minister welke prikkels hij daarvoor in gedachten heeft. Of zijn die er misschien niet?

Ik wil een paar vragen stellen over het MER in verband met de tweede kerncentrale in Borssele. Wat is de minister zelf van plan te doen om de realisering van de tweede kerncentrale in Borssele te bespoedigen? Dit in weerwil van de pessimistische ambtelijke berichten die ons enige tijd geleden hebben bereikt. Daarvan is mijn fractie erg geschrokken. Wij hopen niet dat dit als insteek door de minister wordt genomen bij de eventuele vergunningverlening voor de tweede kerncentrale. Ik wil ook de mening van de minister over een eventuele derde kerncentrale, al dan niet in Borssele, maar in ieder geval in Nederland nu zich ook een concrete gegadigde op de Nederlandse markt heeft aangemeld. Voorts is mijn vraag of de minister de richtlijnen voor het milieueffectrapport van een tweede kerncentrale in Borssele ook geschikt acht voor de vergunningaanvraag door eventuele andere geïnteresseerde partijen. Als ik de richtlijnen bekijk – en het advies is 100% overgenomen – ziet het er naar de mening van mijn fractie goed uit. Wij zijn eigenlijk van mening dat je die richtlijnen ook kunt gebruiken voor toekomstige vergunningaanvragen van andere partijen die ook een vergunning op basis van de kernenergiewet zouden willen aanvragen. Ik hoor dus graag de visie van de minister op dit punt.

Ik heb nog een specifieke vraag die ook is opgekomen bij de plenaire begrotingsbehandeling. Die raakt zowel aan energie als economische

zaken in het algemeen. Dat is de vraag of de minister zijn visie kan geven op de eventuele kruisbestuiving tussen een nieuwe kerncentrale en de plannen voor de nieuwe reactor in Petten, genaamd Pallas. Daar kan misschien een optimalisering plaatsvinden met facilitering door de minister.

Dan de SDE-plusregeling. Een duidelijke vraag aan de minister blijft waarom wkk-installaties, die bewezen techniek zijn als het aankomt op energiebesparing, niet zouden mogen profiteren van de regeling. Wat vindt de minister van de Duitse ervaringen met een feed-inregeling? Brengen deze ervaringen ook risico's mee voor het ingroeimodel dat in de SDE-plusregeling is opgenomen?

Ten slotte het idee van de heer Jansen van de SP. Ik weet niet precies hoe hij het formuleerde, maar het gas in Nederland raakt een keer op. Ook mijn fractie wil daar heel serieus mee omgaan en kijken wat wij daar in de toekomst mee gaan doen. Ik weet niet precies wanneer het moment is. Het verandert ieder jaar. Het gaat echter een keer opraken en het wordt duurder. Dan gaan wij ook een financieel gat zien in Nederland. Maar überhaupt de energievoorziening als het gas op is, hoe gaan wij daar nu al over nadenken?

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik grijp terug op een klein stukje eerder in het betoog van de heer Van Vliet.

De **voorzitter**: Direct naar de vraag.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Hij stelde dat opslag van CO₂ en gas alleen kan als sprake is van lokaal draagvlak. Geldt die eis van het lokale draagvlak voor hem ook voor de bouw van een kerncentrale en de opslag van kernafval?

De heer **Van Vliet** (PVV): Ja.

De **voorzitter**: Dat is een helder antwoord.

De heer **Jansen** (SP): Ik heb de heer Van Vliet gevraagd naar zijn visie op de efficiency in 75% niet-elektriciteitsproductie. Hij zou nog met wat voorbeelden komen, maar die heb ik tot nu toe niet gehoord.

De heer **Van Vliet** (PVV): Wil de heer Jansen de techniek in? Hoe moet ik zijn vraag precies zien?

De heer **Jansen** (SP): Het transport, de industrie, de bouw. Al die sectoren waarin je met efficiency heel veel zou kunnen bereiken. Vindt de PVV-fractie dat daar de lat omhoog moet? Hoe hoog? En heeft zij concrete ideeën hoe wij die 75% voor de Nederlandse bevolking en de bedrijven betaalbaar kunnen houden?

De heer **Van Vliet** (PVV): Het basisidee spreekt mij aan, maar ik heb nu geen concrete ideeën.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Eens is onze energie niet meer fossiel. Daarover zijn zelfs de grootste sceptici het eens. Maar hoe snel zijn wij daar? Wij moeten realistisch blijven en doelen stellen die haalbaar zijn, stelt dit kabinet. Maar haalbaarheid is een gevolg van beleid en beleid is de stolling van ambitie. Het regeerakkoord bevat zelfs onvoldoende beleid voor de verlaagde ambities. De D66-fractie staat voor meer ambitie in de energietransitie. Dat betekent inzetten op verduurzaming van grootschalige productie, energiebesparing en ruimte voor lokaal initiatief. In het verleden werd energie lokaal opgewekt en ingezet. Windmolens bepaalden de skyline van de polder. In de 21ste eeuw staan wij op een

kruispunt van fossiel en duurzaam, van vuil en schoon. Olie, kolen, uranium en gas zijn grondstoffen op een wereldmarkt. Maar de wereldprijs is geen reële prijs als milieukosten niet worden doorgerekend. Ook die kosten moeten worden betaald en bezuinigen nu betekent kosten later. Dat geldt in precies omgekeerde vorm voor het investeren in windmolens of zonnecellen op je dak.

De D66-fractie ziet duurzame kansen in zowel schaalvergroting als schaalverkleining. De D66-fractie denkt en handelt internationaal en op energie wel helemaal. Vergeef me, het is pas 6 december. De European Climate Foundation benadrukt de voordelen van een Europabreed netwerk, zodat vraag en aanbod kunnen worden afgestemd. Zon uit Spanje, wind van zee, waterkracht uit Noorse fjorden. Volgens Europees Commissaris Oettinger voor Energie zijn wij nog maar 1000 mld. verwijderd van die droom. Maar ja, als je geen dromen hebt, wat is dan je stip op de horizon?

Een belangrijke eerste stap was het vrijmaken van de elektriciteitsmarkt. Bedrijven zijn gegroeid naar Europese schaal. Europese consumenten kiezen vrij hun stroom, maar overheden blijven gebonden aan hun grenzen. Onze energiemarkt is nu volledig gekoppeld met België, Frankrijk en Duitsland, het eindresultaat van jaren werk. Chapeau daarvoor. Op de groothandelsmarkt spelen multinationals het spel, gecontroleerd door verschillende nationale toezichthouders. Dat roept toch het beeld op van scheidsrechters die elk maar een deel van het spel mogen zien en toch alle overtredingen moet fluiten. De D66-fractie staat voor een sterke markt en een sterke overheid, ook als die markt regionaal of Europees is. Een grensoverschrijdende scheidsrechter kan scherper letten op overtredingen. Nu de minister toch de positie van de toezichthouders heroverweegt, is hij dan ook bereid om te werken aan één regionale energiekamer voor de West-Europese markt?

Geen elektriciteit zonder netwerk. Een stevig en slim netwerk is van internationaal belang, maar de kosten worden nationaal betaald. Daarom is het logisch om investeringen in delen van een Europees net met onze directe burens af te stemmen. Hoe worden die investeringen in netwerken tussen netwerkbeheerders afgestemd en waar kunnen wij dat intensiveren? De boodschap lijkt mij helder. De D66-fractie wil stevig werk maken van de regionale energiemarkt.

Een laatste punt op het snijvlak van internationaal, nationaal en regionaal is de gasrotonde, een internationale ambitie met flinke nationale investeringen en grote lokale zorgen. De baten zijn voor het CPB echter niet uit te rekenen. De onrust onder de burgers in Bergermeer betekent, wat de D66-fractie betreft, een extra bewijslast voor de initiatiefnemers, met name op het punt van de businesscase en het nationale belang. Hoe staat de minister hier tegenover? Hoe sterk is de businesscase? Wil hij de Kamer hierover nader informeren?

Ik ga over naar de nationale regierol. Vorige week informeerde de minister ons over zijn invulling van de Stimuleringsregeling voor Duurzame Energie, de SDE-plusregeling. Hij heeft gekozen. Efficiëntie en korte termijn zijn in, innovatie en lange termijn zijn uit. Maar allereerst mijn complimenten voor de minister, omdat de brief met een aantal interessante ideeën snel op tafel lag, op tijd voor dit overleg. Hij presenteert wel het instrument voor zijn beleid en mijn fractie is erg benieuwd naar het hele verhaal. Daarom vraag ik hem om een energiebrief «van steenkool tot stekker» met in ieder geval antwoord op de volgende vragen. Hoeveel verdient de Nederlandse Staat eigenlijk jaarlijks aan energiegerelateerde inkomsten? Hoe zal het Nederlandse energielandschap er volgens de minister qua productie en consumptie uitzien in 2015, 2020, 2030 en 2050? Voor ons is het duidelijk: Nederland in 2050 fossielvrij. Hoeveel duurzame energie kunnen wij op een regionale markt importeren uit buurlanden? Voor wie moeten wij dan zo nodig kernenergie produ-

ceren, zeker gezien de kosten en de risico's die toch gemeoid blijven met de opslag van kernafval, niet alleen nu, maar nog honderden jaren? Welke mogelijkheden zijn er om samen met buurlanden over te gaan tot een verplicht aandeel duurzaam of bijstook van biomassa? Mijn fractie is daarvan een groot voorstander. Hoeveel en waar investeert de overheid in netwerken energievoorziening en energietransitie, want let op, ook gasbuizen hebben geen eeuwig leven?

De kern van het hele verhaal is natuurlijk de vraag hoe de minister voldoet aan zijn Europese verplichtingen. Het kwam al even aan de orde, het PBL stelde al voor het tekenen van het regeerakkoord dat de geplande maatregelen onvoldoende zijn om de verplichte Europese doelstelling van 14% hernieuwbaar in 2020 te halen. Daarom hoor ik graag nog eens heel duidelijk of de minister zich gebonden voelt aan die Europese verplichting. Ik krijg graag een duidelijk antwoord op die vraag: een simpel ja of nee. Dan weet ik waarop wij de minister kunnen afrekenen. Vervolgens stel ik nog een aantal concrete vragen over de SDE-plusregeling. Het veilingprincipe van subsidies klinkt interessant, maar veilingen zijn niet altijd succesvol gebleken. Wat is daarvan geleerd? De minister introduceert een vrije categorie in elke fase. Is het lijstje vrijecategorietechnieken een exclusieve shortlist of een brede longlist? Hoe groot is die vrije ruimte dan in financiële zin? De minister schrijft dat hij maximaal 1,4 mld. per jaar zal committeren. Dit is inclusief aflopende MEP en de SDE-regeling. Dus hoeveel geld is de komende jaren effectief beschikbaar voor nieuwe projecten? Ik krijg graag een helder overzicht. Waarom kiest de minister ervoor om avi's te subsidiëren gezien de bestaande overcapaciteit?

Het vorige kabinet zette in op wind op zee. De minister kiest daar niet voor, maar er ligt nog wel een erfenis van zijn ambtsvoorganger. Vergunningen voor 2 500 megawatt aan windenergie op zee dreigen nu ongebruikt te verlopen terwijl bedrijven daarvoor wel kosten hebben gemaakt. Van de twaalf vergunningen krijgen er maar drie subsidie. De negen overige vergunningen verlopen vanaf september 2012. Daarom een oproep aan de minister om kapitaalvernietiging te voorkomen. Gezien haar inbreng, denk ik dat ik mevrouw Verburg hierbij wellicht aan mijn zijde vind. Ik vraag de minister om de bedrijven die nu al een vergunning hebben, tot 2020 de kans te geven om zonder subsidie hun vergunning in te vullen of die te verkopen aan andere die dat wel kunnen. Geef wind op zee de mogelijkheid om mee te dingen binnen de vrije vierde fase van de SDE. Een no regret optie wat D66 betreft. Ik krijg graag een reactie van de minister.

Na internationaal en regionaal moeten last but not least lokale kansen worden benut. Kleinschalige opwekking is interessant omdat je niet hoeft te transporteren, je afval nuttig gebruikt en het geld oplevert. Als je voor eigen gebruik groene stroom opwekt, hoef je geen energiebelasting te betalen. Nu kan dat alleen als individu, maar mijn fractie wil dat dit ook voor groepen burgers kan bijvoorbeeld door samen het dak van je flat met zonnecellen te bedekken. Dit is een van de aspecten waarop wij de interessante voorstellen van de heer Samsom zullen beoordelen. Bij zelflevering denkt D66 niet alleen aan elektriciteit. Als boeren mest omzetten in autogas slaan wij meerdere vliegen in een klap. Je houdt minder afval over, spaart Slochteren en boer en burger kunnen groene zaken doen. Denk uit de stal, zozegd. Kan ruimere zelflevering ook worden vrijgesteld voor groengas? Is bovendien de bouw van installaties voor zelflevering van groengas ook onder de SDE-plus te brengen? Is hij bereid om hier werk van te maken?

Ongebruikte energie stoot geen CO₂ uit en kost geen geld. Het is goedkoop en goed voor het milieu, de handelsbalans en de leveringszekerheid. Het is geen wonder dat de regering daar al jaren werk van maakt, centraal, via bijvoorbeeld convenanten met grootverbruikers, en decentraal, via gemeenten. Deze zomer kwam echter het rapport van de

VROM-Inspectie en dat was vernietigend over de handhaving in gemeenten. Wat gaat de minister doen om dit te verbeteren? Wij suggereren een nieuw klimaat- en energieakkoord met gemeenten, omdat het oude verloopt. Wat mij betreft zou daarin ook een stukje concurrentie tussen gemeenten moeten zitten om goed te scoren op energie-efficiency, bijvoorbeeld met prijzengeld uit het Gemeentefonds. Overigens bevreemdt het mij dat in supermarkten nog steeds spaarlampen verkocht worden naast een open diepvries. Die verspilling mag van D66 definitief worden uitgefaseerd.

Ik rond af. Energie is groot en klein. Het zou een groots gebaar van de minister zijn als hij de door mijn fractie naar voren gebrachte punten omarmt.

De voorzitter: U bent de enige die onder de 10 minuten is gebleven; u hebt 9 minuten, 57 seconden en 85 milliseconden gesproken. Ik zou bijna om een applaus vragen, maar dat doe ik niet, want dan zou het lijken dat ik partijdig ben.

De heer Grashoff (GroenLinks): Voorzitter. Er was een tijd dat Nederland redelijk vooropliep in de kopgroep op het vlak van energiebesparing, energiebeleid en duurzame energie. Die tijd ligt intussen ver achter ons. Inmiddels hebben wij al lang te maken met een zwabberend en wisselend beleid, met om de paar jaar andere inzichten en een samenleving van waaruit voortdurend de dringende vraag om continuïteit en consistentie van beleid klinkt. Als wij daar niet toe kunnen komen, zal het in Nederland aanmodderen blijven met de energiepolitiek, zullen wij de Europese doelen niet halen en zullen wij, veel belangrijker, het klimaatprobleem uiteindelijk niet kunnen tackelen. Wat nu door de minister is voorgelegd, is het zoveelste lapje in de lappendeken. Er staan enkele goede zaken in. Ten aanzien van enkele zaken kun je discussiëren of de juiste weg bewandeld wordt. Eén ding is echter duidelijk, namelijk dat wij het op deze manier niet zullen halen. Dat is ondertussen meer dan voldoende aangetoond. Eigenlijk zouden wij vandaag niet moeten discussiëren over de details van de SDE-plus, maar over de echte oplossingen die nodig zijn. Ik kom daar straks over te spreken, maar ik zal eerst ingaan op de brief van de minister.

In de DSE-plus valt een gat. Dat is vrij desastreus. De minister zegt in zijn brief met zoveel woorden dat het wel zal meevallen, omdat het nog een tijdje duurt voordat het 2013 is. Er bereiken ons echter veel signalen dat dit niet het geval is, dat de termijnen veel korter zijn en dat de minister in 2011 en 2012 een probleem zal hebben met het financieren van projecten. Hoe lost hij dat op? Mijn verzoek is om dat in elk geval op te lossen, anders wordt er onherstelbare schade toegebracht en loopt de achterstand verder op.

De wijze waarop de minister het probleem benadert, kent een soort rationaliteit die kan worden betiteld als rationaliseren op de vierkante centimeter. Daarmee sluit hij een aantal mogelijkheden uit. De getijdenstroom, een echt innovatieve techniek, komt niet of heel moeizaam aan de beurt – wij kunnen dat niet precies uit de brief van de minister lezen – maar wind op zee en zon-PV zullen het slachtoffer worden. Dat lijkt logisch uit oogpunt van de hoeveelheid kWh per bestede euro, maar naar ons inzicht is het eerder wijsheid op de korte termijn en zeker niet op de langere termijn. Uit alle analyses blijkt dat wij wind op zee keihard nodig hebben om uiteindelijk kwantitatief de doelstelling te halen. Wat de minister doet, lijkt dus efficiënt, maar is het naar ons inzicht helemaal niet. Hoe gaat hij de technieken redden die nu nog relatief duur zijn, maar waarvan het glashelder is dat wij die keihard nodig hebben, in elk geval wind op zee en zon-PV?

Ik ga terug naar de vraag hoe het anders zou kunnen. Het is vandaag al door een aantal sprekers meer of minder stellig gezegd. De leveranciers-

verplichting is een betrekkelijk eenvoudige weg om echt te komen tot een goede, afdwingbare realisatie van de duurzame-energiedoelstellingen in een gelijk speelveld en, in principe, zonder een cent subsidie. Natuurlijk moet de leveranciersverplichting geleidelijk aan worden opgebouwd. Volgens mij heeft de heer Leegte in de NRC daarover stoerdere dingen gezegd dan hij hier vanavond vertelde, namelijk voor elektriciteit 35% in 2020. En hij zei daar nog bij: gewoon verplichten. Ik hoop dat hij de motie van mijn linkerbuurman daarover gaat steunen, als die vanavond komt.

De heer **Leegte** (VVD): Ik leer steeds beter omgaan met dat spelletje van uitlokking. Juist hierover had ik het net met mevrouw Verburg en overwegen wij een motie, dus maakt u zich geen zorgen.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Dat is fijn. Een en ander betekent dat we misschien binnen afzienbare tijd een interessanter debat kunnen voeren, namelijk hoe we de leveranciersverplichting goed kunnen invullen. Hoe eerder we van de, toch wat rammelige, SDE-plusregeling afkunnen, hoe beter. Voorlopig zullen we het ermee moeten doen. Ik vraag de minister de meest noodzakelijke reparaties daaraan uit te voeren, ik heb er twee expliciet gevraagd. Nog een paar relevante aanvullende mogelijkheden. Het groen gas werd door mijn buurvrouw bepleit, dat steunen wij van harte. Een vergelijkbare positieve maatregel zou de oprekking van de salderingsgrens in de Elektriciteitwet zijn: die ligt nu bij 5000 kWh en dat is voor een particulier goed, maar een boerenbedrijf of een vereniging van eigenaren die een iets groter project wil realiseren, loopt tegen die grens op en daarmee worden projecten in de kiem gesmoord. De heer Samsom had een goed voorstel voor zelflevering. Dat is belangrijk, wij steunen het van harte. Nu het totale financiële beeld. Naar onze informatie en op basis van onderzoeken gaat per jaar zo'n 7,5 mld. aan jaarlijkse steunmaatregelen naar de productie en consumptie van fossiele energie. Is de minister bereid om daar eens heel degelijk onderzoek naar te doen, op een manier dat daarmee de onderste steen bovenkomt? Waar zit dat nu precies in? Welke subsidie op fossiele energie kunnen we nu geleidelijk aan echt kwijt? Als we dat voor elkaar zouden kunnen krijgen, zouden we een enorme slag slaan, omdat tegelijkertijd groene energie in een veel betere concurrentiepositie zou worden gebracht.

De heer **Leegte** (VVD): Dat verhaal van GroenLinks over die 7,5 mld. komt steeds terug. Het zou misschien aardig zijn als GroenLinks eens bedacht dat de hoeveelheid subsidie voor duurzame energie per eenheid energie zes keer zo hoog is. Zoals bekend, is dat voor de andere helft van de Kamer een uitstekende verdeling. Hij moet die dingen dus wel allebei noemen.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Wat ik niet begrijp, is dat u altijd op een of andere manier wilt blijven verdedigen dat die 7,5 mld. wel terecht is, uit het oogpunt dat het per eenheid minder is. Volgens mij moeten we fossiele energie überhaupt niet subsidiëren, tenzij daar een heel bijzondere reden voor is; en die zou nog tijdelijk van aard moeten zijn, om ervoor te zorgen dat we die energietransitie echt voor elkaar krijgen, zoals u trouwens ook bepleit. Als u die urgentie ziet, zou u het met mij eens moeten zijn dat wij in ieder geval een scherp inzicht zouden moeten hebben in waar die 7,5 mld. in zit en welk deel ervan we op welke termijn kwijt kunnen.

Mevrouw **Verburg** (CDA): Voorzitter. Ik hoor de hoge toon van de heer Grashoff wel, maar ik dacht dat de minister had aangegeven dat het nodig is om in Europa een gelijk speelveld te behouden. Vindt GroenLinks dat

dit gelijke speelveld in Europa niet meer nodig is, zodanig dat onze eigen energiesector onmiddellijk in een slechte concurrentiepositie zou vallen?

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik kan me nauwelijks voorstellen dat dit onze energiesector in een slechte concurrentiepositie zou brengen; het zou wel kunnen gelden voor sommige grote bedrijven of bedrijfstakingen in Nederland. Dat willen wij nu juist heel graag met dat onderzoek van de minister boven tafel krijgen. Natuurlijk moet je wel blijven letten op andere belangen, dat ben ik met u eens. Maar het eerste wat van belang is, is dat de feiten boven tafel komen, dat we daarover een goede discussie kunnen voeren. Ik zou hopen dat dit onderzoek ook de steun van het CDA krijgt.

Nu kernenergie. Voor GroenLinks is het glashelder: kernenergie behoort niet tot de oplossingen voor onze duurzame energievoorziening. Het kernafvalprobleem wordt niet opgelost en zal niet worden opgelost, het veiligheidsprobleem zal uiteindelijk niet echt worden opgelost, maar ook is kernenergie een zeer dure variant. En we hebben zoveel betere oplossingen. Als die er allemaal niet waren en het water stond ons aan de lippen, zou je een discussie kunnen voeren, maar dat is niet zo. Die alternatieven zijn er, ze zijn beter en ze zijn ook goedkoper dan kernenergie, als we ze ontwikkelen en de kans geven. Allemaal argumenten om niet de koers van de kernenergie te volgen. Zegt de minister ons toe dat voor de ambities van het kabinet op het gebied van kernenergie in ieder geval de garantie wordt gegeven dat niet ook daar publieke middelen, verkapt of rechtstreeks subsidiegeld, in gaan zitten? Als hij ons dat kan toezeggen, schieten we al een eindje op, want we denken dat die kerncentrale er dan niet zo gauw zal komen. Wij hopen zeer dat er draagvlak komt in dit parlement en bij deze regering om te komen tot een aanpak van duurzame energie die structureel en langjarig is. Het moet een aanpak zijn die echt voor de komende tien, twintig, dertig jaar de koers kan bepalen en die een geleidelijke opbouw kent van de verplichting voor producenten om duurzame energie te produceren op een manier die ten minste aansluit bij de Europese eisen en doelstellingen. Dit is volgens mij al bij herhaling in dit parlement aan de orde geweest. Mijn fractievoorzitter Halsema heeft in 2007 op dit punt een motie ingediend, die toen op steun in de Kamer kon rekenen. Wellicht ligt er vanavond een motie van de zijde van de heer Dijkgraaf en vele anderen, waarvan ik van ganser harte hoop dat die op steun kan rekenen. Dan komen we verder.

De heer **Dijkgraaf** (SGP): Voorzitter. Dit was een mooi bruggetje naar mijn bijdrage. Overigens is die motie al ingediend bij het begrotings-overleg. Het was wat prematuur, maar hij ligt er in ieder geval. Duurzame energie brengt leven in de brouwerij. De variatie aan mogelijke duurzame energiebronnen is groot. Ik vond een mooi voorbeeld in het CBS-overzicht. Daar ontwaarde ik naast de bronnen windenergie, zonnestroom en biomassaverbranding ook een categorie – je gelooft het of niet – warmte uit net gemolken melk. Dit is een energiebron voor de toekomst. Je kunt je voorstellen dat warme melk die uit de uier komt in de koeltank loopt. Als je daar de warmte uittrekt, kun je die weer gebruiken voor nieuwe dingen. Dit symboliseert de mogelijkheden die er volgens mijn fractie zeker ook op decentraal niveau liggen. Ik vraag de minister of de Green Deal zich ook richt op de benutting van dit soort potentieel. Verschillende gemeenten en provincies hebben laten zien dat ze bereid zijn te investeren in duurzame energieprojecten. Het lijkt mij meer dan zinvol om dit af te stemmen met het landelijke energiebeleid, zodat de overheden elkaar versterken. De stelling dat duurzame energie leven in de brouwerij brengt, is te zacht aangezet. Duurzame energie is noodzakelijk voor een houdbare en gezonde energievoorziening. In de recente World Energy Outlook wordt zelfs bij de uitvoering van alle nationale beleids-

voornemens op energiegebied in 2 035 een verdubbeling van de olieprijs verwacht. We moeten daarop voorbereid zijn. We moeten zorgen dat we daarvan profiteren. Dit betekent wat de SGP-fractie betreft het volgende in vier punten:

Een, zorg voor veel supporters, creëer een gemeenschappelijk doel. Alleen met een breed draagvlak is stevig beleid mogelijk. Mijn debatje met de PVV refereerde daar al aan, want de SGP-fractie vindt het daarom verstandig dat de focus van het energiebeleid bij een onafhankelijke energievoorziening wordt gelegd. Voor de eindigheid van fossiele brandstoffen, geopolitieke verhoudingen en dreigende prijsverrupties voor fossiele energie krijg je meer mensen uit bed dan voor de reductie van CO₂-emissies. Dus ook voor hen die twifelen aan klimaateffecten, heeft het zin volop te investeren in duurzame energie. Dan zijn de fronten voor het grootste deel weer gesloten.

Twee, hardlopers zijn doodlopers. Een te hoge ambitie en inzet zorgen voor een hoge investeringsopgave, verzwakt onze concurrentiepositie en levert teleurstellingen op, omdat doelen niet gehaald worden. De SGP-fractie steunt daarom het terugschroeven door het nieuwe kabinet van de doelstellingen voor duurzame energie en CO₂-reductie naar Europese proporties.

Drie, wie te vroeg veel meters maakt, loopt in de energiewedloop het grote risico dat hij ingehaald wordt door degene die de tijd heeft genomen voor een goede training. In de voorgestelde SDE-plus wordt bijvoorbeeld alle ruimte geboden voor subsidiëring van nu relatief kostenefficiënte windmolens op land. Ik betwijfel of we het daarvan op de langere termijn moeten hebben. Het is al eerder aangehaald, dan denk ik eerder aan wind op zee en biomassa.

Vier, wie in de middenmoot blijft hangen, zal nooit prijzen in de wacht slepen. Nederland heeft kennisinstellingen, onderzoeksinstituten en bedrijven die graag een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van duurzame energie. Met deze kennis en potentiële bedrijvigheid moeten wij ons voordeel doen. Kennis, ervaring en innovaties op het gebied van duurzame energie moeten exportproducten worden en geen importproducten. Deze uitdaging was voor mijn fractie reden om al bij de begrotingsbehandeling van ELI een motie in te dienen over een verplicht aandeel duurzame energie.

Het kabinet zet in op 14% duurzame energie in 2020. Het trekt daar met de SDE-plus en de opslag op de energierekening tot 2020 jaarlijks maximaal 1,5 mld. voor uit. Dat is onvoldoende om het doel te halen. Daar heeft onder meer het Planbureau voor de Leefomgeving al op gewezen. Het was in ieder geval voor mijn fractie een tweede reden om te pleiten voor een verplicht aandeel duurzame energie. In de motie is opengelaten of het een producenten- of een leveranciersverplichting zou moeten worden, al gaat onze voorkeur uit naar een leveranciersverplichting. De SDE zou daarbij een ondersteunend instrument blijven.

De SGP-fractie zet vraagtekens bij de voorgestelde SDE-plus. Met de ene hand stelt het kabinet met de voorgestelde opslag op de energierekening de financiering van de SDE voor de langere termijn veilig en creëert zo meer zekerheid voor het bedrijfsleven. Dat is positief, maar de SGP-fractie vraagt zich wel af of de minister met de andere hand niet juist meer onzekerheid schept. De meestook van biomassa komt niet meer in aanmerking voor de SDE-subsidie, terwijl het nu juist een kostenefficiënte categorie is, die een belangrijke bijdrage moet leveren aan de doelstelling voor 2020. Zonder SDE en zonder leveranciersverplichting gaat deze categorie het niet redden.

Deze onzekerheid treft echter ook de categorieën wind op zee, zonnepanelen en elektriciteitsproductie door de vergisting van mest. De kans op SDE-subsidie is voor dit type projecten of verkleind of verkeken, zonder dat duidelijk is of het energie-innovatiebeleid tegenwicht gaat bieden. Mijn fractie vindt dat niet verstandig. Wind op zee en zonne-energie zijn

zeker voor de middellange termijn van belang. Subsidiëren om meters te maken is voor 2011 dan wellicht nog een stap te ver, maar de technologische ontwikkeling in deze categorieën mag niet stil komen te staan. Is de minister bereid om daarin te investeren? Is de minister bereid, jaarlijks een substantieel bedrag uit te trekken voor het energie-innovatiebeleid, desnoods ten koste van de jaarlijkse 1,5 mld. voor de SDE? Is de minister ten slotte bereid, de vrije categorie ook open te stellen voor kleinschalige zon-PV?

Voor de elektriciteitsproductie door covergisting van mest geldt dat er secundaire agrarische doelen mee zijn gediend, de belangstelling tot voor kort groot was en de CO₂-besparing relatief groot is. Is daar niet meer uit te halen, bijvoorbeeld door projecten waarbij de restwarmte nuttig wordt gebruikt, te blijven steunen?

Wij vragen ons ook af of de voorgestelde fasering en ontschotting in samenhang met het beperkte budget niet meer onzekerheid met zich brengt dan ons lief is. Als bijvoorbeeld in een bepaald jaar een SDE-aanvraag ingediend wordt voor een groot windmolenpark, kan dat een fors deel van het beschikbare budget in beslag nemen. Wat blijft er dan nog over voor andere projecten? Zeker voor de wat duurdere projecten en technieken, waar technologische ontwikkelingen en investeringen nodig zijn, is meer zekerheid over de beschikbaarheid van budget wenselijk.

Mijn fractie wil ook wijzen op een belangrijk risico. Door het ingebrachte competitie-element is het risico groter dat ondernemers onvoldragen plannen indienen voor een zo laag mogelijke subsidie, waarvan later blijkt dat de financiering niet rondgebred kan worden en de plannen niet uitgevoerd worden. Is de minister bereid om ingediende plannen te beoordelen op haalbaarheid?

Wij hebben ook een vraag over de besteding van middelen aan projecten die in 2008 en 2009 een SDE-beschikking hebben gekregen, maar niet uitgevoerd worden of minder vollasturen hebben gedraaid. Laat de minister in lijn met de toezegging van de vorige minister deze middelen terugvloeiën naar de SDE-plus of het energie-innovatiebeleid? Geldt dat ook voor toegekende maar niet bestede middelen in het kader van de SDE-plus?

Wkk komt niet langer in aanmerking voor de SDE. Welke consequenties heeft dat voor de inzet van wkk door grootverbruikers en voor de rol die wkk kan spelen als buffercapaciteit tegenover windmolenparken? Welke rol krijgt wkk in de Green Deal?

Flankerend beleid moet ook worden meegenomen. Ik denk dan aan het versoepelen van de regelgeving voor zelflevering, meer bioafval toelaten voor vergisting en het aanmerken van digestaat als kunstmestvervanger. Maar daar komen wij ongetwijfeld op een later moment nog op terug. Ik kan mij aansluiten bij de vragen over de subsidie van 7,5 mld., maar dan moeten wij de discussie wel zuiver houden. Ongeveer 1,5 mld. van die subsidie gaat naar de energiesector, namelijk de vrijstelling voor de energiebelasting voor grootverbruikers. Maar die geldt even goed als grootverbruikers op groene stroom draaien. De 7,5 mld. behelst ook 2,5 mld. aan indirecte landbouwsubsidies. Bij deze landbouwsubsidies wordt geen onderscheid gemaakt tussen het gebruik van fossiele of duurzame energie. Het is goed dat alle aspecten die de concurrentiepositie van duurzame energie versus fossiele energie beïnvloeden, worden bekeken, maar wat ons betreft dan wel zuiver.

Dan kom ik bij Urk. De minister heeft 116 mln. innovatiesubsidie uitgetrokken voor het windmolenpark in de Noordoostpolder. Dit bedrag komt bovenop de al bij gepluste SDE-bijdrage voor dit project. Deze innovatiesubsidie past volgens mij niet in de filosofie waarmee het nieuwe kabinet het duurzame energiebeleid benadert, of was deze subsidie al toegezegd door de vorige minister en niet meer terug te draaien? Ik hoor graag meer

informatie over de status van zowel de SDE-bijdrage als de innovatiesubsidie voor het windmolenpark in de Noordoostpolder. Om het onderwerp Urk en mijn bijdrage te besluiten het volgende. De gemeenten Urk en Dronten hebben een alternatief gepresenteerd voor de huidige plannen bij de Noordoostpolder, die beter passen bij de inpassing en het beschermde dorpsgezicht van Urk. Ik heb een motie in mijn achterzak zitten om dit te vragen, maar de minister zal het ongetwijfeld toezeggen. Is de minister bereid dit serieus te bekijken?

De heer **Van Vliet** (PVV): Wat vindt de heer Dijkgraaf van de SGP van kernenergie? Ik heb er niets over gehoord.

De heer **Dijkgraaf** (SGP): U hebt ongetwijfeld in ons verkiezingsprogramma gelezen dat wij voor zijn, niet alleen voor de verkiezingen maar ook na de verkiezingen. Wij zijn meestal consequent. Wij zijn dus voor uitbreiding van de kerncapaciteit.

De **voorzitter**: Dat was de inbreng van de Kamer in eerste termijn. We zitten precies op de helft van de tijd. De minister vraagt een kwartier schorsing. Hij heeft ongeveer een uur nodig om te antwoorden. Met interrupties zouden we dan ongeveer uit kunnen komen op 22.45 uur. We kunnen proberen om dat korter te houden. We kunnen de eerste termijn van de minister benutten om veel te interrumperen, maar ik stel voor dat iedereen twee interrupties heeft. Dan hebben we hopelijk aan het einde nog wat tijd om moties in te dienen. Daar heeft iedereen dan één tot twee minuten voor, inclusief toelichting.

De vergadering wordt van 21.00 uur tot 21.15 uur geschorst.

De **voorzitter**: De minister is zeven minuten te laat aangekomen. Ik ben daar heel streng op. Die minuten worden in mindering gebracht op zijn tijd, dus hij heeft een uur min zeven minuten te spreken. Wij gaan dat klokken. Ik ben heel erg streng, maar wij willen allemaal om 23.00 uur thuis zijn.

De heer **Jansen** (SP): Mag ik dan gelijk het praktische voorstel doen dat de minister de wat technische vragen schriftelijk beantwoordt? Dat scheelt hem weer tijd.

De **voorzitter**: Dat is een goed voorstel, dus daar gaan we op in. Nu geef ik het woord aan de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie.

Minister **Verhagen**: Voorzitter. Ik dank de Kamer en in het bijzonder de heer Jansen voor zijn constructieve voorstel om tijdswinst te boeken. De algemene doelstelling van het kabinet is voor een zekere, betaalbare energievoorziening, ook voor de toekomst. Om dat te realiseren is verduurzaming nodig, zeg ik ook tegen de heer Van Vliet. Wij zeggen: op naar een CO₂-neutrale energievoorziening, ook om een zekere en betaalbare energievoorziening mogelijk te maken. Ik wil met de heer Van Vliet best een hele discussie over nut en noodzaak van een CO₂-arme en CO₂-neutrale energievoorziening aangaan, maar ik heb niet de indruk dat ik hem op dat punt kan overtuigen, aangezien hij dit weekend weer sneeuw heeft meegemaakt. Desalniettemin, wij zijn er wel van overtuigd, maar los daarvan is het ook noodzakelijk voor een zekere en betaalbare energievoorziening, ook voor de langere termijn. Verder is het goed voor onze economie en is onze stelling dat het goed is voor het klimaat. We worden in ieder geval minder afhankelijk van vervuilende brandstoffen en fossiele brandstoffen, die op een gegeven moment toch uitgeput raken.

Energie is ook cruciaal voor de concurrentiepositie van ons bedrijfsleven. Tegelijkertijd dragen wij dus bij aan de mondiale en Europese CO₂-doelstellingen. Om die te bereiken is naar onze mening realistisch en tegelijkertijd economisch verantwoord beleid nodig, vanuit een internationaal perspectief, omdat we niet op een eiland leven, zeker ons bedrijfsleven en onze burgers niet.

Economisch verantwoord beleid betekent ook het benutten van economische kansen, dus meer aandacht voor het verdienpotentieel. Het gaat hier om tienduizenden banen. Dat de publieke tribune zo vol is, geeft aan dat het gaat om veel verdienpotentieel. Alleen al in de gasector gaat het om ruim zestigduizend banen in Nederland, dus er staat veel op het spel. Economisch verantwoord betekent ook blijvend betaalbaar, voor burgers, bedrijven en de overheid. Zeker in tijden van financiële crisis moet je verantwoord omgaan met de beschikbare middelen. Een realistisch, economisch verantwoord beleid moet vanzelfsprekend bekeken worden vanuit het internationale perspectief, aangezien Nederland gewoon ook onderdeel is van de Europese Unie en van een Europese markt.

Landen moeten doen waar ze goed in zijn door diversificatie, door specialisatie bij opwekking, omdat het efficiënt is. Wij kunnen daarmee bij uitstek ons voordeel met de Europese markt doen. Dat is weer goed voor de betaalbaarheid, voorzieningszekerheid en export.

De heer Jansen vraagt waarom we al die energie eigenlijk nodig hebben, terwijl we die niet gebruiken. Dat lijkt aardig, maar dan doet hij alsof er een hek om Nederland staat. Mij lijkt dat wij recht doen aan de economische factoren als wij de Nederlandse locaties goed benutten en inzetten voor de Noordwest-Europese energiemarkt. Dat schept kansen voor Nederlandse bedrijven en banen voor Nederlandse medewerkers. Met optimale locaties, ook vanuit milieuoogpunt, kun je op dat vlak stappen voorwaarts zetten. Vervuiling en CO₂-uitstoot storen zich niet aan grenzen. Als we hier centrales bouwen die geen of minder CO₂ uitstoten, kunnen bruinkoolcentrales elders, die een enorme vervuiling met zich brengen, gesloten worden. Als wij dus door middel van schonere centrales alhier in de energievoorziening van een grotere markt kunnen voorzien, is dat vanuit milieuoogpunt goed. Sterker nog, het zou kortzichtig zijn om dat niet te doen. Dan verdien je gewoon met milieu. Ik neem aan dat de heer Jansen daar niet tegen is, tenzij hij zegt: als we hier een hek om zetten, hebben we uiteindelijk geen bedrijven en natuurlijk ook aanmerkelijk minder energieverbruik. Daar heeft hij wel weer gelijk in. Ik denk dat het zaak is om op dit punt ook van de potenties uit te gaan. Dat betekent dat wij ook in Europees verband samen willen werken en aan bilaterale energiediplomatie doen om de aanvoer van energie veilig te stellen en het Nederlandse bedrijfsleven goed te positioneren. In de komende periode betekent dit dat groen en grijs inclusief nucleair uitstekend samengaan. Ik kom hier nog op terug.

Wij kiezen voor vier sporen: realistische duurzaamheidsdoelstellingen via groene groei, energie als economisch topgebied, ruimte voor kernenergie en CCS en de internationale markt en energiediplomatie. Met betrekking tot de realistische duurzaamheidsdoelstellingen via groene groei hebben wij in plaats van de bestaande SDE, gekozen voor een nieuw instrument: SDE-plus. Een realistische duurzaamheidsdoelstelling betekent in de eerste plaats dat wij meer in lijn met Europa willen optrekken: 14% duurzame energie in 2020. De heer Samsom poneerde de aardige vooronderstelling dat het percentage hoger zou zijn. Volgens diezelfde redenering zou ook de 20%-doelstelling aanmerkelijk hoger uitkomen, dus de besparing in de doelstelling blijft overeind. Dat is in ieder geval meer in lijn met wat andere Europese landen doen. Naar onze mening is dat de meest realistische.

De heer **Samsom** (PvdA): De minister ontkent dus niet dat volgens de Nederlandse definitie van duurzame energie, het Nederlandse kabinet in

2020, afhankelijk van de verhouding wind versus biomassa, ongeveer 17% duurzame energie moet hebben om aan de 14% Europese doelstelling te komen?

Minister **Verhagen**: Dat betwijfel ik, maar zelfs als de heer Samsom gelijk zou hebben, is onze doelstelling aanmerkelijk realistischer ...

De heer **Samsom** (PvdA): Geen misverstand daarover, ik ben daar eerder al heel boos over geworden, dus dat hoeft niet nog een keer.

Minister **Verhagen**: Ik waardeer uw tegemoetkomendheid.

De heer **Samsom** (PvdA): Het is ook goed voor de fracties van de PVV en de VVD om in hun oren te knopen dat wij afgaan op 17% als wij de komende jaren koersen op duurzame energie.

Minister **Verhagen**: Ik ga in ieder geval af op 14% duurzame energie. Ik wil best een keer met u een discussie voeren over de vraag of de berekeningen die u naar voren brengt, in lijn zijn met de werkelijkheid. Hoe willen wij dat bereiken? In het verleden was de Stimulering Duurzame Energie gericht op zowel de uitrol als de innovatie. Duurdere innovatieve categorieën werden specifiek gesubsidieerd voor het bedrag dat nodig was om ze rendabel te exploiteren, dus niet om aan innovatie te doen, maar om de duurdere innovatieve categorieën te exploiteren: de subsidie voor dure exploitatie. Nu hebben wij ervoor gekozen om de uitrol, de exploitatie en de innovatie goed te onderscheiden. De uitrol is bedoeld is om, zoals ik het noem, meters te maken op weg naar ons doel, opdat wij onze doelstelling, namelijk die 14% duurzame energie, ook daadwerkelijk kunnen realiseren. Hiertoe hebben wij de SDE omgevormd in SDE-plus. Deze is gericht op één doel: een zo efficiënt en snel mogelijke uitrol van duurzame energie. Dat betekent dus ook de goedkoopste vormen van duurzame energie subsidiëren om zo veel mogelijk duurzame energie te genereren op korte termijn. Dat doen wij via een gefaseerde openstelling. Projecten die toe kunnen met de minste ondersteuning kunnen het eerst inschrijven. Gaande het jaar wordt indien er nog budget beschikbaar is een nieuwe fase opengesteld met een hoger basisbedrag. Dat proces gaat door totdat het totale jaarbudget vergeven is of de regeling sluit. Voor duurdere categorieën die buiten de boot vallen is er wel de vrije categorie. Hierin kunnen alle vormen van duurzame energie meedingen voor een vast bedrag, een bedrag dat voor de gemiddelde exploitant niet rendabel te exploiteren is, maar voor koplopers misschien wel. Dat stimuleert dan wel weer succesvol ondernemerschap en de kans om kosten voor de toekomst omlaag te brengen. Je zet er dus een prikkel op. Daarnaast wordt de financiering van de SDE-plus gewijzigd via een opslag op de energierekening, dus niet meer verborgen via de algehele begroting van het Rijk. Kosten van duurzame energie worden op deze wijze transparant gemaakt via de energierekening. Burgers en bedrijven weten dus waarvoor zij betalen. De bedoeling is om medio 2011 het wetsvoorstel naar de Tweede Kamer te sturen.

Dan het punt van de innovatie. Uiteraard is innovatie nodig om duurzame energie op termijn rendabel te maken, dat ben ik eens met de heer Samsom en anderen die dit naar voren hebben gebracht. Als je die slagen niet maakt, blijft het duur. Dit vergt een ander instrumentarium, zeker als je wilt zeker stellen dat de subsidiekraan op lange termijn dicht kan. Dat staat los van de projecten die gefinancierd worden vanuit de SDE-plus-regeling. Het kan wel gefinancierd worden met SDE-plus indien de innovatie nodig is om de doelstelling van de Europese Unie te halen. Als je merkt dat je meer meters nodig hebt om de doelstellingen van 2020 te halen dan met het huidige instrumentarium mogelijk is, kun je het daar wel voor inzetten. Dus met innovatie zetten we op die manier in op het

goedkoper maken van veelbelovende technieken, niet van de exploitatie. De regeling is in eerste instantie niet bedoeld om de dure exploitatie te financieren maar om innovatie te stimuleren die een goedkopere exploitatie op termijn mogelijk maakt. Juist dan ontwikkel je expertise die ook op de markt kan worden gezet. Dat is een sterk punt van Nederland. Dit moet verder meelopen in ons bredere innovatiebeleid dat is gericht op de topgebieden. De leden weten dat dat een van de redenen is dat wij energie, zowel groene als grijze, hebben aangemerkt als economisch topgebied. Wij willen dus niet innovatie stimuleren via productiesubsidies maar werkelijk een goedkopere toepassing in de toekomst mogelijk maken.

Ook binnen de green deal zal aandacht komen voor innovatie. Wij moeten ons realiseren dat verdienpotentieel niet alleen een zaak is van de rijksoverheid; medeoverheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers hebben er ook een rol in te spelen. Er zijn tal van win-win-situaties mogelijk. Daarom willen we een green deal met de totale samenleving sluiten.

De woordvoerder van de fractie van D66, mevrouw Van Veldhoven, vraagt hoe de innovatie financieel mogelijk moet worden gemaakt in het kader van de SDE-plus. Ik ben daar deels al op ingegaan. Ik ben het met haar eens dat innovatie een belangrijke rol zal spelen bij het structureel verduurzamen van de Nederlandse economie. Een gedeelte van de innovaties zal al een bijdrage leveren, in het kader van het economisch topgebied, aan het realiseren van de doelen voor 2020. We zullen dat eerst in kaart brengen. Ik wil inzetten op thema's waarmee Nederlandse bedrijven kans hebben om in de top van de internationale markt mee te draaien. Dan zijn thema's als biobased economy, waaronder biogas, intelligente netten en wind op zee. Dat speelt uiteraard allemaal een rol. Zodra we in beeld hebben hoeveel geld er nodig zal zijn om innovatie in gang te zetten die ook een bijdrage zal leveren aan de doelstellingen van 2020, zullen we ook een gedeelte onder de 1,4 mld. die voor de SDE-plus staat, kunnen reserveren.

Voor het totaal van nieuwe projecten die gerealiseerd worden – ik heb het dus niet over aanvragen – zal dus in 2011 het budget maximaal 1,5 mld. bedragen. Dat wil zeggen dat ik in 2011 voor dat bedrag aan verplichtingen kan aangaan. Die verplichtingen vinden pas later plaats, namelijk wanneer de projecten gerealiseerd zijn en productie draaien. De ruimte voor nieuwe verplichtingen in de daaropvolgende jaren hangt mede af van de elektriciteitsprijs op lange termijn. Ik verwacht op basis van de huidige inzichten dat het budget in die kabinetsperiode jaarlijks geleidelijk zal oplopen.

U weet dat SDE-plus met één budgetplafond voor alle categorieën werkt. Wij hebben één budgetplafond beschikbaar voor alle categorieën, juist om concurrentie tussen de verschillende technieken te bevorderen. Er is geen vooraf vastgesteld apart budget voor de vrije ruimte. Deze opties kunnen vrijelijk concurreren om het budget.

De heer Dijkgraaf vraagt hoe het zit met de vrijval van de SDE en de MEP. De uitgaven voor de SDE en de MEP worden blijvend betaald via de begroting. Als er nog verplichtingen zijn, worden die gewoon uit de begroting gefinancierd en niet uit de opslag op de energierekening. Het zijn twee aparte geldstromen. In de komende twintig jaar worden zij uitgefaseerd, zodat wij over twintig jaar volledig op de SDE-plus zitten. Als er de komende periode vrijval ontstaat, zal dat sneller gaan dan de voorziene twintig jaar. Nieuwe projecten worden gefinancierd uit die opslag, maar het totaal van de kasuitgaven van MEP, SDE en SDE-plus is een maximum van 1,4 mld. per jaar. Het totale bedrag blijft hetzelfde, maar een steeds groter deel gaat via de SDE-plus en een steeds kleiner deel via de begrotingsmiddelen van SDE en MEP. Als er een vrijval uit de SDE en de MEP komt, betekent dit dat er al in een eerdere fase méér committeringsruimte in de SDE-plus.

De heer **Dijkgraaf** (SGP): Voorzitter. Ik heb begrepen dat in 2008/2009 projecten deels niet uitgevoerd zijn, dat de middelen die daarvoor wel begroot waren nu beschikbaar zijn en dat het plan is die naar de algemene middelen te laten stromen. Het ging mij erom die middelen alsnog voor innovatie ter beschikking te bestellen.

Minister **Verhagen**: Ik ben daarover nog in discussie met de minister van Financiën.

De heer **Dijkgraaf** (SGP): Dan heb ik straks een motie om de minister te helpen.

Minister **Verhagen**: U weet dat ik geen enkele toezegging mag doen die financiële problemen met de rijksbegroting kan meebrengen. Ik houd het hier even bij.

De heer **Dijkgraaf** (SGP): De Kamer weet hoe zij de minister kan helpen.

Minister **Verhagen**: Voorzitter. De heer Van Vliet vraagt waarom wij überhaupt subsidies voor duurzame energie uitgeven. Even los van het gegeven dat ik hierbij een iets andere invalshoek heb gekozen dan de PPV, wat de heer Van Vliet niet zal verbazen en mij overigens ook niet, is het een feit dat op dit moment duurzame opties nog niet kunnen concurreren met fossiele opties, zelfs als ik de vooronderstellingen van GroenLinks volledig terzijde schuif. Die zijn niet de mijne. Toch is duidelijk dat duurzame energie nu en in de toekomst een van de belangrijkste energieopties zal zijn. Wij zitten in een overgangsfase. Als wij spreken over verantwoord omgaan met de middelen die ons gegeven zijn – om een goede CDA-term te gebruiken: verantwoord rentmeesterschap – acht ik het onze plicht om juist in die overgangsfase te kijken hoe wij ervoor zorgen dat die duurzame opties er zijn op het moment dat wij daarvan volledig afhankelijk worden. Dat vraagt in de transitiefase ondersteuning, willen wij daarover over twintig, dertig of veertig jaar kunnen beschikken. Dat rechtvaardigt tijdelijke ondersteuning. Mevrouw Verburg vroeg naar de aansluiting van SDE met SDE-plus. Ik heb al gezegd dat het budget het totaal is van MEP, SDE en SDE-plus. Het vloeit dus in elkaar over. De eerste verplichtingen worden aangegaan in 2011 en hoeven pas in 2013 uitbetaald te worden. Het gat tussen SDE en SDE-plus voorkom ik door SDE-plus in 2011 al open te stellen, terwijl de betalingen eigenlijk pas in 2013 en volgende zullen plaatsvinden. Met de subsidiebeschikkingen die ik in 2011 uitgeef aan aanvragers, kunnen zij ook aan de slag om hun projecten te realiseren. Er komt op dat punt dus geen gat. Projecten waaraan reeds subsidie is toegekend in het kader van de MEP en SDE lopen gewoon door zoals gepland, ook in de komende jaren. Daar verandert niets aan door de vervangen van de SDE door de SDE-plus. Iedere eerder afgegeven vergunning loopt gewoon door. Om die reden zien we ook een langzame ingroei en een langzame uitgroei van deze twee instrumenten. Van verschillende kanten is gevraagd om nader stil te staan bij de stimulering van biomassa. Dat is terecht. Het varieert van een substantieel deel van de nota van de heer Samsom tot en met andere ideeën.

De heer **Leegte** (VVD): Komt de minister nog terug op de MEP of is dat helemaal afgerond?

Minister **Verhagen**: Indien het gekoppeld is aan de biomassa, neem ik het mee.

In de SDE-plus neem ik met name de kleinschalige opties die voldoende effectief zijn en een lager basisbedrag hebben dan 0,15/kWh. Zo neem ik – zo zeg ik ook tegen mevrouw Verburg – allesvergistings, waaronder

gft-vergisting, mest- en koolvergisting en biomassaverbrandingsinstallaties groter dan 10 MW expliciet op in de SDE-plus. Er is ook een grote rol weggelegd voor groen gas. Die groengascategorieën zitten zelfs in de eerste en tweede fase, waardoor zij ook kans hebben dat er nog voldoende budget is en zij een subsidiebeschikking kunnen aanvragen. Elektriciteit uit koolvergisting en biomassaverbranding kleiner dan 10 MW krijgt een kans in de vrije categorie. Als het gaat over de grootschalige biomassa, met name de bij- en meestook in de kolencentrales, heb ik in de brief aan de Kamer over SDE-plus aangegeven, dat ik onderzoek doe hoe te komen tot bij- en meestook van biomassa in kolencentrales. Ook de heer Samsom heeft daar terecht de aandacht voor gevraagd. Daarbij doet zich een aantal mogelijkheden voor. Je hebt de SDE-plus, waarbij je het deels meeneemt in de financiering als het om kleinschalige gaat. Daarnaast heb je nog twee mogelijkheden. De eerste is de weg van mevrouw Verburg, de heer Leegte zit er een beetje tussenin en dan komt de heer Samsom, van convenant half naar verplichtend. Het schuift zo'n beetje die kant op. Je kunt dus komen tot bijstook van biomassa door een verplichting, door afspraken en daarnaast is er nog de verplichte duurzame levering, waardoor misschien gehoopt zou worden dat men dat gaat realiseren door bijstook. De heer Samsom schetste echter al heel duidelijk in zijn bijdrage de windfall profits en het risico dat zich daarbij in Engeland voordoet, namelijk dat men heel iets anders deed. In de komende periode zal ik in overleg met de sector – producenten en leveranciers – nagaan hoe wij kunnen komen tot de bij- en meestook van biomassa in kolencentrales. Daarbij neem ik de suggesties uit de Kamer mee. Op termijn is een producentenverplichting niet ondenkbaar. Bij de uitwerking en in het overleg met de sector wil ik kijken naar een eventuele samenloop met een kolenbelasting. Daar wordt ook over gesproken en daarover zijn ook eerder in de Kamer ideeën geuit. Het is ook als punt van aandacht in het regeerakkoord genoemd. Ik wil daarin meenemen de minimumuitstootnormen, de samenloop met MEP-subsidies, het type installaties waarbinnen de verplichting zou moeten vallen et cetera. Ik zal bekijken hoe wij in overleg met de sector kunnen komen tot een optimale bij- en meestook van biomassa in kolencentrales. Ik wil de Kamer daarover in het voorjaar nader informeren als zij mij die tijd geeft.

De **voorzitter**: Het voorjaar is lang. Het is toch al gauw zo'n drie maanden.

Minister **Verhagen**: Ja, dat is wel leuk. Naarmate het warmer wordt, neemt het energieverbruik af.

De **voorzitter**: Dat is niet helemaal waar. Dan worden ook allerlei koelingsinstallaties gebruikt, weet ik als oud-woordvoerder.

Minister **Verhagen**: Ik maak het af op april. Akkoord?

De **voorzitter**: Akkoord, prima.
De heer Grashoff had nog een vraag.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Voorzitter, ik laat mijn vraag vervallen want de minister ging al in op de kolenbelasting. Daar wil ik hem naar vragen.

De heer **Leegte** (VVD): Dank voor de toezegging om te kijken naar de bijstook van biomassa, die wij belangrijk vinden. De vraag van de VVD ging vooral over de totale mix, om de sector de keuze te laten voor de duurzame invulling. Dat is breder dan alleen bijstook van biomassa. Kun je niet het systeem verzinnen dat de subsidie eruit loopt? De leveranciersverplichting ...

Minister **Verhagen**: Ja, de leveranciersverplichting. Daar sprak ik net ook over. Het varieert. Je kunt ook met een leveranciersverplichting komen. Bepaalde producenten zijn daar een voorstander van. Die vinden dat aantrekkelijker. Tegelijkertijd zijn er de nadelen die ook de heer Samsom schetste in relatie tot windfall profits. Ik heb gezegd dat ik het totaal meeneem, ook in de nota die ik voor april heb toegezegd.

De heer **Leegte** (VVD): Dat is dus meer dan in de biobijstook. Dat was even mijn zorg. Dank u wel, fantastisch.

Minister **Verhagen**: Ja.

De heer Leegte heeft gevraagd hoe het zit met de biomassa Delfzijl en of de MEP-subsidie een langere looptijd kan krijgen. Ik geef hem nu een antwoord en het wordt niet plezierig voor hem, denk ik. Bij de overgang van de MEP naar de SDE – dan praten wij over de tijd van Wijn en dat is toch heel wat jaren geleden – is er voor de projecten met een MEP-subsidiebeschikking die niet tijdig konden starten met productie, de mogelijkheid gegeven om over te stappen naar de SDE. Die kans heeft men gehad, juist om te voorkomen dat de projecten een deel van de subsidieperiode mis zouden lopen. Door een dergelijke overstap kon een project gedurende de hele looptijd subsidie krijgen. Het betreft dan de subsidiebedragen die in de SDE waren vastgesteld. Delfzijl heeft daar toen niet voor gekozen, bewust. Dat krijgt men dan nu ook niet. Wat in 2006 niet is toegezegd, ga ik niet in 2010 terwijl wij nog minder geld beschikbaar hebben, ineens uit de hoge hoed toveren. Met alle respect. De heer Jansen vroeg hoe het zit met de effectievere controle op de herkomst van biobrandstoffen en of dat niet alleen mogelijk zou moeten zijn voor in Nederland geblende brandstoffen. De commissie-Corbey heeft geadviseerd over duurzaamheid. De Europese Commissie is bezig met richtlijnen. Daarbij is uiteraard certificering van vloeibare en/of vaste biomassa belangrijk. Daarin moeten ook behoorlijke stappen gezet worden. Er wordt aan gewerkt. Wij moeten het advies en de certificering verder afwachten. Daarbij kan ik ook alleen eisen stellen aan de soort biomassa en de duurzaamheid ervan, voor zover er sprake is van subsidie. Als er geen subsidie wordt gegeven, staat het energieproducenten in principe vrij om hun eigen brandstof te kiezen. Dat is een. Twee: bij de opwekking van energie uit fossiele brandstoffen worden eisen gesteld aan de emissie en niet aan de kwaliteit of de herkomst van fossiele brandstoffen. Wij kunnen de eisen aan de herkomst dus alleen stellen voor zover de biomassa wordt gesubsidieerd. Overigens zijn bedrijven daarnaast wel allang bezig met certificering van biomassa om aan klanten te kunnen bewijzen dat zij groen produceren.

De VVD-fractie wilde de goedkoopste opties stimuleren. Zij is het eens met mijn benadering in relatie tot de SDE-plus en vraagt hoe het mogelijk is dat je een windmolen subsidieert in een gebied waar überhaupt geen wind is. Dat klinkt heel aardig. Als er voldoende projecten zijn en als die in de markt bestaan, geef ik mijn euro net als de heer Leegte het liefst uit aan de meest kosteneffectieve opties. Zo bereiken wij de grootste vooruitgang, gelet op de doelstellingen. Daarvan is die hele SDE-plus doorwasemd.

Met de differentiatie voor wind op land hoop ik in 2012 te kunnen starten. Dat past ook uitstekend in die kosteneffectieve aanpak. Want het is duidelijk: een windmolen in Limburg vraagt meer subsidie dan een windmolen in Den Helder. Maar, mede gelet op de voorliefde van de heer Leegte voor biomassaverbranders, zelfs een windmolen in Limburg is nog goedkoper dan een biomassaverbrander. Dus als de heer Leegte zijn eigen logica volgt, zou hij geen pleidooi moeten houden voor biomassaverbranders, zeg ik dan.

De heer **Leegte** (VVD): Ik houd een pleidooi voor geen enkele techniek omdat ik vind dat wij daarbuiten moeten blijven. Ik ben juist een voorstander van het stellen van normen. Als je binnen techniek gaat kiezen, moet je alleen geen windmolen neerzetten op een windstil plekje.

Minister **Verhagen**: Als een windmolen in Limburg nog altijd goedkoper is dan een biomassaverbrander, vind ik het in het kader van het meer meters maken, wat de heer Leegte onderschrijft, een vrij logische optie die ik niet bij voorbaat wil uitsluiten. Vandaar dat ik daarin wil differentiëren. Daarnaast voorkom ik met differentiatie dat ik te veel betaal voor projecten in zeer windrijke gebieden omdat die ook weer moeten concurreren. Datzelfde geldt voor groen gas. Dat is op zich een relatief goedkope optie. Zowel windmolens in windarme gebieden als groen gas heeft een kostprijs ruim onder die 15 cent per kilowattuur die in aanmerking komt.

De heer Jansen heeft gevraagd hoe je onderuitputting voorkomt, omdat projecten met een lage kostprijs later worden afgeblazen. Het is niet in het voordeel van de aanvrager om voor een tarief aan te vragen waarmee hij dat project niet kan realiseren. Ik ga er even van uit dat het niet met opzet gebeurt, dat men niet opzettelijk allerlei vergunningaanvragen of subsidieaanvragen indient, terwijl men eigenlijk al weet dat men het voor dat bedrag niet gaat doen. Wel overweeg ik om naast strenge eisen bij de aanvraag een ijkmoment in te voeren, bijvoorbeeld bij de financial closure of de opdrachtverstrekking. Als het resultaat niet binnen een bepaalde termijn is bereikt, zal ik dan de beschikking intrekken. Op die manier voorkom je dat projecten die niet worden gerealiseerd langdurig budget vasthouden. Dat is een probleem dat de heer Jansen net als ik wil voorkomen.

De heer **Jansen** (SP): Dat lijkt mij een goede suggestie, maar het is misschien goed dat de minister dat wat concreter uitwerkt in een tijdpad, zodat wij dit wat beter kunnen inschatten. Dit probleem van onderuitputting is niet nieuw. Dat hebben wij de afgelopen jaren golfsgewijs veel vaker meegemaakt.

Minister **Verhagen**: Absoluut. Dat ben ik volkomen met de heer Jansen eens. Ik zal dit, gelet op zijn eerste opmerking bij de aanvang van mijn beantwoording, schriftelijk nader uitwerken. Hij heeft wel een punt. Ik probeer dat op die manier te coveren.

De heer Jansen heeft ook gevraagd waarom kleinschalige zon-PV wordt uitgesloten. Voor zon-PV klein wordt het subsidiebedrag niet gebaseerd op de elektriciteitsprijs voor de lange termijn, maar op de veel hogere consumentenprijs. Daardoor is kleinschalige zon-PV niet te vergelijken met andere opties en zou je ander instrumentarium moeten overwegen. Het past in ieder geval niet in de systematiek die wij hebben gekozen. Ten tweede is de uitvoeringslast enorm. De helft van de medewerkers van Agentschap NL die zich bezighouden met de SDE, werkt op dit moment aan kleinschalige zonprojecten, terwijl kleinschalige zon-PV in 2010 2,5% van het te beschikken vermogen besloeg. Dat is dus een enorm beslag op mensen in relatie tot wat je ermee kunt realiseren. Bovendien hebben wij ook nog een taakstelling voor het aantal medewerkers bij de overheid. In de derde plaats betwijfel ik of subsidie voor kleinschalige zon-PV überhaupt nodig is. Trouw berichtte op 11 november over een initiatief van Urgenda om grootschalig in te kopen zodat subsidie niet nodig was. Daarnaast telt zon-PV mee in de energieprestatiecoëfficiënt van nieuwbouwwoningen. Daardoor is dit voor nieuwbouwwoningen al aantrekkelijk en is er geen extra subsidie nodig om dit in die categorie mogelijk te maken.

Ik herhaal de redenen: systematiek, enorm beslag op personeel, mogelijkheden om het grootschalig in te kopen zonder subsidie en voor nieuwbouwwoningen al aantrekkelijk.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik begrijp dat de minister niets wil faciliteren voor kleinschalig zon-PV. Ik vind dat bijzonder, omdat er nog andere redenen zijn, namelijk het versterken van een bedrijfstak in Nederland. Het is belangrijk dat wij de productie in Nederland vasthouden. Zelfs met de interessante initiatieven van Urgenda zie je iets op gang komen waarbij alleen nog maar in het buitenland kan worden ingekocht. Hoe denkt de minister daarover?

Minister **Verhagen**: Innovatie en mogelijkheden op het punt van de ontwikkeling van een topgebied komen aan de orde in het kader van de stimulering van de topgebieden. Dat is iets anders dan een stimulans via de SDE-plus. In het kader van de stimulans en de aandacht voor de topgebieden wordt dit wel meegenomen.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik kan er best begrip voor opbrengen dat de minister het uit de SDE wil halen. Daarvoor heeft hij een aantal redenen genoemd zoals de administratieve rompslomp en dergelijke. Hij zou toch ook een heel eenvoudige rechttoe rechtaan regeling kunnen bedenken die rekening houdt met een aantal van die elementen en een minimale administratieve last met zich brengt? Onze burgers moeten toch ook worden betrokken bij energiebesparing?

Minister **Verhagen**: Ik zal zowel in de green deal als in de uitwerking van de topgebieden meenemen hoe wij hieraan op een andere wijze aandacht kunnen schenken. Op zichzelf heeft dit sympathieke kanten, maar ik wil dit los houden van de SDE-plusregeling.

De heer Samsom heeft een vraag gesteld over de bijmengverplichting voor groen gas. Hij is wel erg verplichtend, maar aan de andere kant wel erg creatief. Ik ben het ermee eens dat groen gas als zodanig belangrijk is en daarom krijgt het een belangrijke plaats in de SDE-plusregeling. Er is veel innovatie, het maakt een snelle ontwikkeling door en er is sprake van de invoering van groen gas in het hogedruknet, de heer Samsom refereerde hier ook al aan. Het totale volume is overigens niet zo groot: circa 0,05% van de jaarlijkse consumptie in Nederland. Het is dus een relatief klein deel. Als je naar een verplichtingensysteem gaat, daar gaat zijn voorkeur toch naar uit, moet je wel een markt hebben met een zekere omvang. Die omvang heeft groen gas nog niet. Het subsidie-instrument is op dit moment van de ontwikkeling van groen gas en gegeven de marktomvang beter geschikt dan een leveranciersverplichting. Ik vind dus dat wij, gelet op de omvang, via de SDE-plus hieraan een prikkel moeten geven.

Zowel mevrouw Verburg als de heer Van Vliet sprak over de wkk. De heer Van Vliet vroeg waarom de wkk niet in de SDE-plus is opgenomen en mevrouw Verburg merkte op dat wkk weliswaar geen duurzame energie is, maar wel belangrijk is voor een concurrerende glastuinbouw. Wkk is geen duurzame energie. Dat is tegelijkertijd een antwoord op de vraag van de heer Van Vliet. Met de SDE-plus probeer ik stappen te zetten in de richting van de doelstellingen van duurzame energie. Wkk-installaties die duurzame energie produceren, zoals biogasinstallaties, kunnen in aanmerking komen voor een bijdrage uit de regeling, mits een en ander uitvoerbaar en kosteneffectief is. Wkk is echter in de meeste gevallen gsgestookt, dus laten wij elkaar niets wijsmaken. Er is weliswaar sprake van energiebesparing, maar er wordt fossiele energie gebruikt. Het is prima en hartstikke mooi dat er energie bespaard wordt, maar het is geen duurzame energie. Uiteraard wordt met wkk fossiele energie bespaard, maar voor energiebesparing hebben wij een ander beleid.

Bedrijven kunnen zelf bepalen welke technieken zij gebruiken om energie te besparen. Dat mag wkk zijn, maar dat kunnen ook alternatieve besparingstechnieken zijn. Op zichzelf ben ik blij dat ook mevrouw Verburg onderstreept dat wkk een energiebesparende techniek is. Ik ben het met haar eens dat een energie-efficiënte productie van belang is, niet alleen voor een concurrerende glastuinbouw, maar ook om overtollig gebruik van energie tegen te gaan. Om die reden ondersteunen wij de glastuinbouw, onder andere met het innovatieprogramma «Kas als energiebron», met de energie-investeringsaftrek voor de best presterende technieken. Overigens verwacht ik dat duurzame warmte vanaf 2012 in de SDE-plus gebracht zal worden, zodat er ook mogelijkheden zijn voor de glastuinbouw. Het feit dat ik het vangnet in de SDE-plus niet zal continueren, is overigens minder van belang voor de glastuinbouw, want dat vangnet gold alleen voor zeer grote installaties, die een maatje te groot zijn voor de glastuinbouw. Daar zit de koppeling dus niet.

De heer **Jansen** (SP): Cogen, de organisatie van wkk-producenten, heeft laten bekijken wat het effect zal zijn van alle kolencentrales en kerncentrales die eraan komen. Cogen schat dat daarmee de benuttingsgraad van wkk-installaties terugloopt van ongeveer 85% naar 35%. Kortom, einde oefening voor de wkk. De minister van Energie kan dan toch niet tevreden achteroverleunen?

Minister **Verhagen**: Kan de heer Jansen aangeven hoe dat percentage opeens omlaag gaat?

De heer **Jansen** (SP): Als er in de nacht spotgoedkope energie geleverd wordt door kerncentrales en kolencentrales, wordt de warmtekracht met name in de procesindustrie van de baan gedrukt, ook al gaat het om buitengewoon efficiënte installaties. Daarmee raken wij verder af van ons doel om fossiele energie te besparen. De wkk hoeft van mij niet via de SDE gestimuleerd te worden. De SP-fractie heeft twee suggesties om dit probleem op te lossen: een verplicht aandeel in het nuttig gebruik van de restwarmte en een heffing op lozing van restwarmte.

Minister **Verhagen**: Ik wil absoluut kijken naar het gebruik van restwarmte. Ik kom daar nog op terug. De heer Jansen voerde in zijn inbreng een serieus punt aan. Gelet op de restwarmte die verloren gaat bij grootschalige centrales, heeft hij absoluut een punt. Dus ik kom daarop terug.

Mevrouw **Verburg** (CDA): Ik heb een algemene vraag en een vraag over de warmtekrachtkoppeling. Kan de minister garanderen dat EIA en «Kas als energiebron» de tuinbouwsector verder zullen stimuleren in het benutten van warmtekrachtkoppeling en dat er van de nieuwe regeling geen remmende werking uitgaat? Verder vraag ik de minister om in te gaan op de kansen van projecten van grote projectaanvragers en van kleinere projectaanvragers, omdat grote projectaanvragers een project net iets efficiënter zouden kunnen opzetten dan kleinere. Het zou jammer zijn als de kleinere energieproducenten werden weggedrukt.

Minister **Verhagen**: De energie-investeringsaftrek is bedoeld om nieuwe investeringen op dat gebied te stimuleren. Je kunt constateren dat warmtekrachtkoppeling in de glastuinbouw breed is geïntroduceerd. Ondanks dat, ben ik van plan om de energie-investeringsaftrek voort te zetten. Op de grootschalige producenten kom ik in april terug, naar aanleiding van de voorstellen van uzelf, de heer Samsom en de heer Leegte met betrekking tot de bijstook van biomassa, en in relatie tot het overleg met de sector. Over kleinschalige producenten heb ik gezegd dat in principe de covergisting in biomassaverbrandingsinstallaties groter dan

10 MW expliciet is opgenomen in de SDE-plus, als mogelijkheid om in aanmerking te komen voor stimulering. Een aantal leden vroeg naar de vergunningen voor Wind op Zee. Ten eerste zal dit kunnen meedoen als optie in de vrije categorie van SDE-plus. Ten tweede staat het Wind op Zee gewoon vrij om voor het maximumbasisbedrag van 15 cent per kWh subsidie aan te vragen. Dat betekent dus dat er alternatieve financieringsbronnen beschikbaar zijn, ook bijvoorbeeld via Europa. Verder gaan we door met flankerend beleid, zoals met betrekking tot de ruimtelijke inpassing in de Noordzee en gaan de voorbereidingen voor een net op zee gewoon door. Ik zal bijtijds met een wetsvoorstel komen voor de uitrol van Wind op Zee en voor een net op zee. Op dat gebied zijn in Europa vele ontwikkelingen, waarop ik zo mogelijk zal aanhaken. U hoort mij niet zeggen dat windmolens niet op wind draaien, maar op subsidie. Die kreet heeft u mij geen moment horen bezigen. Ik zeg dit ook ter geruststelling van de sector, omdat die misschien bang was dat dit het beleid van het kabinet zou zijn. Ik zeg dat dus niet. Maar daarmee kom ik wel terug bij de doelstelling van de stimulering van duurzame energie: zo veel mogelijk meters voor een zo gering mogelijke prijs. Maar men kan dus meedoen in die vrije categorie en ik zal zorgen voor een aantal voorwaarden, onder andere in het kader van de wet.

De leden Van Veldhoven en Verburg vroegen of ik bereid ben om de huidige vergunningen te verlengen. In eerste instantie gaat staatssecretaris Atsma van Infrastructuur en Milieu natuurlijk over vergunningen voor Wind op Zee. De beslissing daarover moet worden genomen als de situatie zich voordoet, namelijk als de vergunning expireert en vergunninghouders een verlengingsverzoek indienen. Dan zal moeten worden bekeken of dat met inachtneming van de vigerende NWP-verlenging mogelijk is, en onder welke voorwaarden. De Kamer moet daar echt met staatssecretaris Atsma over in discussie.

De heer **Samsom** (PvdA): Wanneer komt dat wetsvoorstel Net op zee?

Minister **Verhagen**: Wanneer dat komt? O, ruim voor 2015, dus u kunt ons er nog op afrekenen. Zo lang blijven we namelijk wel zitten.

De **voorzitter**: 2015 en de mededeling dat het er dan nog zit.

Minister **Verhagen**: Dat is gerelateerd aan het nieuwe waterplan.

De **voorzitter**: Dit schrijven wij bijna als een toezegging op, maar daarvoor is een apart lijstje.

Minister **Verhagen**: U hebt het weer als toezegging genoteerd. Man, man, man.

Het ligt in de lijn der verwachtingen om de vrijvallende middelen in te zetten in de SDE-plus. Daarvoor gelden de goedkoopste opties et cetera. Mevrouw Verburg heeft gevraagd of wij de doelstellingen wel halen en waarop de Kamer de minister kan afrekenen. In het regeerakkoord is de doelstelling van 14% duurzame energie in 2020 opgenomen. Het kabinet zal dus de komende jaren een aanzienlijke stap zetten in de richting van de verplichte Europese doelstelling. We lopen in de pas met de werkprogramma's Schoon en Zuinig, te weten 7% duurzame energie in 2014. Dit percentage is in juni in de Europese Commissie en uw Kamer gemeld. Dit doen we ook nog eens met minder geld. Ik zou zeggen: tel uw zegeningen. In de eerste analyse heeft het PBL aangegeven dat de kabinetsplannen tot 9% duurzame energie leiden. Ik moet zeggen dat ik dit een beetje vreemd vind, want het PBL had geen volledig inzicht in de uitwerking van de plannen.

Ten opzichte van twee maanden geleden zie ik vijf mogelijkheden om een hoger percentage te realiseren:

Een, de SDE richt zich primair op de goedkopere opties. Voor iedere euro wordt het maximale aantal kilowatturen neergezet.

Twee, grootschalig bij en mee stoken is een kosteneffectieve optie en ik zal dus op korte termijn bezien, mede gelet op hetgeen de Kamer breed naar voren heeft gebracht, hoe ik dit kan stimuleren.

Drie, er komt een Green Deal die zich richt op energiebesparing. Dat beperkt de totale energievraag, waardoor het aandeel duurzame energie in de energiemix toeneemt. De goedkoopste methode is natuurlijk energiebesparing, maar daarmee zeg ik niets nieuws. Dit is wel een element waarmee we rekening moeten houden.

Vier, ik wil dus een goede balans aanbrengen tussen enerzijds investeren in de uitrol van goedkope opties en anderzijds investeren in innovatie.

Nieuwe technologieën zullen zo ook bijdragen aan het percentage duurzame energie.

Vijf, uiteraard zullen we ook kijken naar kosteneffectieve opties in het buitenland, zoals de EU-richtlijn nadrukkelijk toestaat. Dit wordt een belangrijk punt bij de evaluatie van de SDE-plus in 2014.

Het zou schijnzekerheid creëren om de uitkomsten van de extra maatregelen te vertalen in een percentage en te zeggen: jongens, $9+5=14$. Het gaat erom dat de maatregelen in de goede richting wijzen om die 14% te realiseren. Een ding weet ik 100% zeker: mede gelet op de vijf aanvullende maatregelen die ik zojuist noemde, zal het percentage absoluut hoger liggen dan de inschatting van het PDL, al gaan we op onze kop staan.

Ik heb al geantwoord op de vraag betreffende de verplichting voor het aandeel duurzame energie. Ik ga daar nu niet meer op in, gelet op de tijd. We komen erop terug bij de aprilbrief.

Er liggen allemaal moties. Eerst de motie-Halsema, daarna de motie-Dijkgraaf en nu weer een aangekondigde motie-Leegte.

Er liggen allemaal moties. Eerst de motie-Halsema, daarna de motie-Dijkgraaf en nu weer een aangekondigde motie-Leegte.

De heer **Leegte** (VVD): Ik vind het heel jammer dat er geen motie-Leegte komt, maar toch.

De heer **Samsom** (PvdA): De minister drijft nu iets te makkelijk weg van de concretisering van zijn doelstelling. Hij zegt dat het allemaal wat te gratis zou zijn om het een beetje op te schrijven. Toch vraag ik hem om dit bijvoorbeeld in het kader van de aprilbrief te doen, als hij precies weet hoe zijn buurman duurzame energie zal stimuleren. De minister heeft dit in een moeite door verbonden met de hele leveranciersverplichting. Dan is het beleid wel zo'n beetje uitgetekend.

Minister **Verhagen**: Nee, nee. We spraken zojuist over de bijstookverplichting.

De heer **Samsom** (PvdA): Ik dacht dat u de motie-Dijkgraaf ook noemde.

Minister **Verhagen**: Die noemde ik ook nog.

De heer **Samsom** (PvdA): Die gaat over de leveranciers.

Afijn, in april moet u in staat zijn om preciezer het percentage aan te geven waarop de regering aanstuurt bij de SDE-plus en de biomassa-bijstook. En daar gaat het natuurlijk om, want die andere twee opties zijn toch een beetje gratis werk.

Minister **Verhagen**: Wij koersen aan op 14% in 2020 en dat is een heel precies percentage.

De heer **Samsom** (PvdA): Het is gebruikelijk dat een minister dergelijk beleid voorlegt aan een extern bureau, bijvoorbeeld het Planbureau voor

de Leefomgeving. Dat is ook geen probleem, want de minister betaalt dit bureau daar toch voor. Het Planbureau kan dan vervolgens bevestigen of het haalbaar is.

De **voorzitter**: U wilt dat de aprilbrief ook door het Planbureau voor de Leefomgeving wordt beoordeeld?

De heer **Samsom** (PvdA): Ik wil dat de aprilbrief met een doorrekening van het Planbureau voor de Leefomgeving naar de Kamer komt, opdat minister en Kamer precies weten waar ze aan toe zijn.

De **voorzitter**: Ik hoor de minister ja zeggen.

Minister **Verhagen**: De heer Jansen vroeg wie de opslag gaat betalen. Moeten alle betalers meebetalen?
Ik zie de heer Jansen glazig kijken.

De heer **Jansen** (SP): Ik heb gevraagd of de minister bereid is om de netwerkkosten die worden veroorzaakt door elektriciteitscentrales, niet te socialiseren.

Minister **Verhagen**: Juist. Dan is dit het antwoord op een andere vraag. Ik laat dat antwoord verder maar zitten.

De **voorzitter**: Minister Verhagen, bent u door uw beantwoording heen?

Minister **Verhagen**: Nee. Dit was de SDE. Ik moet nog ingaan op kernenergie en CCS.

De **voorzitter**: Ik kijk maar eens naar de klok. De minister heeft nog een blokje met kernenergie, CCS en de Green Deal. Ik denk dat hij daar nog een kwartiertje voor nodig heeft.

Minister **Verhagen**: Zo ongeveer.

De **voorzitter**: Ik stel voor om de minister niet meer te interrumpen. Dan hebben wij straks iets meer tijd over voor een tweede termijn waarin moties kunnen worden ingediend en een laatste opmerking kan worden gemaakt. Ik zie dat de commissie het hiermee eens is. Dan doen wij het zo.

Minister **Verhagen**: De regulering van de netten en de onderwerpen die u zojuist noemde, doe ik dan schriftelijk.

De **voorzitter**: Dat doet u schriftelijk.
Wij stemmen dan volgende week dinsdag over de moties.

De heer **Samsom** (PvdA): Is er ook nog een klein blokje over zelflevering?

Mevrouw **Verburg** (CDA): Dat komt bij de Green Deal.

Minister **Verhagen**: Dat behandel ik bij de Green Deal.

De **voorzitter**: Bij de Green Deal dus. De minister staat in de startblokken en kan zijn interruptievrije kwartiertje beginnen.

Minister **Verhagen**: Dan neem ik eerst maar de kernenergie bij de kop.

De **voorzitter**: Een kernkop!

Minister **Verhagen**: Voorzitter. Of wij het nu leuk vinden of niet, het is realiteit dat wij, ondanks onze prachtige doelstellingen en ons prachtige beleid, nog decennia lang afhankelijk zullen zijn van fossiele brandstoffen. Met het oog daarop moet je niet op voorhand allerlei energieopties uitsluiten. Dat betekent wat het kabinet betreft dat er ruimte moet zijn voor alle opties, inclusief kernenergie. Het kabinet stelt dan ook alles in het werk om de vergunningverlening voor een nieuwe kerncentrale deze kabinetsperiode af te ronden. Dat komt dus bovenop de kerncentrale die wij al hebben. Wij doen wel eens of er iets heel nieuws staat te gebeuren, maar wij hebben al een kerncentrale in Nederland! Het is dus helder wat wij willen.

Kernenergie is schoon. De in Europees verband afgesproken doelstelling voor CO₂-reductie is hierbij van groot belang, want kernenergie maakt ons minder afhankelijk van andere vormen van energie. Het is al met al een overbrugging op weg naar een duurzame energiehuishouding. Nieuwe kernenergie verdringt oude vervuilende kolencentrales. De overheid stelt randvoorwaarden, bijvoorbeeld voor veiligheid, maar het is binnen die randvoorwaarden aan de marktpartijen om al dan niet te investeren in kernenergie. Aan aanvragen voor vergunningen voor de bouw van één of meer nieuwe kerncentrales, die voldoen aan de vereisten, zullen wij dus tegemoetkomen.

Het kabinet is dus vast van plan om te bewerkstelligen dat nog in deze kabinetsperiode een beslissing kan worden genomen over de reeds opgestarte initiatieven van Delta en EHR. Tegelijkertijd is het uiteraard van belang dat de technische randvoorwaarden en de veiligheidseisen op orde zijn, voordat een vergunning wordt afgegeven. Verder staan uiteraard net als de afgelopen 35 jaar zorgvuldigheid en nucleaire veiligheid voorop. In januari stuur ik de Kamer een brief over de randvoorwaarden en het besluitvormingsproces voor nieuwe kerncentrales. De heer Van Vliet vroeg of ik ook wil kijken naar een derde en vierde kerncentrale, naast de tweede. Het beleid is als volgt. Als de aanvraag van een vergunning voor een kerncentrale voldoet aan de eisen, zal de vergunning worden verleend. Het is aan marktpartijen om wel of niet te investeren in een kerncentrale. Als er nog een vergunningaanvraag komt, zal ik ook die in behandeling nemen. Er zijn op dit moment geen andere initiatieven dan die van Delta en ERH.

De heer Jansen heeft gevraagd wat de betekenis is van een of twee nieuwe kerncentrales voor extra investeringen in het elektriciteitsnet. Ik ga ervan uit dat hij doelt op de specifieke situatie in Borssele. Juist voor die locatie hebben zowel Delta als ERH een vergunning aangevraagd. Ik laat op dit moment Arcadis onderzoek doen naar de inpasbaarheid van alle energie-initiatieven in het Sloegebied, waaronder Borssele valt en waaronder dus ook die twee nieuwe kerncentrales vallen. Dat onderzoek is begin 2011 afgerond. Ik zal het de Kamer toesturen. Dan wordt ook duidelijk of, en zo ja, hoe die twee nieuwe kerncentrales inpasbaar zijn. In het onderzoek wordt gekeken naar verschillende aspecten: ruimtelijke inpasning, aansluiting op het hoogspanningsnet, koelwater en andere milieueffecten.

De heer Van Vliet wil het zo snel mogelijk, liefst morgen. Er zijn op dit moment twee partijen die een aanvraag willen indienen, Delta en ERH. Zij verwachten zelf dat zij in 2012 een aanvraag zullen indienen in het kader van de kernenergiewetvergunning. Voordat zij deze hebben ingediend, kan ik sowieso geen vergunning verlenen. Dat moet hij met me eens zijn. Als zij denken dat zij in 2012 die aanvraag zullen indienen, kan ik die niet voor 2012 in behandeling nemen. Ik zet me ervoor in om in deze kabinetsperiode een beslissing te nemen over die aanvragen. De mogelijkheden van bestaande procedures worden verder onderzocht. Als het nodig is, zal ik begin 2011 voorstellen doen om die werkwijze en/of de procedures aan te passen. Een nieuwe kerncentrale valt onder de Rijkscoördinatieregeling. Het Rijk is dus verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpasning en de

coördinatie van alle vergunningen. Dat pakken we uiteraard voortvarend op. Wij werken hard aan de veiligheidseisen, waaraan voldaan moet worden. Zorgvuldigheid en veiligheid staan uiteraard voorop.

De heer Grashoff vroeg of ik de garantie kan geven dat er geen publiek geld gaat naar een nieuwe kerncentrale. Ik neem aan dat dit niet op Petten sloeg? Nee? Oké. Hij beperkt zich dus tot de kerncentrales die specifiek zijn bedoeld voor de elektriciteitsvoorziening. Subsidies of staatsgaranties voor de bouw van een nieuwe centrale zijn nu niet aan de orde. De rol van de overheid zal niet anders zijn dan bijvoorbeeld bij de huidige kerncentrale in Borssele. Dat betekent dat als er in het verleden garanties zijn gegeven in het kader van de Wet aansprakelijkheid kernongevallen, dit ook mogelijk is in de toekomst. Er gaat echter geen publiek geld naar de bouw van een nieuwe kerncentrale.

Ik maakte al een bruggetje naar Petten. De heer Van Vliet vroeg of er een kruisbestuiving mogelijk is tussen de nieuwe onderzoeksreactor PALLAS en de nieuwe kerncentrale. Hij vroeg of ik een duwtje in de rug wilde geven. Ook hier geldt de vraag of er een marktpartij is om te investeren in een nieuwe kerncentrale of onderzoeksreactor. NRG wil investeren in een nieuwe onderzoeksreactor, PALLAS. Het kabinet staat positief tegenover de komst van PALLAS. Ook hier geldt dat de kosten voor de bouw, exploitatie en ontmanteling gedragen moeten worden door de marktpartij, dus uit de inkomsten van de reactoractiviteiten. Dat zal moeten worden aangetoond door een businesscase. NRG heeft een startnotitie ingediend en ik heb richtlijnen voor de milieueffectrapportage opgesteld. Op zich is het in het kader van de kruisbestuiving natuurlijk alleen maar toe te juichen als nucleaire partijen verder samenwerken. We hebben namelijk een goede kennisinfrastructuur op nucleair gebied en die moeten we behouden en, waar mogelijk, versterken. Als er dus kruisbestuiving en samenwerking tot stand komt, is dat prima. Deze Nederlandse regering herhaalt dat de businesscase moet aantonen waar iets het efficiëntst kan plaatsvinden. Dit had ik te zeggen over kernenergie.

Mevrouw **Verburg** (CDA): Ik mis de beantwoording van een tweetal vragen van mij over opslag en afval van kernenergie en onderzoek daarnaar.

Minister **Verhagen**: Alle kosten moeten worden betaald door de aanbieder van het radioactief afval. In Nederland moet al het radioactief afval worden aangeboden aan de Covra. In de tarieven die de Covra hanteert, zitten alle kosten. Dan heb je het dus over bovengrondse opslag voor de eerste honderd jaar en over onderzoek naar de definitieve eindopslag. Daarbij wordt uiteraard samengewerkt met andere landen, in Europees verband en met bijvoorbeeld België op het punt van zout en van klei. Ook de eindopslag moet weer uitneembaar zijn voor het geval er na verloop van tijd nieuwe technieken voor verdere verwerking bestaan. Hoe dan ook, in de eerste honderd jaar vindt bovengrondse opslag door Covra plaats.

CO₂-opslag of CCS is zeer nadrukkelijk een manier om zo veel mogelijk ruimte voor grijs te behouden. Ik hoop uiteraard dat alle stappen die wij zetten op weg naar duurzame energie de heer Samsom toegeeflijker maken ten aanzien van CCS. Overigens stelde het noorden des lands voor de toenmalige acceptatie van nieuwe kolencentrales aldaar de nadrukkelijke eis dat de CO₂ die de kolencentrales zouden uitstoten, opgeslagen zou worden. De opslag in Noord-Nederland is een demonstratieproject dat nodig is om CCS rendabel te maken. Ook daaraan zijn natuurlijk kosten verbonden, dat kunt u zich voorstellen. Een paar weken geleden heb ik een constructief gesprek met de noordelijke bestuurders gehad. Wij hebben toen samen geconstateerd dat CCS een belangrijk element in het energiebeleid is om te komen tot een schoon klimaat en om te voorkomen dat de CO₂ in de tussentijd gewoon de lucht in gaat. Ik zou de heer

Samsom nog zeer nadrukkelijk erop willen wijzen, even los van zijn terechte wens om te komen tot duurzame energie, dat wij nog verder van huis zijn dan hij wil als het van de weeromstuit betekent dat er nog meer CO₂ in de vrije ruimte komt.

In de gesprekken met de noordelijke bestuurders heb ik gezegd dat het kabinet ruimte wil bieden voor de realisatie van een grootschalig demonstratieproject mits de veiligheid is gewaarborgd. Veiligheid is een absolute eis. Voorts heb ik met de noordelijke bestuurders over een «green deal» met het noorden gesproken, waarvan het CCS-project als schakel op weg naar een duurzame energiehuishouding een onderdeel kan zijn. Uiteraard zal ook draagvlak een belangrijke rol spelen in de uiteindelijke besluitvorming van het kabinet over dit project. Wij zijn echter absoluut van mening dat CCS als zodanig een wenselijke optie is in de transitieperiode.

De uitvoering van het grootschalige demonstratieproject in het Noorden zal uiteindelijk moeten leiden tot het industriebreed toepassen van opslag onder land. Industriebrede toepassing van CO₂-opslag is pas aan de orde nadat er een vergunning voor een kerncentrale is verleend. Dat is niet zozeer omdat er een koppeling is met die kerncentrale, maar omdat voor degenen die in het kader van de CO₂-arme energieproductie stappen willen zetten, het een niet zal leiden tot het uitsluiten van het ander. Industriebrede toepassing van CO₂-opslag is dus pas aan de orde nadat die vergunning is verleend, dat wil niet zeggen voor het demonstratieproject. Ik leg het helder uit. Het demonstratieproject en de opslag op zee staan er volstrekt los van. Het gaat om de grootschalige opslag onder grond. Dan is die koppeling er wel.

Wat CO₂-opslag op zee betreft, is sowieso sprake van een andere context. Uiteraard staat veiligheid hierbij voorop. Als die gegarandeerd is, moet CO₂-opslag op zee in beginsel mogelijk zijn. Het lopende project op de Noordzee, het ROAD-project, kan dan ook op mijn steun rekenen. Ik sta ook open voor nieuwe initiatieven. Dus: in het Noorden overleg om te komen tot een demonstratieproject en voorts gaan wij verder met de discussie met het Noorden over een totale green deal waarbij een geheel pakket aan de orde is waarvan CO₂-opslag een van de onderdelen is, en met de zee gaan wij verder.

De **voorzitter**: U hebt nog vijf minuten voor de laatste beantwoording.

Minister **Verhagen**: De heer Jansen vindt het absoluut onwenselijk dat er grote hoeveelheden belastinggeld naar de CCS-projecten gaan. De demonstratieprojecten zullen moeten bijdragen aan het terugbrengen van de kosten. Ik ben in dat kader bereid om beperkt rijksmiddelen beschikbaar te stellen, juist omdat wij daarnaast omvangrijke middelen beschikbaar stellen voor duurzame energie en energie-innovaties. Dit is een en-enaanpak op weg naar duurzame energievoorziening.

Ik heb vijf minuten voor de green deal. Een deel hiervan zullen wij schriftelijk doen. Samen met medeoverheden, bedrijven en consumenten willen wij win-winsituaties creëren op het gebied van energiebesparing, duurzame energieproductie en innovatie. Het plan van aanpak zal begin 2011 gereed zijn. Ik zal de Kamer een paar voorbeelden geven. Bij energiebesparing snijdt het mes aan twee kanten. Het leidt tot kostenbesparing voor het bedrijfsleven, het is goed voor onze concurrentiepositie en het wordt eenvoudiger om de duurzaamheidsdoelstellingen te behalen. Het leidt uiteraard ook tot een lagere energierekening voor de burgers. Bijvoorbeeld bij investeringen op het gebied van isolatie zie je dat deze een korte terugverdientijd hebben. Toch willen mensen zo'n investering vaak niet doen. Vaak is er weinig kennis over de mogelijkheden. Dat willen wij met zo'n green deal aanpakken. Opwekking van duurzame energie biedt ook kansen en lokt innovaties uit. Lokale duurzame initiatieven gecombineerd met intelligente netten kunnen er

ook voor zorgen dat er minder capaciteit van het elektriciteitsnet nodig is. Ook op dat vlak zie je dat allerlei veelbelovende initiatieven onvoldoende van de grond komen door allerlei belemmeringen, bijvoorbeeld in de regelgeving. Met de green deal willen wij deze belemmeringen wegnemen. Daarbij is het uiteraard van belang om juist ook op dit terrein samen te werken met gemeenten en provincies waardoor ten aanzien van lokale initiatieven waarvoor bij burgers draagvlak is, nieuwe stappen gezet kunnen worden.

Laten wij eens kijken naar wat mogelijk is op het gebied van innovatie. Neem zo'n World Solar Challenge in Australië, die race van auto's op zonnecellen. Ik weet dat de vorige minister-president daar altijd een groot voorstander en liefhebber van was. Dit heeft tot enorme innovaties geleid. Er wordt wel eens lacherig gedaan over zo'n autootje op zonnecellen dat kilometerslang doorrijdt, maar een en ander heeft enorme innovaties teweeggebracht, juist op het punt van zonnecellen, van voertuigtechniek, aerodynamica et cetera. Dit soort innovatiecompetities zouden wij veel meer moeten doen. Ik ben ervan overtuigd dat er tal van ideeën zijn, bij het bedrijfsleven, bij kennisinstellingen, bij niet-gouvernementele organisaties et cetera. Daar willen wij ruim baan aan geven.

Dan kom ik op het onderwerp biobased economy. In het kader van groen gas kunnen we met de agrarische en chemische sectoren en de Rotterdamse haven enorme stappen zetten. Ik ga om de tafel met de agrarische sector, de gasector en de andere overheden om te bezien hoe we de businesscase voor groen gas verder kunnen versterken. Dergelijke elementen komen in de green deal.

Mevrouw Verburg vraagt mij om twee pagina's op te sturen. Ik heb al bijna twee pagina's voorgelezen, maar ook in dit geval komen we gewoon begin 2011 met een plan van aanpak.

De **voorzitter**: Is dat in die aprilbrief?

Minister **Verhagen**: Nee. Deze komt voor de zomer.

De **voorzitter**: Dus ...

Minister **Verhagen**: Ik hoor nu dat het in februari al kan. We doen het dus nog een stap sneller.

De **voorzitter**: Prachtig. De brief over de green deal komt in februari.

Minister **Verhagen**: Ik merk dat veel leden, onder wie de heer Samsom, vragen hebben gesteld over zelflevering. Over zelflevering wil ik toezeggen dat ik eigen gebruik van zelfopgewekte energie in de SDE zal subsidiëren. Een boer krijgt dan voortaan ook subsidie als hij ruw biogas direct inzet in zijn eigen bedrijf. Daarvoor is een wijziging nodig van het SDE-besluit. Dat voer ik in vanaf 2012. Dat zeg ik nu toe. De heer Samsom had allerlei handreikingen, dus ik doe er ook een. Voor het overige wacht ik met enorme spanning het initiatiefwetsvoorstel van de heer Samsom af. Ik zal dan overigens wel letten op financiële dekking – het zal uiteindelijk gefinancierd moeten worden – en op de samenloop met andere subsidies.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Ik wil graag een heel kleine toelichting op deze toezegging. De minister heeft het over het eigen gebruik van opgewekte energie. Geldt zijn toezegging ook wanneer een groep burgers energie opwekt en geldt het zowel voor elektriciteit als gas?

Minister **Verhagen**: Nee, dit geldt voor individuen en voor het eigen bedrijf. Als een boer biogas direct inzet in zijn eigen bedrijf, geldt het dus wel.

De **voorzitter**: Is de minister klaar?

Minister **Verhagen**: Ja. De overige vragen beantwoord ik schriftelijk. U hebt mij ...

De **voorzitter**: Ik heb u gerantsoeneerd. Ik ben zeer onaardig geweest, maar u hebt het fantastisch gedaan.

Ik ga de toezeggingen af. Dan kunnen de Kamerleden wellicht wat korter zijn in hun tweede termijn.

De minister overlegt met de sector over diverse opties waaronder bij- en meestoken van biomassa in kolencentrales en een eventuele leveringsverplichting en zal daarover in april 2011 een nota aan de Kamer sturen. Deze nota zal worden doorgerekend door het PBL.

De minister informeert de Kamer nader over het gebruik van restwarmte en de aanpak om onderuitputting van de SDE-middelen door het uitvallen van projecten met beschikking te voorkomen.

De minister stuurt de Kamer in januari 2011 een brief over de randvoorwaarden en vergunningverlening voor nieuwe kerncentrales.

De minister stuurt het onderzoek van Arcadis naar de inpasbaarheid in brede zin van nieuwe kerncentrales begin 2011 aan de Kamer.

De minister stuurt het plan van aanpak voor de green deal voor 1 februari 2011 naar de Kamer.

Zelflevering van energie door individuen zal vanaf 2012 via de SDE worden gesubsidieerd.

Dat zijn de toezeggingen. U kunt er uw voordeel mee doen in tweede termijn. U hebt allemaal slechts een minuut spreektijd. U mag moties voorlezen als u dat wilt, maar houd het kort.

De heer **Samsom** (PvdA): Voorzitter. Ik dien geen moties in. We pakken het wat dat betreft anders aan. Ik dank de minister voor de uitgebreide toezeggingen. Ze zijn echt substantieel, maar nog niet helemaal voldoende. Dat had de minister vast ook niet verwacht.

Mijn fractie zal een aantal van de voorstellen die in de initiatiefnota zijn gedaan omzetten in initiatiefwetgeving. Dat geldt voor het verplichte aandeel biomassa bijstook. Omdat de minister in april met een brief daarover komt, kunnen wij het in de tussentijd alvast opnemen als mogelijkheid in de Wet milieubeheer zodat wij zo min mogelijk tijd verliezen als de minister tot de conclusie komt dat het via een verplichting zou kunnen.

De toezegging om het net op zee al in 2015 voor ons te regelen, was verpletterend. Ik denk dat wij dat eerder kunnen doen en zullen ook op dat punt een initiatiefwet maken.

De minister wacht de initiatiefwet op de belastingvrijstelling voor zelflevering af. Die krijgt hij dus.

Over het verplicht bijmengen van groen gas in het gasnet zei de minister dat dit eerst gedaan wordt via subsidie via de SDE-plus. Ik dank hem daarvoor. Ook daarvoor geldt dat als wij voor 2014 een verplichting willen, die nu ergens in een wet moet worden verankerd. Die initiatiefwet is nog niet helemaal uitgekristalliseerd, maar de minister kan erop rekenen dat die er komt. Ik zeg dit ook tegen de collega's. Wij hebben met zijn allen nog wat werk te verrichten. Het is een minderheidskabinet en de Kamer moet zelf ook aan de slag en dat doen we.

De minister heeft het heel interessant aangepakt. Hij herschrijft het regeerakkoord door bij de opslag van CO₂ via dit project geen opslag van CO₂ in Groningen te betrekken, want dat kan wel voordat er een vergunning voor een kerncentrale is verleend. Wij nemen daarvan kennis en zien wel hoe dat gaat lopen. Ik ben ook heel benieuwd hoe andere coalitiepartners daarover denken. Er stond dat opslag van CO₂ ondergronds kan plaatsvinden met inachtneming van ...

De **voorzitter**: Uw punt is duidelijk.

De heer **Samsom** (PvdA): Ik lees het even voor want dat valt buiten mijn tijd.

De **voorzitter**: Nee, dat valt niet buiten uw tijd.

De heer **Samsom** (PvdA): Onze opstelling tegenover CCS blijft onveranderd ten opzichte van de eerste termijn, maar wij bewegen langzaam richting dat punt. Als het zover is dat wij daar zijn, bent u de eerste die dat hoort, voorzitter.

De heer **Leegte** (VVD): Voorzitter. De eerste motie-Leegte op dit dossier laat nog even op zich wachten, want de toezegging is prima. Wij spreken elkaar in april.

Ik heb in eerste termijn gesproken over de windmolens en gevraagd of de minister ook naar aanleiding van het Kema-onderzoek in kaart kan brengen welke toezeggingen er gedaan zijn, waarmee gestopt kan worden, hoeveel geld dat oplevert en hoe het geld dat niet in die dure windparken wordt gestoken kan worden aangewend. Het gaat met name om parken op zee. Als je daarin 4 mld. investeert en je moet ook nog voor 4 mld. dat net aanleggen, is dat wel heel veel geld. Misschien kunnen wij dat beter investeren. Vandaag de vraag of de minister mondeling of schriftelijk wil toezeggen dat dit onderzoek er komt.

De SDE gaat helpen met de korte meters, maar het is natuurlijk onzin om de focus te leggen op 2020, want de wereld gaat door. Daarom is dat akkoord belangrijk. Wij zien uit naar die discussie. Ik wil dan ook zien wat de uitgangspunten zijn om duurzaamheid zo snel mogelijk rendabel te maken. Daar gaat het immers om.

De heer **Jansen** (SP): Voorzitter. Als ik het debat op mij laat inwerken, kom ik tot de conclusie dat de meest gedeelde mening is dat wij een beetje de langetermijnsamenhang missen tussen energiebeleid, klimaatbeleid en wat mij betreft ook het zuinig omgaan met onze resterende gasvoorraad. Vandaar de volgende handgeschreven motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat:

- bij het huidige winningstempo het Nederlandse aardgas over 25 tot 30 jaar op is;
- het Nederlandse energie- en klimaatbeleid voor de lange termijn op dit moment nog onvoldoende is uitgewerkt;
- in het recente verleden de Deltacommissie 2 een nuttige functie gehad heeft bij het uitwerken van een waterveiligheidsstrategie voor de lange termijn;

spreekt de behoefte uit aan een uitgewerkte langetermijnstrategie voor een samenhangend energie- en klimaatbeleid, waarbij bovendien een optimale inzet van onze resterende voorraad aardgas betrokken wordt;

suggereert om hiertoe een Deltacommissie 3 in te stellen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Jansen. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 145 (32 500 XIII).

De heer **Jansen** (SP): Voorzitter. Ik had nog een tweede motie willen indienen. Omdat ik nog geen antwoord heb gehad op de vraag waarvoor ik eventueel die motie wilde indienen, wacht ik de schriftelijke beantwoording af.

Mevrouw **Verburg** (CDA): Voorzitter. Ik dank de minister voor de beantwoording. Ik ben van mening dat hij een goede ambitie aan de dag legt om zowel energiezuinigheid als de energievergroening fors aan te pakken. Ik wens hem daar veel succes mee. Die 14% gaan we halen. Daar zullen wij deze minister ook aan houden. Ik ben het overigens eens met het optimisme dat hij daarbij heeft door de nieuwe regelingen en de nieuwe aanpak. Een energieakkoord kan daarbij helpen en ik wens hem daar veel succes bij. De motie die wij daarvoor hadden voorbereid, zullen wij dus niet indienen. Wij gaan het van hem horen en wensen hem veel succes.

Ik dank de minister voor de zelflevering en voor de toezegging dat het voor eigen bedrijven gebruikt mag worden. Ik sluit overigens niet uit dat er in de green-dealuitwerking met lokale overheden er toch iets als «collectieve bewoners» zou kunnen ontstaan. Dat moet goed doordacht worden. Ik wacht dat ook even af, maar ik sluit niet uit dat we ooit zelf nog weer eens met een suggestie komen.

Over een punt krijg ik ofwel een toezegging van de minister of wil ik een motie indienen. Die kan ik intrekken als de minister daarop reageert. Deze motie legt een combinatie met de aanbesteding van geluidsschermen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het kabinet beoogt een «Green Deal» met de samenleving af te sluiten;

overwegende dat Rijkswaterstaat de komende tijd ruim 170 kilometer aan geluidsschermen gaat aanbesteden;

overwegende dat er mogelijkheden zijn om met deze geluidsschermen energie op te wekken;

verzoekt de regering om in overleg te treden met (lokale) overheden en het bedrijfsleven over de manieren waarop in deze geluidsschermen techniekneutrale, duurzame energiebronnen kunnen worden ingebouwd,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door Verburg en Leegte. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 146 (32 500 XIII).

De heer **Van Vliet** (PVV): Voorzitter. Ik dank via u de minister voor de vriendelijke beantwoording van de vragen. Ik had een motie klaarliggen over kernenergie, maar ik zie voldoende aanknopingspunten in de toezeggingen van de minister. Ik zal de motie dus niet indienen.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Voorzitter. Ik dank de minister de toezeggingen. Ik zie flexibiliteit en openheid bij de minister en dat waardeer ik. Ik neem aan dat in de aprilbrief het brede beleidskader zal worden geschetst waarnaar ik vroeg en dat daarin nog een aantal meer gedetailleerde vragen beantwoord zullen worden. Ten aanzien van het verder ontwikkelen van de samenwerking op de regionale energiemarkt – voor alle duidelijkheid: de Europese regio – zou ik kunnen aannemen dat stilzwijgen akkoord betekent. Voor de zekerheid heb ik echter toch een motie voorbereid, maar als in de schriftelijke beantwoording een duidelijke toezegging wordt gegeven, zal ik de motie niet indienen.

De **voorzitter**: Dat kan niet. U moet de motie nu indienen, waarna u haar weer kunt intrekken.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Prima! Ik maak even mijn verhaal af en dan heb ik twee moties om voor te lezen. Gaat de minister in de green deal ook met gemeenten spreken over de handhaving van de energie-efficiëntie? Het VROM-rapport was daar namelijk nogal sceptisch over. Wat betreft groen gas zou ik graag onderzocht willen hebben wat de mogelijkheden zijn voor groepen particulieren. Ik wil in totaal twee moties indienen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat mestvergisters veel potentie bieden voor het nuttig toepassen van reststromen van agrarische bedrijven en het opwekken van duurzame energie;

overwegende dat wanneer particulieren gezamenlijk voor eigen gebruik energie opwekken bij een boer met een mestvergister, zij onder de huidige regelgeving energiebelasting hierover moeten betalen;

overwegende dat er ook andere technologie in ontwikkeling is, die het mogelijk maakt decentraal groen gas te produceren;

van mening dat het wenselijk is dat wanneer particulieren gezamenlijk voor eigen gebruik duurzaam gas produceren, zij de energiebelasting hierover kunnen salderen;

verzoekt de regering, met beleidsvoorstellen te komen om het salderen van de energiebelasting over decentraal geproduceerd groen gas en eventueel daarmee opgewekte elektriciteit, waar dit voor eigen gebruik is, mogelijk te maken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door Van Veldhoven en Grashoff. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 147 (32 500 XIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat er in toenemende mate sprake is van een geïntegreerde regionale markt voor energie in Nederland, België, Frankrijk, Luxemburg en Duitsland, waarin multinationals grensoverschrijdend met elkaar concurreren;

overwegende dat het kabinet toegezegd heeft als onderdeel van een nieuwe visie op toezicht de mogelijkheden te onderzoeken tot het bundelen van de bestaande Nederlandse toezichthouders;

verzoekt de regering om bij haar onderzoek naar het toezicht op de Nederlandse markten ook te onderzoeken of de toezichthouders voor energie eventueel in Europees regionaal verband kunnen worden gebundeld tot een toezichthouder voor energie en hierover in discussie te treden met de andere landen van het pentalateraal overleg over energie,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Veldhoven en Grashoff. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 148 (32 500 XIII).

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Voorzitter. Ik zal niet een heel verhaal houden. Wij wachten vooral met spanning op de nadere onderbouwing door de minister hoe hij toch die 14% duurzame energie gaat halen. Dan zullen er ongetwijfeld momenten komen om daarover weer met elkaar in discussie te gaan.

Ik heb van de minister geen duidelijke toezegging gehoord op mijn verzoek om een onderzoek te doen naar de subsidiëring van fossiele energie. Mocht ik dat gemist hebben, dan hoor ik dat. Daarover was al een motie ingediend door mevrouw Van Veldhoven en mijn collega Braakhuis. Die hoef ik niet opnieuw voor te lezen. Die herleeft dus.

Ik heb van de minister een aantal welwillende opmerkingen gehoord dat hij zou nadenken hoe je met kleinschalig zon-PV nog iets zou kunnen doen. In het resumé van de toezeggingen heb ik hem niet terug gehoord. Ik dien op dit moment de motie in. Ik ben bereid die weer in te trekken.

De **voorzitter**: Dient u uw motie in, dan kunnen wij dat later zien.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de minister voornemens is om in de nieuwe SDE-plusregeling geen budget meer beschikbaar te stellen voor zon-PV klein;

overwegende dat consumenten die mee willen bouwen aan de energievoorziening van de toekomst, daarbij steun verdienen van de overheid;

verzoekt de regering om een stimuleringsregeling voor kleinschalig zon-PV te behouden en daartoe voor februari 2011 met voorstellen te komen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Grashoff en Van Veldhoven. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 149 (32 500 XIII).

Dat was uw laatste motie?

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Nee, ik heb er nog een paar. Ze zijn kort. De motie over restwarmte sla ik over. Daarover zijn een aantal opmerkingen gemaakt.

Dan de motie over het gat.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat er een gat dreigt te vallen tussen de afschaffing van de SDE-regeling in 2011 en de ingangsdatum van de SDE-plusregeling in 2013;

overwegende dat hierdoor een investeringsvacuüm voor duurzame energieprojecten dreigt te ontstaan tussen 2011 en 2013;

verzoekt de regering, er zorg voor te dragen dat er geen gat valt tussen de afschaffing van de SDE-regeling en de invoering van de SDE-plusregeling;

verzoekt de regering, voor 1 februari 2011 met voorstellen te komen om ervoor te zorgen dat nieuwe duurzame energieprojecten ook in 2011 en 2012 op stimuleringspremies kunnen rekenen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Grashoff, Samsom, Van Veldhoven en Jansen. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 150 (32 500 XIII).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat collectieve projecten voor de aanschaf van zonnepanelen gebaat zouden zijn bij een hogere salderingsgrens dan de huidige 5000 kWh;

overwegende dat ditzelfde geldt voor agrariërs die zonnepanelen op hun stal- of schuurdaken willen leggen;

verzoekt de regering, met voorstellen te komen teneinde de salderingsgrens van 5000 kWh op te trekken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Grashoff, Samsom en Van Veldhoven. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 151 (32 500 XIII).

De heer **Dijkgraaf** (SGP): Voorzitter. De minister zit er stevig in. Ik had ook niet anders verwacht. Het is goed om hem zo vaak het woord «innovatie» te horen noemen. Ik heb het niet geteld, maar het was vele malen. Dank daarvoor. Op die manier moet het goed komen. Ik heb twee moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat er in 2008 en 2009 middelen toegekend zijn in het kader van de SDE-regeling die niet (volledig) benut zijn;

overwegende dat de middelen om duurzame energie te stimuleren beperkt zijn;

verzoekt de regering, deze middelen te benutten in het kader van de SDE-plusregeling,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Dijkgraaf, Grashoff, Van Veldhoven, Jansen en Samsom.

Zij krijgt nr. 152 (32 500 XIII).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de gemeenten Urk en Dronten een alternatief hebben ontwikkeld voor het voorgenomen windmolenpark in de Noordoostpolder;

constaterende dat dit alternatief veel beter tegemoet komt aan het feit dat het dorpsgezicht Urk beschermd is;

verzoekt de regering, in overleg met betreffende gemeenten de best haalbare inpassing van het windmolenpark vast te stellen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Dijkgraaf. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 153 (32 500 XIII).

De heer **Dijkgraaf** (SGP): En deze motie ga ik natuurlijk zo meteen weer intrekken, na de toezegging van de minister.

Minister **Verhagen**: Ik dank de leden van de Kamer voor de reacties en de hoeveelheid moties en aanmoedigingen. Ik wacht de initiatiefwetsvoorstellen van de heer Samsom af, die ik met zeer veel interesse te zijner tijd zal bekijken. Over de CCS-opslag ben ik in overleg met het Noorden om te kijken of wij dit in het kader van een totale green deal voor het Noorden kunnen passen. Dat heeft de heer Samsom goed gezien. Definitieve besluiten zijn er nog niet over genomen, maar er zit een verschil tussen grootschalige opslag en demonstratieprojecten. Voor de opslag op zee gelden in het geheel niet de kanttekeningen die er waren.

De heer Leegte heeft gevraagd naar KEMA-onderzoek waarmee je kunt stoppen en wat het allemaal kost. Ik kan hem een overzicht toezeggen – of het nu de KEMA is of een ander onderzoek – van wat het allemaal betekent, wat kan worden gestopt en wat past in het nieuwe beleid. Tegelijkertijd moet je niet ieder moment gaan zwabberen om met de heer Samsom te spreken. Ik kan het totale overzicht wel toesturen.

De **voorzitter**: Dat is een mooie toezegging. Wanneer komt het?

Minister **Verhagen**: Zo spoedig mogelijk.

De **voorzitter**: Zo spoedig mogelijk.

Minister **Verhagen**: Maar wel voor u echt andere stappen moet zetten.

De **voorzitter**: Oké, het is een mooie toezegging, u kunt doorgaan.

Minister **Verhagen**: Dan dank ik de heer Leegte uiteraard voor de steun en voor het niet indienen van een motie. Tegelijkertijd stelde hij dat wij, gelet op bepaalde ontwikkelingen, ook moeten inspelen op nieuwe stappen.

Ik kom op de motie van de heer Jansen, op stuk nr. 145, waarin een Deltacommissie wordt overwogen. Met betrekking tot aardgas in het algemeen en gelet op de toekomst zijn wij wel bezig met de ontwikkeling van een gasrotonde, hè. Als je spreekt over hoe je je prepareert op de toekomst, is de gasrotonde een essentieel onderdeel van het inspelen op het opraken van de Nederlandse voorraden op langere termijn. Aardgasbaten zijn belangrijk voor de rijksbegroting. Die lopen op een gegeven moment inderdaad terug. Maar dat gaat langzaam. Het Groninger veld blijft doorproduceren tot 2 050 of 2060. Over dat soort termijnen spreken wij. Het is niet iets dat morgen ophoudt te bestaan. Bovendien zijn er reële ambities om meer gas in Nederland te vinden, bijvoorbeeld onconventioneel gas, dat nu al op grote schaal in de VS wordt gewonnen.

Ik zie in zijn algemeenheid aanleiding om in het Energierapport wel nader in te gaan op dit hele element van gas en hoe wij daarmee omgaan. Ik zie geen noodzaak voor een Deltacommissie. In die zin ontraad ik de motie, maar ik zeg de heer Jansen toe dat ik in het kader van het Energierapport nader zal ingaan op de situatie van het gas.

De heer **Jansen** (SP): Ik heb het iets minder dwingend geformuleerd dan de minister nu suggereert. Er staat namelijk «suggereert om een

Deltacommissie in te stellen». Het gaat om die langetermijnstrategie in relatie tot de resterende gasvoorraad.

Minister **Verhagen**: Dat zeg ik toe, dat element komt in een Energie-rapport. Voor dat element zeg ik dat de heer Jansen nu toe, voor het andere ontraad ik de motie.

Mevrouw Verburg heeft een motie, op stuk nr. 146, ingediend over geluidsschermen. Om te beginnen ga ik niet over geluidsschermen. Dat valt onder Rijkswaterstaat. Ten tweede is mij verzekerd dat je een enorm verblindende entree maakt bij de automobilisten als je er zonnenschermen op plaatst, hetgeen de veiligheid niet geheel ten goede zal komen. Het schijnt absoluut het geval te zijn dat reflectie automobilisten mogelijk zal verblinden.

Mevrouw **Verburg** (CDA): Er staat niet voor niets «techniekneutrale». Er zijn meerdere mogelijkheden.

Minister **Verhagen**: Oké. Voorts heb ik zelf in ieder geval geen 500 mln., want dat zou de plaatsing kosten. Die heb ik zelf niet en die heeft Rijkswaterstaat volgens mij op dit moment ook niet. Wij gaan dit dus niet zelf actief doen. Als er een initiatief is, zal ik aan minister Schultz van Haegen vragen om ernaar te kijken.

De **voorzitter**: Dus uw advies is ontraden?

Minister **Verhagen**: Ja, gegeven de consequenties moet ik deze motie ontraden.

Ik kom nu bij de motie van mevrouw Van Veldhoven en de heer Grashoff over de mestregisters. In de motie wordt de regering gevraagd met beleidsvoorstellen te komen om het salderen van energiebelasting over decentraal geproduceerd groen gas en eventueel daarmee opgewekte elektriciteit mogelijk te maken. Het praktische nut is beperkt. De zelflevering is met name van belang voor boeren. Ik heb al toegezegd dat wij dit regelen. Als ik hierop al te vriendelijk zou reageren, krijg ik de grootst mogelijke ruzie met de minister van Financiën omdat dit over energiebelasting gaat en geen dekking wordt aangegeven. Ik ontraad deze motie.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): De minister heeft zelf gezegd dat het maar een heel klein deel van de totale energievoorziening in Nederland betreft. De last die hij met de minister van Financiën zal krijgen, zal ook niet erg groot zijn. Individuele saldering is wel mogelijk. Het gaat hier juist om het mogelijk maken vanuit het efficiëntere idee.

De **voorzitter**: U hoeft het niet helemaal toe te lichten.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Per saldo scheelt het financieel weinig, maar het wordt alleen mogelijk om het efficiënter te doen.

Minister **Verhagen**: Ik vraag u dan toch, hoe klein het ook is, voor een dekking te zorgen in overeenstemming met de minister van Financiën. Dit heeft betrekking op belastingheffingen en past dus sowieso in het kader van het Belastingplan waarover de Kamer nog niet zo lang geleden van gedachten heeft gewisseld met de minister van Financiën. In die zin is deze motie een klein jaar te vroeg of een maand te laat.

Mevrouw Van Veldhoven heeft ook nog een motie ingediend over de Europese toezichthouder. Ik ben het ermee eens dat moet worden gestreefd naar betere samenwerking in het toezicht, omdat er in toemende mate sprake is van een geïntegreerde regionale markt. In het kader van het derde energiepakket gaan nationale toezichthouders meer met elkaar samenwerken. Dit is een noodzaak, omdat dit de interne markt en

de marktintegratie versterkt. Er wordt een nieuw agentschap opgericht voor samenwerking tussen energietoezichthouders. De doelstelling van dit nieuwe agentschap is de verschillen op het terrein van regulering binnen de Europese Unie te beperken, nationale toezichthouders te ondersteunen bij de samenwerking en het optreden van de toezichthouders te coördineren zodat er in ieder geval een eenduidig toezicht is. Het agentschap gaat in maart 2011 van start. Ik verwacht dat door middel van het derde energiepakket tegemoet wordt gekomen aan de wens die is verwoord in de motie.

Mevrouw **Van Veldhoven** (D66): Het agentschap ziet op heel Europa. Wij hebben natuurlijk al een bijzondere samenwerking met die andere landen in het pentalaterale overleg. Daardoor kan het wellicht nuttig zijn om eens te kijken wat daar gebeurt, zelfs buiten de dingen die het agentschap doet. Ik ben toch benieuwd wat de minister daarvan vindt.

Minister **Verhagen**: Ik laat het oordeel over aan de Kamer. Ik verwacht dat dit geen toegevoegde waarde heeft gelet op de activiteiten van het agentschap.

De heer **Grashoff** vraagt om een stimuleringsregeling voor kleinschalige zon-PV. Ik zeg nee tegen een stimuleringsregeling. Ik zeg echter ja tegen het stimuleren van kleinschalige zon-PV via topgebieden en de green deal. Ik zeg echter geen «ja» tegen een productiesubsidie zoals wij die in het kader van de SDE kenden. Als men dat met de motie beoogt, voorbijgaand aan de topgebiedenaanpak en hetgeen wij op dit punt in de Green Deal als stimuleringsmaatregelen zullen afspreken, dus als men een echte stimuleringsregeling wil die wij kennen in de SDE, dan moet ik de motie ontraden. Als de indiener wil dat ik ernaar kijk in het kader van die andere elementen, dan zeg ik dat toe. Ik wil echter geen aparte productiesubsidie. De heer **Grashoff** heeft voorts een motie ingediend waarin wordt gesteld dat er een gat valt tussen de afschaffing van de SDE-regeling en de ingangsdatum van de SDE-plusregeling. In de motie wordt de wens geuit om met nadere voorstellen te komen, maar ik ben ervan overtuigd dat dit niet nodig is, omdat er geen gat valt. In die zin vind ik de motie overbodig. Als de heer **Grashoff** meer wil dan wat ik nu op tafel gelegd heb, dan ontraad ik de motie, want naar mijn mening valt er geen gat.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Het gaat erom of de minister kan garanderen dat er geen gat valt. Als hij zegt dat hij het zodanig regelt dat er geen gat valt, dan trek ik de motie in.

Minister **Verhagen**: De SDE-plus gaat op 1 juli aanstaande in. Qua budget is zeker gesteld dat de termijn waarbinnen men aanvragen kan indienen een jaar langer is dan gebruikelijk. De termijn bij de SDE liep af, dus de totale termijn waarbinnen aanvragen ingediend kunnen worden in 2012 bevat hetzelfde aantal maanden als eerder het geval was. Op het moment dat er dus één maand geen budget is, mag men een maand langer doorgaan, zodat het probleem opgelost wordt. Formeel kan men dan zeggen dat er een gat van een maand is, maar in december heeft men dat weer ingehaald.

De heer **Grashoff** (GroenLinks): Ik neem genoegen met deze uitleg en trek de motie in.

De **voorzitter**: Aangezien de motie-Grashoff c.s. (32 500 XIII, nr. 150) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Minister **Verhagen**: Ik dank de heer **Grashoff** voor het intrekken van de motie.

Ik vind het apart dat de heer Samsom de motie over de salderingsgrens medeondertekend heeft, aangezien hij een initiatiefwetsvoorstel heeft aangekondigd. Als lid van de regering past mij in een dergelijk geval enorme terughoudendheid. Ik mag dan absoluut niet met eigen voorstellen komen.

De heer **Samsom** (PvdA): De motie gaat over levering achter de meter. Die is al vrijgesteld van energiebelasting. Mijn initiatiefwetsvoorstel inzake zelflevering gaat echter over de levering vóór de meter. Het is enigszins technisch, maar het klopt echt precies. De minister kan dus gewoon op de motie reageren.

Minister **Verhagen**: Ik zal dadelijk nog even naar de motie kijken. Ik dacht dat ik mij er op die manier een beetje gemakkelijk van af kon maken, maar ik zal nog een doorwrocht advies over de motie vragen.

De **voorzitter**: Oké, de minister komt er schriftelijk op terug bij de beantwoording.

Minister **Verhagen**: De heer Dijkgraaf heeft een motie ingediend over de middelen die niet volledig benut zijn. De niet-toegekende middelen van 2008 en 2009 waren al overgeheveld naar 2010. Die waren al beschikbaar voor het budget van de SDE 2010. Als ik nu kijk naar wat op dit moment aan aanvragen is ingediend met betrekking tot de SDE 2010, stel ik vast dat het erop lijkt dat die overtekend wordt. Ik ben er dus van overtuigd dat er geen geld resteert. Ik verzoek hem dus om de motie aan te houden en zich te buigen over de vraag wat met het eventueel overgebleven geld van de SDE zou moeten gebeuren. Het kan in ieder geval niet dienen ter dekking van de SDE-plusregeling, omdat deze niet via de begroting loopt maar via een opslag op de energierekening. Op basis van de huidige aanvragen ben ik er dus van overtuigd dat er geen geld resteert, maar mocht hij te zijner tijd willen dat er iets mee gebeurt, dan zal hij dat aan bepaalde projecten moeten koppelen.

De heer **Dijkgraaf** (SGP): Als de middelen opgaan, heeft de minister geen last van de motie; dus als deze wordt aangenomen, is dat geen enkel probleem. En als er wél middelen over zijn, heeft hij geen probleem met de minister van Financiën. In beide gevallen heeft hij dus geen probleem. Maar als de minister de motie interpreteert in het kader van de regeling ter bevordering van duurzame energie, dus een brede interpretatie die de minister wel vaker doet, lijkt mij dat prima.

Minister **Verhagen**: Ik denk dat wij hier wel discussie over krijgen, maar als de Kamer deze motie aanneemt, zal ik bekijken ...

De **voorzitter**: U laat het oordeel dus aan de Kamer. Volgende motie.

Minister **Verhagen**: Nu de motie van de heer Dijkgraaf over Urk. Het overleg met de gemeente Urk heeft lang geduurd. Er is een moeizaam compromis bereikt met de initiatiefnemers en met andere overheden. Het heeft allemaal vele, vele jaren geduurd. Wij staan nu aan de eindstreep. Ik vind het slecht om op een gegeven moment opnieuw te beginnen en het inpassingsplan weer later vast te stellen. Ik ontraad dus deze motie.

De **voorzitter**: Ik dank de minister voor zijn tweede termijn, de ambtenaren en de mensen op de tribune. Er zijn nog een aantal toezeggingen gedaan.

- Het KEMA-onderzoek, het overzicht en de analyse van kosten en baten van de diverse technieken komen zo snel mogelijk naar de Kamer.

- In het kader van het energierapport zal nader worden ingegaan op de langetermijnvisie op gas en het winningstempo. Wij zijn een kwartiertje uitgelopen. Excuses daarvoor, maar daar waren we allemaal bij. Ik wens iedereen een behouden vaart naar huis. En voor degenen die naar Cancún gaan: een goede vlucht!

Sluiting 23.17 uur.